

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

**ДЕВ'ЯНОСТІ ЕКОНОМІКО-
ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ**

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

**Матеріали міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції**

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZENIA I ADMINISTRACJI
W OPOLU

23-24 ЖОВТНЯ 2024 р.

**Тернопіль, Україна – Ополе, Польща
2024**

УДК 001 (063)

Дев'яності економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополь, Польща, 23-24 жовтня 2024 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. 126 с. ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

ГО «Наукова спільнота»

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко Анастасія Юрійвна, кандидат економічних наук, ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, ЗУНУ;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2024

© Автори статей 2024

*Anna Bondarenko,
student, State Tax University*

*Research supervisor: Lyudmila Volkova,
Doctor of Pedagogy, Associate Professor
of the Department of Foreign Languages*

HOW TECHNOLOGIES CONTRIBUTE TO INCREASED PROFIT IN ENTERPRISES

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5024/>

Economic development is important for the normal functioning of the state, because with the development of the economy, the production of services and goods increases, the country undergoes economic growth, which leads to a decrease in poverty and an increase in the well-being of the citizens of this country. Economic development, in turn, helps to improve the quality of goods and services of the enterprise, through the penetration of technologies into production.

Technology has a huge impact on every aspect of our lives. From everyday tasks to the functioning of society, technology serves as a catalyst for change, and economic development is no exception [1]. Technologies are changing consumption patterns, workplaces and production methods. Innovations introduced into production speed up and improve production, even help to create new types of goods, thereby increasing profits for entrepreneurs who pay taxes, that is, the state budget of the country increases.

Profit is a powerful lever of development, therefore the main task of the administrative apparatus of every enterprise is to develop an effective strategy of profit management and increase the profitability of the enterprise [2].

In a competitive market, many companies need to invest in competitive advantage to improve profitability and improve efficiency. For this, it is necessary to invest in new technologies. Usually, technology tools help in business management and provide a number of other benefits.

For example, social networks, which are also technologies in their own way, help companies establish relationships with customers, buyers, they also help promote the company's product or services, through social networks companies learn the latest trends, which helps them invent new consumer products, thereby always stay in first place with your customers.

Electronic programs, such as electronic personnel management systems, can help a company manage personnel documents, automate the calculation of wages and benefits, and help schedule the company's employees. These programs can also help with recruitment and retention strategies and employee development.

Digital skills go beyond just a firm's marketing or IT department. People play a critical role in driving digital transformation. Digital technologies that are included in production contribute to the company's exit to a new level. For example, the Tesla company is expanding the boundaries of electric cars and renewable energy sources and revolutionizing the automotive industry. Some examples of innovations include high-performance electric vehicles (EVs), autopilot, solar panels and energy storage, a network of superchargers, and Tesla's unique and stylish vehicle design, which makes these cars extremely popular and comfortable and differentiates the brand from its competitors. The introduction of new production technologies and the implementation of a new technological product at Tesla increased the company's profits and generally made it world famous.

For example, Domino's pizzeria, which is the most popular pizzeria in the world, because Domino's Anywhere allows customers to order their favorite pizza through dozens of channels. This makes it very convenient for people to place orders no matter where they are. Namely, you can order via Smart TV, Facebook Messenger and even Twitter! The company does this with the help of artificial intelligence and chat bots. Domino's has also found a way to adapt during the pandemic. They offered the so-called Carside Delivery option. It is the delivery method that allows customers to choose the side of the car where their order will be delivered. If, for example, the customer is sitting in the front seat, the courier will place the order in the back seat. That is, the company adapts very quickly by introducing new technologies, which in turn increase the profitability of the enterprise.

That is, the introduction of the latest technologies and the use of social networks increases the profitability of enterprises.

Literature:

1. How technology is changing the landscape of economic development. URL: <https://researchfdi.com/resources/articles/how-technology-is-changing-the-landscape-of-economic-development/>
2. Партола, А. С. "Шляхи підвищення прибутковості підприємства." (2017). URL: http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16483/1/%D0%A8%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%B8%20%D0%BF_%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BA%D0%BE%D

0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82_%20%D0%BF_%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.pdf

3. How does technology help increase the company's profitability? URL: <https://myabcm.com/how-does-technology-help-increase-the-companys-profitability/>

4. How to use technology to improve your profits. URL: <https://www.bdc.ca/en/articles-tools/technology/invest-technology/business-software-improve-your-profitability>

5. How digital transformation can and will boost your profits. URL: <https://digileaders.com/how-digital-transformation-can-and-will-boost-your-profits/>

*Mariana Moskva,
dr., Wyższa Szkoła Gospodarki
w Bydgoszczy
ORCID: 0009-0004-7680-4846*

STARTUPY I FUNDUSZE VENTURE CAPITAL: KLUCZ DO SUKCESU

Link do publikacji na stronie:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5015/>

Startupy są nieodłącznym elementem nowoczesnej gospodarki. To one odgrywają kluczową rolę w tworzeniu i wdrażaniu innowacji, dzięki czemu potrafią szybko reagować na nowe potrzeby rynku i wdrażać skuteczne rozwiązania. Ich innowacje rozprzestrzeniają się w różnych sektorach i przyczyniają się do ich transformacji. Często startupy prowadzą działalność w obszarach kluczowych dla zrównoważonego rozwoju, takich jak technologie czystej energetyki czy innowacje medyczne. Przykładami firm promujących zrównoważony rozwój są Beyond Meat, która produkuje roślinne substytuty mięsa, oraz Tesla będąca liderem w produkcji samochodów elektrycznych i systemów magazynowania energii. Startupy takie jak SpaceX (innowacje kosmiczne), Stripe (nowoczesne rozwiązania płatnicze), Airbnb (rewolucjonizujące branżę turystyczną) czy Break&Wash (zaawansowana technologia dla pralni samoobsługowych) pokazują, że młode firmy mogą nie tylko przyczyniać się do rozwoju nowych rynków, ale także wpływać na zmiany w całych branżach.

Według raportu Global Entrepreneurship Monitor (GEM) 2023, startupy stanowią około 10% całkowitej liczby nowych firm, które pojawiają się na świecie każdego roku i przyczyniają się do 4-5% globalnego PKB [1]. W Niemczech startupy generują 6-8% PKB, podczas gdy w Estonii i Szwecji

są one główną częścią gospodarki narodowej. W Stanach Zjednoczonych startupy technologiczne odpowiadają za około 15% wzrostu PKB rocznie, co odzwierciedla ich kluczową rolę w gospodarce cyfrowej.

Przedsiębiorstwa typu startup pełnią ważną rolę w tworzeniu nowych miejsc pracy, zwłaszcza w branżach zaawansowanych technologii. Według raportu World Economic Forum z 2022 roku, do 2030 roku na gospodarce cyfrową będzie przypadać 70% nowych miejsc pracy [2]. W Polsce dzięki nim już do 2023 r. powstało ponad 50 000 miejsc pracy [3], a liczba ta stale rośnie wraz z rozwojem ekosystemu technologicznego. Zwiększenie liczby miejsc pracy w sektorze innowacji oznacza również wzrost kompetencji w zakresie programowania, analizy danych czy zarządzania projektami, co przyczynia się do wzrostu konkurencyjności całej gospodarki.

Dla wielu młodych firm, pomimo ich innowacyjnego potencjału, skalowanie działalności byłoby niemożliwe bez odpowiedniego wsparcia finansowego i strategicznego. Jednym z najważniejszych źródeł finansowania, które umożliwiają im rozwój na tym etapie, są fundusze venture capital (VC).

Fundusze venture capital (VC) to inwestorzy, którzy koncentrują się na finansowaniu młodych firm o wysokim potencjale wzrostu. Wspierają one nowo powstałe firmy, oferując nie tylko kapitał, ale także wiedzę, doświadczenie i kontakty. Z reguły fundusze venture capital otrzymują udziały w spółce w zamian za wsparcie finansowe, oczekując wysokich zwrotów z inwestycji.

Szwedzki startup Spotify otrzymał ponad 2 miliardy dolarów od funduszy takich jak Accel i Kleiner Perkins. Wsparcie VC pozwoliło firmie rozwinąć platformę streamingową i wejść na globalny rynek muzyczny, stając się liderem w branży [4]. Dobrym przykładem jest Zoom, który na początkowym etapie rozwoju otrzymał 145 milionów dolarów od Sequoia Capital. Inwestycja ta pozwoliła firmie na opracowanie oprogramowania do wideokonferencji, które stało się kluczowym narzędziem komunikacji w skali globalnej podczas pandemii COVID-19 [5]. W ciągu pierwszych kilku lat swojej działalności Uber pozyskał ponad 12 miliardów dolarów inwestycji VC. Wsparcie to pozwoliło firmie szybko wejść na nowe rynki i opracować technologię, która zrewolucjonizowała sektor transportu. Fundusze venture capital odgrywają kluczową rolę w rozwoju polskiego rynku startupów. W 2023 r. wartość inwestycji funduszy venture capital w polskie spółki sięgnęła 2,1 mld zł, na co złożyło się 438 transakcji, które pomogły 399 podmiotom. Najbardziej znaczącą inwestycją było finansowanie ElevenLabs – przedsiębiorstwo uzyskało wycenę w ponad miliard dolarów. Jednym z najbardziej znanych przykładów polskich startupów wspieranych przez VC jest Packhelp, firma oferująca innowacyjne rozwiązania w zakresie personalizowanych opakowań. Przedsiębiorstwu udało się pozyskać 45 milionów euro od White Star Capital i

PROfounders Capital, co pozwoliło mu wejść na nowe rynki i zainwestować w ekologiczną technologię pakowania [6].

Pomimo licznych zalet inwestycji venture capital, startupy mogą napotkać pewne wyzwania. Jednym z nich jest presja szybkiego wzrostu. Inwestorzy oczekują, że ich inwestycje zwrócą się tak szybko, jak to jest tylko możliwe. Może to powodować dużą presję na przedsiębiorcach, często ze szkodą dla ich stabilności finansowej. Czasami startupy muszą nawet podejmować dość niebezpieczne decyzje, aby sprostać wymaganiom inwestorów.

Problemem jest także ryzyko rozproszenia kapitału. Podczas finansowania założyciele startupów często tracą kontrolę nad spółką, co może prowadzić do konfliktów na tle zarządzania. Czasami fundusze venture capital mogą również narzucić zmiany w strategii firmy, które są sprzeczne z pierwotnymi intencjami.

Między innymi, fundusze venture capital w Polsce koncentrują się głównie na startupach technologicznych o wysokim potencjale wzrostu, co utrudnia innym branżom dostęp do tego źródła finansowania.

Pomimo wyzwań stojących przed startupami korzystającymi z finansowania VC, istnieje wiele sposobów na złagodzenie tych problemów i zwiększenia ich szans na sukces w dłuższej perspektywie. Kluczową rolę w rozwiązywaniu problemów pomiędzy startupami a funduszami venture capital powinno odgrywać państwo, które dysponuje narzędziami wsparcia regulacyjnego i finansowego. Od działań państwa zależy, czy rynek startupów będzie funkcjonował w stabilny i zrównoważony sposób. Wprowadzenie regulacji chroniących przedsiębiorców przed utratą kontroli nad ich spółkami mogłoby zapobiec konfliktom z funduszami VC. Niemniej ważne byłoby promowanie przejrzystości umów inwestycyjnych oraz stworzenie mechanizmów mediacyjnych, które pozwoliłyby na szybkie rozwiązywanie zaistniałych kwestii spornych.

Ponadto rząd powinien promować dywersyfikację źródeł finansowania startupów, aby zmniejszyć ich zależność od kapitału wysokiego ryzyka. Szkolenia i mentoring mogą pomóc przedsiębiorcom lepiej zarządzać swoimi funduszami i unikać pułapek związanych z szybkim wzrostem. Dzięki tym działaniom rząd może stworzyć środowisko, które pozwoli startupom i funduszom venture capital rozwijać się w bardziej partnerskich i zrównoważonych relacjach.

Literatura:

1. GEM (Global Entrepreneurship Monitor) (2023). Global Entrepreneurship Monitor 2023/2024 Global Report: 25 Years and Growing. London: GEM. – 240 p.
2. World Economic Forum. (2022). Future of Jobs Report 2022.
3. Report „Polish Startups 2023” (2023). – 150 p.

4. Crunchbase. (2021). Spotify Company Profile. [Online]: <https://www.crunchbase.com/organization/spotify>, Dostęp 14.10.2024.
5. Crunchbase. (2021). Zoom Video Communications Company Profile. [Online]: <https://www.crunchbase.com/organization/zoom-video-communications>, Dostęp 14.10.2024.
6. EU-Startups. (2020). Packhelp Raises €45M to Expand Across Europe, [Online]: <https://www.eu-startups.com/2020/11/warsaw-based-packhelp-raises-e45-million-to-expand-its-custom-packaging-platform-across-europe/>. Dostęp 14.10.2024.

*Гордєєва Тамара Федорівна,
кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0000-0002-5929-722X*

ЕКОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ЦІЛЮВИХ ЗАРУБІЖНИХ РИНКАХ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5025/>

Погіршення середовища існування людини, обумовлене забрудненням повітря, води, ґрунтів, глобальним потеплінням, деградацією природних ресурсів, накопиченням відходів тощо, актуалізує, з одного боку, зростання екологічних запитів ринку та суспільства у цілому, а, з іншого, відповідну екологізацію маркетингової діяльності підприємств. Сьогодні будь-яка компанія, працюючи на власному національному чи зарубіжному ринку, має вибудовувати свою маркетингову діяльність на засадах концепції сталого розвитку, яка була розроблена на період 2016-2030 р.р. в рамках системи ООН і схвалена у Нью-Йорку на Саміті, присвяченому прийняттю «Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року» [1]. Головна мета прийняття цієї концепції – збереження людства та умов його життєдіяльності. Сталий розвиток передбачає збалансованість і сталість економічного, соціального і екологічного розвитку.

Підприємства змушені адаптувати свою маркетингову діяльність до нових вимог суспільства шляхом дотримання принципів соціально-відповідального та, зокрема, екологічного маркетингу, щоб мати на цій основі додаткові конкурентні переваги. Екологічний маркетинг передбачає розробку, виробництво та продаж екологічно чистих продуктів і створення екологічно безпечних умов їх споживання та утилізації

на основі використання у процесі виробничої і збутової діяльності екологічно чистих ресурсів та технологій. Тобто особливістю екологічної маркетингової діяльності є виробництво екологічної продукції, екологічність виробничого процесу і розподілу цієї продукції задля збереження природи та природних ресурсів і підвищення якості життя людей.

Працюючи у зарубіжному середовищі підприємство окрім економічних, політико-правових, соціально-культурних, технологічних тощо факторів, які традиційно враховуються під час розробки і реалізації маркетингових стратегій, має брати до уваги екологічний компонент маркетингового середовища країни як сукупність глобальних, регіональних та національних умов і факторів, що можуть впливати на екологічну чистоту результатів маркетингової діяльності компанії у цільовій зарубіжній країні.

Перша група факторів – глобальні. Вони мають вплив на екологічний компонент маркетингового середовища будь-якої країни світу. Основними серед них, зокрема, є:

- насущні екологічні проблеми людства (забруднення твердими і газоподібними речовинами повітря, води, ґрунтів; глобальне потепління; деградація природних ресурсів через викиди парникових газів і зміну клімату; накопичення і утилізація відходів; втрата біорізноманіття; знищення лісів; закислення океану; виснаження озонового шару; проблеми здоров'я населення тощо);

- цілі сталого розвитку у частині екологічної безпеки і здоров'я людей, які спрямовані на вирішення проблем забезпечення людей чистою водою і прийнятними санітарними умовами проживання; використання відновлюваних джерел енергії; відповідального використання ресурсів; зміни клімату; збереження екосистем океану, землі і здоров'я людей тощо [2];

- діяльність глобальних міждержавних організацій (організацій, що діють під егідою ООН, Світового банку, Глобального екологічного фонду; Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку – UNCED, Програми розвитку ООН – UNDP тощо) та розроблені і втілені ними у життя природоохоронні конвенції (Рамкова конвенція ООН про зміну клімату; Кіотський протокол до Рамкової конвенції; Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни тощо) та програми (міжнародна програма ООН з охорони навколишнього природного середовища – UNEP; програма ООН, спрямована на вирішення найгостріших проблем сучасної екологічної кризи (опустелювання, погіршення якості і зменшення кількості прісних вод, забруднення Світового океану) – UN Environment тощо) [1, 3];

– діяльність міжнародних неурядових екологічних організацій світового масштабу (Всесвітній фонд дикої природи – WWF; Грінпіс (Greenpeace), Всесвітнє товариство захисту тварин – WSPA); Міжнародний зелений хрест (Green Cross), Міжнародний союз охорони природи - IUCN тощо) [1].

Друга група факторів – регіональні, які є складовими екологічного компоненту маркетингового середовища країн певного географічного регіону або певного інтеграційного угруповання. До них відносяться:

– особливості природного середовища і спільні екологічні проблеми країн регіону (регіонального угруповання), де розташована цільова країна;

– діяльність регіональних міжнародних організацій у сфері екології, наприклад, ЄС (Програма LIFE 2024 – фінансовий інструмент ЄС, спрямований виключно на захист довкілля та кліматичні дії, Проект ЄС «EU4Environment – водні ресурси та екологічні дані», Програма «Регенерування Африки» за фінансової підтримки ЄС, спрямована на покращення засобів до існування, зміцнення продовольчої безпеки, зміцнення стійкості до кліматичних змін, та відновлення деградованих екосистемних послуг у восьми країнах тощо) [1].

Третя група факторів – національні, які безпосередньо утворюють екологічний компонент маркетингового середовища цільової зарубіжної країни. Основними серед них є такі:

– насущні екологічні проблеми країни;

– національне законодавство щодо оцінки відповідності товарів технічним регламентам та санітарно-гігієнічним нормам;

– національні нормативно-правові засади регулювання екологічної безпеки виробничо-збутової діяльності підприємств для природного середовища країни;

– інституційні і нормативно-правові засади регулювання максимально допустимих рівнів вмісту забруднюючих речовин у водному, атмосферному і ґрунтовому середовищах довкілля, у харчових продуктах і кормах для тварин тощо;

– доступність екологічно чистих ресурсів і матеріалів для виробничо-збутової діяльності у країні;

– рівень екологічної свідомості суспільства і населення, зокрема;

– попит на екологічно чисту продукцію;

– діяльність національних природоохоронних державних і недержавних організацій;

– національні природоохоронні програми, програми екологічної безпеки населення тощо.

Максимальне врахування факторів екологічного компонента зарубіжного маркетингового середовища дозволить підприємству у процесі інтернаціоналізації його діяльності розробляти і реалізовувати стратегії, що відповідатимуть екологічним інтересам і запитам споживачів на зарубіжних ринках, і на цій основі отримувати конкурентні переваги і запланований економічний результат.

Література:

1. Екологічні організації на міжнародній арені. Всеукраїнське юридичне видання «Юридична газета». 2016. № 45 (543) від 08.11.2016 р. Рубрика «Аналітика. Екологічне право».
2. Sustainable Development Goals. Офіційний веб-сайт Програми розвитку ООН (UNDP). URL: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
3. Мовчан Я. І. Міжнародні організації з питань охорони природи // Енциклопедія Сучасної України. НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: <https://esu.com.ua/article-65161>.

*Кібкало Ірина Володимирівна,
аспірант, Державний
біотехнологічний університет*

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5011/>

Економічна стійкість сільськогосподарських підприємств є однією з ключових умов їхнього успішного функціонування та розвитку в умовах ринкової економіки. У сучасному аграрному секторі, який постійно стикається з впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, таких як природні ризики, коливання цін на сільськогосподарську продукцію, зміни в законодавстві та технологічний прогрес, забезпечення стійкості підприємств набуває особливого значення. Для характеристики комплексу заходів, що здійснюються суб'єктами господарювання для забезпечення економічної безпеки, у науковій літературі найчастіше використовуються такі поняття, як «механізми», «економічні механізми», «організаційні економічні механізми».

За визначенням О.В.Ільяшенко: «Економічний механізм – сукупність взаємозалежних важелів і методів планомірного впливу на виробництво, обмін, розподіл і споживання продукції, що включає управління, розподіл, облік результатів і витрат, відповідальність і матеріальні стимули, інформація, ресурси та організаційна підтримка» [3, с. 162-163].

Л. О. Вдовенко визначила господарський механізм підприємства як діалектично розвинену систему типів і форм власності, методів діяльності, форм господарювання, інструментів і важелів державного регулювання та ринкової самодисципліни, що визначаються суб'єктивними та об'єктивними умовами діяльності підприємства. Коли країна розвивається до певного історичного етапу, її інститути забезпечують ефективну роботу підприємств [1, с. 96].

Під економічним механізмом діяльності підприємства Гудак В. В. розуміє сукупність елементів, що виокремлюють економічні методи управління та інструменти (важелі) їх реалізації, що забезпечують досягнення цілей діяльності підприємства під впливом механізмів ринкової самодисципліни та державного нагляду [2, с. 74].

М. К. Пархоμεць, В. В. Гудак, під економічним механізмом діяльності підприємства розуміють сукупність організаційно-економічних форм і методів впливу на господарсько-фінансову діяльність для досягнення поставлених цілей і забезпечення сталого та ефективного розвитку [4, с. 145].

Тому категорія економічний механізм розглядається вченими як на макрорівні, так і на мікрорівні. Узагальнюючи різні трактування поняття «механізм управління», можна визначити «механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання» як єдину систему форм, методів і важелів впливу на економіку, фінанси та господарської діяльності. Інші види діяльності підприємства, спрямовані на створення рівня економічної безпеки, достатнього для досягнення стратегічних, тактичних і оперативних цілей підприємства, та раціональне застосування різноманітних їх поєднань, сприяють стабільності та меншій уразливості до зовнішніх і внутрішніх загроз [2].

Економічний механізм забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств – це складна система, що поєднує фінансові, виробничі, інноваційні та управлінські аспекти діяльності. Ефективне функціонування цього механізму сприяє підтриманню стійкого розвитку підприємства, дозволяючи йому не лише протистояти кризовим ситуаціям, але й використовувати нові можливості для росту та адаптації до змінних умов ринку. Економічний механізм забезпечення стійкості підприємства передбачає комплексний підхід, де всі елементи

взаємодіють між собою для досягнення головної мети – стабільного та стійкого розвитку сільськогосподарського підприємства. Це дозволяє не тільки витримати ринкові виклики, але й забезпечити довготривалий успіх, розвиток і підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Список літератури:

1. Вдовенко Л. О. Необхідність аграрних підприємств у кредитному забезпеченні. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2011. Вип. 2, ч. 1. – С. 94-98.
2. Гудак В. В. Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарського виробництва : суть та особливості. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 2. С. 73-77.
3. Ілляшенко О. В. Механізм функціонування системи економічної безпеки підприємства: підхід до побудови. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*, № 26(1), 2014. с. 160-168.
4. Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, практика: моногр. М. К. Пархомиць, В. В. Гудак, Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 256 с.

*Коваленко Анна Олександрівна,
магістрант, Приватний
вищий навчальний заклад
«Європейський університет»*

*Науковий керівник:
Бучинська Олена Вікторівна,
кандидат економічних наук,
доцент, Приватний
вищий навчальний заклад
«Європейський університет»*

МАРКЕТИНГОВЕ УПРАВЛІННЯ ЯК КЛЮЧ ДО РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5029/>

У сучасному світі фармацевтична галузь є однією з найбільш динамічних і конкурентних. В Україні ця сфера проходить через період значних змін, зумовлених інтеграцією до міжнародних ринків, зростанням вимог до якості продукції, регуляторними обмеженнями та технологічним прогресом. У такому середовищі маркетингове управління

стає невід'ємною складовою стратегічного розвитку фармацевтичних підприємств, адже саме через ефективне управління маркетинговими процесами можна адаптуватися до ринкових змін, збільшити конкурентоспроможність та забезпечити стійке зростання [1].

Фармацевтична галузь в Україні стикається з низкою викликів, зокрема високим рівнем конкуренції, впровадженням міжнародних стандартів якості та зміною споживчих очікувань. У зв'язку з цим питання ефективного маркетингового управління набуває особливої актуальності. В умовах активної глобалізації ринків фармацевтичні компанії повинні бути здатні швидко реагувати на зміни ринкового середовища, запроваджувати нові маркетингові стратегії, орієнтовані на задоволення потреб споживачів, та ефективно використовувати інструменти маркетингу для збереження та розширення своїх позицій на ринку [2].

Фармацевтичний ринок України має свої специфічні риси, які необхідно враховувати при розробці маркетингових стратегій.

Серед таких особливостей можна виділити:

Регуляторні обмеження: фармацевтичні підприємства повинні дотримуватись суворих правил щодо реклами продукції, її відповідності стандартам якості та вимог безпеки.

Зростаюча конкуренція: на ринку активно діють як українські, так і міжнародні компанії, що посилює конкурентний тиск на вітчизняних виробників.

Складність сегментації ринку: ринок лікарських засобів потребує глибокого розуміння споживчих потреб, що включає не лише медичні показання, але й демографічні, соціально-економічні та поведінкові характеристики споживачів.

Інноваційні інструменти маркетингу: зокрема, цифровий маркетинг стає важливим компонентом маркетингових стратегій, оскільки дозволяє фармацевтичним компаніям більш точно та ефективно комунікувати зі своїми клієнтами.

Сучасне маркетингове управління потребує інтеграції інноваційних інструментів, таких як CRM-системи, що дозволяють автоматизувати управління відносинами з клієнтами, та великі дані, які сприяють глибшому аналізу поведінки споживачів і розробці точніших маркетингових стратегій. Крім того, інтернет-маркетинг стає важливим каналом комунікації, особливо в умовах цифровізації, що робить його потужним інструментом для просування продукції і формування лояльності клієнтів [3].

Значну роль у формуванні маркетингових стратегій у фармацевтичній галузі відіграє концепція п'яти сил конкуренції Майкла Портера. За Портером, фармацевтичний ринок зазнає впливу таких сил, як конкуренція між наявними гравцями, загроза появи нових конкурентів,

вплив постачальників, вплив споживачів та загроза замінних продуктів. Успішне управління цими чинниками через розробку ефективних стратегій дозволяє підприємствам зберігати свої ринкові позиції та забезпечувати стабільний розвиток [4].

Одним з основних аспектів маркетингового управління є позиціонування продуктів на ринку. У фармацевтичній галузі важливою є не лише медична ефективність препаратів, але й їхня цінова політика та доступність для споживачів. Висока конкуренція між виробниками генеричних та оригінальних препаратів змушує фармацевтичні підприємства більш гнучко підходити до формування своїх пропозицій, орієнтуючись на потреби різних груп споживачів.

Значний внесок у розвиток маркетингового управління зробив Філіп Котлер, автор фундаментальної концепції маркетинг-міксу (4P): продукт, ціна, місце, просування. В умовах фармацевтичної галузі цей підхід набуває специфічного значення, оскільки ціноутворення і просування препаратів регулюються законодавством, а комунікації зі споживачами вимагають обережного і професійного підходу. Філіп Котлер також наголошує на важливості соціально-етичного маркетингу, де здоров'я споживачів ставиться на перше місце, що є особливо актуальним у фармацевтичній галузі [5].

Ефективне маркетингове управління у фармацевтичній галузі сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств, допомагаючи їм адаптуватися до швидких змін ринку та вимог споживачів. Впровадження сучасних маркетингових стратегій, орієнтованих на інновації та задоволення потреб споживачів, дозволяє українським фармацевтичним підприємствам не лише зберігати свої позиції на внутрішньому ринку, але й успішно виходити на міжнародний рівень.

Список використаних джерел:

1. Пікуза Т. О. Стратегічне маркетингове управління у фармацевтичній галузі. – К.: КНУ, 2018.
2. Грищенко І. М. Інноваційні підходи до маркетингу у фармацевтичному секторі. – К.: Академперіодика, 2019.
3. Старостіна О. А. Фармацевтичний маркетинг: теорія і практика. – Харків: Фоліо, 2020.
4. Портер М., Конкурентна перевага. Як досягти стабільно високих результатів. – К.: Наш формат, 2019.
5. Котлер Ф., Основи маркетингу. Класичне видання. – Київ.: «Науковий Світ», 2023.

*Коваленко Володимир Петрович,
аспірант, Приватний
вищий навчальний заклад
"Європейський університет"*

*Науковий керівник:
Бреус Світлана Василівна,
доктор економічних наук,
професор, Приватний
вищий навчальний заклад
"Європейський університет"*

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УПРАВЛІННЯ КЛІНІЧНИМИ ДОСЛІДЖЕННЯМИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5028/>

Клінічні дослідження є наріжним каменем прогресу в медицині, забезпечуючи науково обґрунтовані докази ефективності та безпеки нових методів лікування, лікарських засобів та медичних виробів. Протягом останніх десятиліть процес проведення клінічних досліджень зазнав значних змін, значною мірою завдяки стрімкому розвитку та впровадженню цифрових технологій. Ці інновації не лише трансформують способи збору, аналізу та інтерпретації даних, але й докорінно змінюють підходи до управління дослідницькими проектами, взаємодії з учасниками досліджень та забезпечення відповідності регуляторним вимогам [1].

Одним з найбільш значущих аспектів цифровізації клінічних досліджень є перехід від паперових форм збору даних до електронних систем. Електронні системи збору даних (Electronic data collection system) стали стандартом у галузі, пропонуючи ряд суттєвих переваг:

Підвищення якості даних: EDC системи дозволяють впроваджувати автоматичні перевірки при введенні даних, що значно зменшує кількість помилок та невідповідностей. Це включає перевірки на допустимі діапазони значень, логічні перевірки між різними полями даних та автоматичне виявлення аномалій.

Прискорення процесу збору та аналізу даних: Дані, введені в EDC систему, стають миттєво доступними для аналізу, що дозволяє проводити проміжні оцінки ефективності та безпеки в режимі реального часу. Це особливо важливо для адаптивного дизайну клінічних досліджень, де рішення про продовження або модифікацію протоколу приймаються на основі поточних результатів.

Покращення відстеження та аудиту: Електронні системи забезпечують повний аудиторський слід всіх змін у даних, включаючи інформацію про те, коли і які зміни були внесені. Це критично важливо для забезпечення цілісності даних та відповідності регуляторним вимогам.

Інтеграція з іншими системами: Сучасні EDC системи можуть інтегруватися з іншими цифровими інструментами, такими як системи управління клінічними випробуваннями, електронні медичні карти, та системи рандомізації та управління поставками досліджуваного препарату. Така інтеграція створює єдине інформаційне середовище, що підвищує ефективність управління дослідженням в цілому [2].

Розвиток технологій віддаленого моніторингу відкрив нові можливості для проведення так званих децентралізованих або віртуальних клінічних досліджень. Ці підходи дозволяють учасникам брати участь у дослідженнях, не відвідуючи фізично дослідницькі центри, що має ряд важливих наслідків:

Розширення доступу до досліджень: Віддалений моніторинг дозволяє залучати учасників з географічно віддалених регіонів або тих, хто має обмежену мобільність. Це не лише збільшує репрезентативність вибірки, але й прискорює набір учасників, що є критичним фактором для багатьох досліджень.

Підвищення підтримки учасників: Зменшення необхідності частих візитів до клініки може значно підвищити комплаєнс учасників та знизити рівень їх вибуття з дослідження.

Збір даних в реальному часі: Використання мобільних пристроїв та додатків дозволяє збирати дані про стан здоров'я учасників у їх повсякденному житті, що може надати більш повну та реалістичну картину ефективності досліджуваного втручання.

Оптимізація ресурсів: Децентралізовані дослідження можуть значно знизити витрати на логістику та інфраструктуру, особливо для великомасштабних міжнародних проектів [3].

Майбутнє клінічних досліджень лежить на перетині медицини, технологій та етики. Очікується подальший розвиток персоналізованих підходів до досліджень, інтеграція реальних світових даних, розширення використання технологій віртуальної та доповненої реальності, а також вдосконалення аналітики. Ці інновації мають потенціал значно прискорити процес розробки нових методів лікування та покращити їх ефективність та безпеку.

У підсумку, цифровізація клінічних досліджень – це не просто технологічний тренд, а фундаментальна зміна парадигми, яка має потенціал трансформувати процес розробки нових методів лікування та

покращити здоров'я людей у всьому світі. Ключем до успішної цифрової трансформації є не лише впровадження нових технологій, але й розвиток нових компетенцій, адаптація процесів та культури організацій, а також постійний діалог між усіма зацікавленими сторонами для забезпечення етичного та відповідального використання цифрових інновацій у клінічних дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типового положення про комісії з питань етики : Наказ МОЗ України від 23.09.2009 р. № 690. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-09#Text>
2. Ратушна К. Л., Зупанець К. О., Добрава В. Є. Обґрунтування та розробка процесної моделі системи управління клінічними даними на місці проведення дослідження. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*. 2013. Т. 4, № 30. С. 32-37.
3. Іртищев О. С., Гарагуля А. В., Ставцов Р. В. Розвиток цифрової економіки та суспільства: тренди, ризики та соціальні детермінанти. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 4. С. 193-199. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-4-28>

*Смолич Дарія Валеріївна,
кандидат економічних наук,
доцент, Луцький національний
технічний університет
ORCID: 0000-0002-6444-9486*

АРБІТРАЖНІ УСТАНОВИ ПРИ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВІЙ ПАЛАТІ УКРАЇНИ ЯК ІНСТИТУЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМЦІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5008/>

В Україні продовжують відбуватися значні економічні перетворення, спричинені воєнними діями, підприємці стикаються з різними викликами в нинішніх складних умовах ведення господарської діяльності.

При Торгово-промисловій палаті України діють спеціалізовані арбітражні установи, зокрема Міжнародний комерційний арбітражний суд, Третейський арбітражний суд та Морська арбітражна комісія, які

забезпечують спеціалізоване, ефективне вирішення господарських спорів та мінімізують ризики, пов'язані з міжнародною торгівлею, контрактами та інвестиціями. Дані інституції забезпечують скорочення вартості та часу вирішення господарських суперечок, що в свою чергу сприяє безперебійному проведенню торговельних операцій, як за зовнішньому так і внутрішньому ринках.

Постійно діючий третейський суд при Торгово-промисловій палаті України утворено рішенням Президії ТПП України від 22 вересня 2004 року для вирішення спорів, які виникають із цивільних та господарських правовідносин. Розгляд справ здійснюється третейськими суддями (нині їх кількість налічує 92 особи), які є провідними фахівцями з різних галузей права [1].

Третейський суд є арбітражною установою загального спрямування, який провадить свою діяльність відповідно до Закону України «Про третейські суди» [2] і займається розглядом широкого спектру спорів, зокрема тих, які виникають із внутрішніх та міжнародних контрактів, спорів пов'язаних з інвестиціями тощо. Президія Торгово-промислової палати України затверджує регламент, який визначає порядок та правила вирішення спорів у Третейському суді.

Арбітражною установою, яка займається вирішенням міжнародних комерційних спорів є – Міжнародний комерційний арбітражний суд (ICAC), який функціонує з 1992 року, на підставі закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» [3].

Міжнародний комерційний арбітражний суд є альтернативою традиційних судових розглядів для сторін, що беруть участь у міжнародній торгівлі і розглядає спори, які виникають з міжнародних контрактів, різних торговельних і комерційних угод. Маючи у своєму штаті досвідчених арбітрів, які володіють досвідом у міжнародній торгівлі і комерційному праві та здатні ефективно розглядати різної складності спори ICAC є флагманом серед арбітражних інституцій Центральної та Східної Європи.

Арбітри ICAC є провідними юристами з 38 країн світу, рекомендованими в сфері арбітражу авторитетними міжнародними рейтингами Chambers & Partners та Legal 500 і здатними розглядати спори будь-якої складності. ICAC розглядає виключно спори за зовнішньоекономічними контрактами [4]. На рисунку 1 наведено динаміку кількості справ розглянутих Міжнародним комерційним арбітражним судом за період 2019-2023 років.

КІЛЬКІСТЬ СПРАВ ЗА 5 РОКІВ

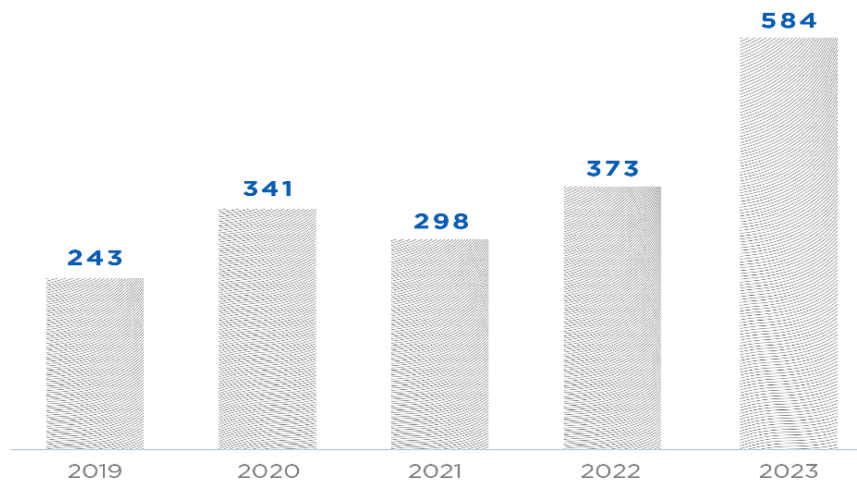

Рис.1 Динаміка кількості справ розглянутих Міжнародним комерційним арбітражним судом за період 2019-2023 років [4]

З даних рисунку 1 бачимо, що в середньому Міжнародний комерційний арбітражний суд щорічно приймає до розгляду 300-500 справ. Кількість справ протягом аналізованого періоду збільшується, що свідчить про зростання попиту суб'єктів господарювання, щодо захисту прав та вирішення спорів у даній альтернативній традиційному судовому розгляду спосіб. За галузевою ознакою, найбільше спорів розглядається у галузях: металургія, АПК, харчова та хімічна промисловість, машинобудування.

Для вирішення конфліктів, які виникають у сфері торгового мореплавства, а саме питань, пов'язаних з морськими перевезеннями вантажів, фрахтуванням суден, морським буксируванням, страхуванням, зіткненням морських суден при ТПП України працює Морська арбітражна комісія (МАК).

Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України (УМАС) з 1994 року, при цьому залишається незалежним та самостійним постійно діючим арбітражним інститутом [5].

Отже, арбітражні установи при Торгово-промисловій палаті України є ефективними на сьогодні інституціями захисту законних прав та інтересів підприємців, кількість звернень до яких зростає, що демонструє дієвість механізму вирішення спорів в альтернативній традиційному судовому розгляду спосіб та довіру користувачів арбітражних послуг.

Література:

1. Постійно діючий третейський суд при ТПП України. Офіційний сайт Торгово-промислової палати України. ULR: <https://ucci.org.ua/virishiennia-sporiv/te-permanent-court#>
2. Закон України «Про третейські суди» ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-IV#Text>.
3. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж». ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
4. Офіційний сайт Міжнародного комерційного арбітражного суду (ICAC). ULR: <https://icac.org.ua/>
5. Офіційний сайт Морської арбітражної комісії (МАК). ULR: <https://macom.org.ua/>

*Білецька Анастасія Русланівна,
студентка 2 курсу факультету
міжнародної торгівлі та права,
Державний торговельно-
економічний університет, Україна
ORCID: 0009-0002-3922-2578*

*Науковий керівник:
Голубєва Вікторія Олегівна,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права,
Державний торговельно-
економічний університет, Україна*

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ДОГОВОРИ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5040/>

В умовах поглиблення міжнародного поділу праці та інтернаціоналізації економічного життя питання зовнішньоекономічного співробітництва для сучасних міждержавних відносин потребує дедалі більшої уваги. Варто зауважити, саме міжнародний економічний договір розглядається як один із найважливіших інструментів розвитку та ефективності міжнародного економічного співробітництва. У цьому контексті роль та значення міжнародних економічних договорів у сучасному світі неухильно зростає. По-перше, вони стабілізують економічні відносини та міжнародний правопорядок, що в свою чергу, забезпечує підтримку міжнародного миру та безпеки. По-друге, міжнародні договори сприяють захисту прав та інтересів учасників економічної діяльності, тобто є засобом забезпечення національних інтересів держави та захисту прав і свобод людини [1, с. 11-12]. Вказане обумовлює важливість тлумачення міжнародних договорів не тільки з точки зору міжнародного права, але й окремих держав.

В умовах збільшення національних зав'язків між державами питання міжнародного економічного (у т.ч. міжнародного торговельного) співробітництва потребує дедалі більшої уваги. Це в свою чергу зумовлює

розширення сфери міжнародно-правового регулювання [2, с.133]. Сучасність міжнародних відносин між державами, формування економічної свободи сприяє вивченню проблематики взаємозв'язку міжнародних економічних категорій, серед яких вагоме місце займає підготовка, укладання і дія міжнародних економічних договорів. Таким чином, джерело права – це складна категорія права; зовнішня форма існування права у вигляді письмового документа (правового припису), що виданий у межах повноважень суб'єктів правотворчості згідно зі спеціальною процедурою та має юридичну силу й обов'язковість до виконання [3, с. 69].

Варто зауважити, міжнародні економічні договори мають надзвичайно важливе значення як для економіки країн, які приймають у них участь, так і для світового господарства в цілому, а також певним чином опосередковано стосуються і принципів міжнародного права. По-перше, укладання міжнародних економічних договорів впливає на ефективність економічного розвитку, задоволення суспільних потреб населення певної держави, є проявом міжнародного співробітництва і суверенної рівності. По-друге, економічне співробітництво між державами дає змогу вирішувати назрілі проблеми мирним шляхом, що крім іншого пов'язано з сумлінним виконанням будь-яких міжнародних зобов'язань.

Одним з основних джерел міжнародного права, яке затверджує поняття міжнародного договору є Віденська конвенція ООН про право міжнародних договорів, підписана 23 травня 1969 р. [4], згідно зі ст. 2 п. 1а якої: «міжнародний договір – це міжнародна угода, укладена між державами в письмовій формі і регульована міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування».

До речі, залежно від предмета регулювання міжнародні економічні договори можна поділити на договори з питань міжнародної торгівлі товарами й послугами; договори з питань міжнародних фінансових відносин (кредитних, валютних тощо); договори з питань руху капіталовкладень (інвестицій); договори з питань міжнародної економічної допомоги тощо [5, с. 44]. Крім того, можна виокремити торговельні угоди (про торговельно-економічне співробітництво, вільну торгівлю тощо), угоди про взаємне сприяння й захист інвестицій, угоди про уникнення подвійного оподаткування, угоди про транспортне співробітництво [6, с. 16].

Слід звернути увагу на факт, що Україною укладено ряд двосторонніх угод про торговельно-економічне співробітництво. Серед них варто виділити Угоду між Урядом України та рядом Республіки

Кіпр про економічне, наукове, технічне та промислове співробітництво від 4 липня 2011 р., Угоду між Урядом України та Урядом Ісламської Республіки Пакистан про торговельно-економічне співробітництво від 9 жовтня 2009 р. та Договір між Україною та Туркменістаном про довгострокове торговельно-економічне співробітництво від 12 вересня 2011 р. Не менш важливими є Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою від 22 вересня 2023 р. [7] та Угода про цифрову торгівлю між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії від 20 березня 2023 р. [8]. Ці угоди не лише сприяють розвитку галузей, що становлять взаємний інтерес двох держав, а й забезпечують правову основу регулювання міжнародної економічної діяльності.

Серед договорів в економічній сфері особливо важливе значення мають угоди про взаємне сприяння й захист інвестицій. Слід відмітити Угоду між Урядом України та Урядом Ізраїлю про взаємне сприяння та захист інвестицій від 24 листопада 2010 р., Угоду між Урядом України та Урядом Королівства Саудівської Аравії про сприяння та взаємний захист інвестицій від 9 квітня 2008 р., Угоду між Україною та Словацькою Республікою про сприяння та взаємний захист інвестицій від 26 лютого 2007 р. Окрім цього, варто виділити Угоду про грант фонду E5P між Україною та Європейським інвестиційним банком від 8 листопада 2021 р. [9] та Угоду про надання інвестиційного гранту між Україною та Європейським інвестиційним банком від 8 листопада 2021 р. [10]. Особливістю цих міжнародних угод є те, що вони не лише спрямовані на розвиток взаємовигідних відносин в інвестиційній сфері, збільшення обсягів іноземних інвестицій в Україну, а й містять положення щодо вирішення спорів між державою та інвестором. Даний факт і є підтвердженням того, що міжнародні економічні договори є підґрунтям правого регулювання міжнародної економічної діяльності.

Водночас маємо змогу констатувати, що стороною міжнародного економічного договору можуть виступати не лише держави, а й інші регіональні економічні утворення (інтеграції), прикладом чого є Угода про асоціацію України з Європейським Союзом 2014 р. [11].

В умовах повномасштабного російського вторгнення найбільш проблемними залишаються договори про міжнародне економічне співробітництво України з Російською Федерацією. Саме вони становлять для України загрозу в частині втрати контролю над низкою галузей економіки у зв'язку з економічним співробітництвом з агресором. Вказане обумовлює важливість економічної, політичної переорієнтації України та зміцнення відносин між ЄС та країнами Заходу.

Отже, міжнародні договори необхідно сприймати не лише як основні джерела сучасного регулювання міждержавних відносин на рівні міжнародного права, а також і як динамічного регулятора відносин між

суб'єктами міжнародного економічного права. Таким чином, міжнародні економічні договори є основою правового регулювання міжнародної економічної діяльності, компромісом інтересів і результатом узгодження воель держав у тій чи іншій сфері міжнародного економічного співробітництва.

Література:

1. Мережко О. О. Право міжнародних договорів, сучасні проблеми теорії і практики. К.: Таксон, 2002. 344 с.
2. Черкес М. Ю. Міжнародне право: підручник. 5-те вид., випр. і доп. Київ: Знання, 2006. 397 с.
3. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право і процес: монографія. К: Парламентське вид-во, 2014, 518 с.
4. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118/ed198604144 (дата звернення 21.10.2024).
5. Чубарєв В. Л. Міжнародне економічне право: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 368 с.
6. Поєдинок В. В. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 288 с.
7. Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою від 22.09.2023 р. Редакція від 10.04.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001-23#Text (дата звернення 21.10.2024).
8. Угода про цифрову торгівлю між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії від 20.03.2023 р. Редакція від 24.04.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_001-23#Text (дата звернення 21.10.2024).
9. Угода про грант фонду Е5Р між Україною та Європейським інвестиційним банком від 08.11.2021 р. Редакція від 18.07.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/971_004-21#Text (дата звернення 21.10.2024).
10. Угода про надання інвестиційного гранту між Україною та Європейським інвестиційним банком від 08.11.2021 р. Редакція від 18.07.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/971_005-21#Text (дата звернення 21.10.2024).
11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. Редакція від 30.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 21.10.2024).

*Бойко Юлія Володимирівна,
студентка 2 курсу факультету
міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-
економічний університет, Україна*

*Науковий керівник:
Голубєва Вікторія Олегівна,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права,
Державний торговельно-
економічний університет, Україна*

ТОРГОВЕЛЬНІ ВІЙНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5039/>

В умовах глобалізації значимість міжнародних економічних і торговельних відносин зростає, конкуренція між національними товаровиробниками з різних країн загострюється. В процесі забезпечення і відстоювання національних економічних інтересів, конкурентній боротьбі за вигідніші умови для національних товаровиробників та ін. держави все частіше звертаються до так званих «торговельних війн», що робить цю тему актуальною. Світові торговельні війни нерозривно пов'язані з міжнародною торгівлею, яка є важливою складовою частиною міжнародних економічних відносин. Однак, міжнародна торгівля це не лише обмін результатами товарами та іншими об'єктами, але й інструмент політичного та економічного тиску. Торговельна війна виникає тоді, коли одна держава вважає економічну політику іншої держави несприятливою для своїх інтересів і починає застосовувати відповідні заходи, як правило обмежувальні.

У ХІХ ст. відбувся розквіт двосторонніх торговельних угод, вінцем яких стало виникнення режиму найбільшого сприяння міждержавним торговим відносинам. Наслідком такого розвитку подій стало зменшення масштабу торговельних війн. Проте відродження державного протекціонізму у 1920-30-х роках їх відновило. Починаючи з 1960-х років світова торговельна політика стала радше багатосторонньою, ніж двосторонньою. Цілком природно, що двосторонній рівень торговельних війн доповнився їх багатостороннім аналогом на рівні наддержавних економічних об'єднань або ж цілих регіонів [1, С. 2].

Торгівельна війна – це сукупність економічних, правових, адміністративних та інших дій, спрямованих проти економічної системи іншого суб'єкта виробничо-господарської діяльності. Варіантами прояву економічної (в т.ч. торговельної) війни можуть бути енергетична, митна, валютна, тарифна, податкова та недружні дії [2, С. 4].

Причини торговельних війн:

– Держави можуть запроваджувати високі мита на імпорт, квоти або інші нетарифні бар'єри, щоб підтримати національного виробника. Наприклад, торговельна суперечка призвела до того, що у 2018 році обома країнами було запроваджено серію митних заходів із метою обмеження обсягів взаємної торгівлі, що спричинило суттєве погіршення умов торгівлі між США і Китаєм [3, С. 57].

– Держави можуть вважати, що їхні торговельні партнери порушують правила міжнародної торгівлі, а саме ті, які закріплені у договорах СОТ.

– Держави використовують економічні санкції як засіб тиску на іншу країну для досягнення політичних цілей.

– Великі розбіжності в обсягах експорту та імпорту між країнами можуть призвести до міжнародної напруженості.

Форми торговельних війн:

– митна війна – одна з найпоширеніших форм, яка передбачає, що країна підвищує імпорتنі мита на товари інших країн;

– квотування – обмеження обсягу імпорту деяких товарів до країни;

– субсидії – надання фінансової підтримки своїм виробникам для зменшення їхніх витрат і підвищення конкурентоспроможності на міжнародному ринку;

– девальвація валюти – країни штучно знижують вартість своєї валюти, щоб здешевити свої товари на світовому ринку;

– економічні блокади – країни повністю припиняють торговельні відносини або блокують важливі економічні шляхи.

Торговельні війни, окрім економічних наслідків, мають політичні та соціальний вплив. Вони часто є інструментом політичного тиску, коли країни використовують економічні санкції та обмеження задля досягнення своїх цілей. Прикладом є російсько-українська торговельна війна (2013-2014 рр.), внаслідок намірів і фактично підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС 2014 р., що проявилось в блокуванні імпорту товарів українського походження, як інструменту тиску і примусу до вступу України в митний союз «росії – білорусі – Казахстану» [4].

За історію існування міжнародної торгівлі мала місце велика кількість торговельних суперечок, але це далеко не всі випадки торговельних протистоянь, а лише ті, що проявилися в судових процесах в рамках ОРС СОТ. Лише за період з 1995 р. – по 2019 р. в СОТ було

розглянуто 582 суперечки між країнами-членами. Найактивнішим учасником міжнародних торговельних суперечок в рамках СОТ виступають: – США із загальною кількістю у 282 справи (125 раз у якості позивача та 157 – у якості відповідача); – ЄС 183 справи (102 та 81 відповідно); – Китай, який частіше виступає в якості відповідача (54 рази), ніж в якості позивача (32 рази) [5, С. 67].

Торговельні війни мають негативні наслідки як для держав, в особі їх національних товаровиробників, так і безпосередньо для товароспоживачів (зокрема, це підвищення цін на імпортовані товари та зниження доступності певних продуктів знижують купівельну спроможність населення). Оскільки сучасні ринки взаємозалежні, зменшення обсягів міжнародної торгівлі призводить і до уповільнення економічного зростання. Однією з головних проблем торговельних війн є їх схильність до ескалації. Такі обмежувальні заходи, як введення мит або квот, часто провокують відповідні дії з боку іншої держави, що призводить до ланцюгової реакції взаємних санкцій та обмежень. У таких умовах країни не можуть ефективно або взагалі вести діалог про співпрацю в будь-якій сфері, в першу чергу в міжнародній економічній, у т.ч. торговельній.

Література:

1. Безрукова Н.В., Василенко М.В. Світові торговельні війни: особливості та наслідки. *Ефективна економіка*. 2015. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_6_33 (дата звернення 23.10.2024).
2. Шнипко О. С. Торговельні війни в умовах глобалізації: значення для України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 21. С. 4-6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_21_3 (дата звернення 22.10.2024).
3. Дергачова В. В., Голюк В. Я., Згуровський О. М. Торговельна війна США і Китаю: причини та наслідки для світової економіки. 2019. С. 54-63. URL: <https://chinese-studies.com.ua/en/Archive/2019/1/9> (дата звернення 22.10.2024).
4. Філіпчук І. «Торговельна війна» Росії проти України: удар по власних позиціях. *Україна у фокусі*. Електрон. вид. 19.08.2013. URL: <http://surl.li/vbrqys> (дата звернення 23.10.2024).
5. Сливінська Т., Болквандзе Е. Торговельні війни у контексті зовнішньоекономічної політики країн. *Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали XIV наук.-практ. конф., молодих учених і студентів*. Тернопіль: ЗНУ, 2021. С. 66-68. URL: <http://surl.li/iurrwr> (дата звернення 23.10.2024).

*Веремчук Владислав Сергійович,
викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін Одеського національного
університету ім. І.І. Мечникова*

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС МОРСЬКОГО СУДНА»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5016/>

У сучасному світі морський транспорт відіграє ключову роль для безперервного та ефективного функціонування міжнародної торгівлі, а морські судна залишаються ключовими одиницями морського перевезення вантажів. Розвиток сучасних технологій та міжнародних відносин породжує нові вимоги до міжнародно-правового регулювання інституту морських суден, визначення поняття «міжнародно-правовий статус морського судна» та його складових елементів є важливим завданням як для національних юрисдикцій, так і для міжнародного права загалом з метою формування уніфікованого правового регулювання питань, пов'язаних із експлуатацією морських суден.

Слід наголосити на тому, що сучасна українська та іноземна правова наука містить значну кількість статей, монографій, дисертацій, присвячених аналізу правового статусу різних суб'єктів права, зокрема, правового статусу портів, моряків, військових кораблів, при цьому дослідження не фокусуються на визначенні змісту поняття «правовий статус» безпосередньо.

Кембриджський словник визначає поняття «правовий статус» як «загальноприйняту чи офіційну позицію стосовно певного суб'єкта» [1].

Н. М. Оніщенко визначає правовий статус як систему законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків суб'єкта суспільних відносин [2, с. 367].

Аналізуючи зміст поняття «правовий статус» А. М. Колодій та А. Ю. Олійник вказують, що «правовий статус виражається у єдності наступних елементів: статусні правові норми та правовідносини, права та юридичні обов'язки, правові принципи, юридичні гарантії, правосуб'єктність, юридична відповідальність» [3, с. 19].

Зауважимо, що міжнародно-правовий статус як юридична категорія є значно ширшим, ніж обсяг прав і свобод, гарантованих державою з огляду на характер міжнародних відносин. Враховуючи те, що морське судно підпорядковується як міжнародним стандартам судноплавства, так і національним правовим нормам, які визначають право судна на прапор держави, його цивільну оборотоздатність, до визначення міжнародно-

правового статусу морського судна слід підходити як до полісистемного комплексу правових норм, що регулюють усі аспекти експлуатації судна.

Аналізуючи джерела міжнародного морського права, зокрема, Конвенцію ООН з морського права 1982 року [4]; Конвенцію про Міжнародні правила запобігання зіткненню суден на морі 1972 року [5]; Міжнародну конвенцію про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року [6], можна виокремити основні складові міжнародно-правового статусу морського судна:

1. Юридичне визначення поняття «судно», що дозволить виокремити судно з-поміж інших плавучих конструкцій [4; 5; 6].

2. Вимоги міжнародного права та національних юрисдикцій, яким має відповідати судно для отримання права на плавання під прапором конкретної держави [4].

3. Визначення повноважень держави прапора стосовно судна, яке зареєстроване у національному морському реєстрі [4].

4. Обсяг прав, обов'язків та імунітетів морських суден, у тому числі під час плавання у водах із різним міжнародно-правовим режимом [4; 5].

5. Визначення кваліфікаційних вимог та повноважень капітана судна [4; 5; 6].

Технологізація морських перевезень, особливо поява концепції автономного судна, яке не потребує наявності екіпажу на борту та може керуватись віддалено, зумовлює додаткові правові виклики, що впливатимуть на визначення змісту міжнародно-правового статусу морського судна:

1. Відповідність концепції автономного судна чинним міжнародним правовим стандартам безпеки судноплавства.

2. Трансформація правового статусу капітана морського судна, враховуючи дистанційне управління автономним судном, у тому числі стосовно відповідності дистанційного оператора вимогам до «класичного» капітана.

Таким чином, під міжнародно-правовим статусом морського судна доцільно розуміти права, обов'язки та імунітети, якими наділене морське судно при здійсненні морських перевезень. При цьому проблеми чіткого визначення обсягу міжнародно-правового статусу морського торговельного судна мають багатогранний характер. З одного боку, це питання традиційного регулювання міжнародними договорами та національними юрисдикціями, з іншого боку – складні виклики сучасності, пов'язані з розвитком технологій.

Література:

1. Legal Status. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/example/english/legal-status>
2. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
3. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підручник. Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 350 с.
4. United Nations Convention of the Law of the Sea. *United Nations Organization*. URL: https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.html
5. Конвенція про Міжнародні правила запобігання зіткненню суден на морі 1972 року: Конвенція, Міжнародний документ від 20.10.1972. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_137#Text
6. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року: Конвенція, Міжнародний документ від 07.07.1978. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_053#Text

*Виноградова Анна Ігорівна,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту
права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ ЯК ЗАХОДУ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5033/>

Сучасний курс євроінтеграції України спрямований на демократизацію та гуманізацію національного законодавства. Одним із важливих кроків у цьому напрямку є впровадження відновних процедур у кримінальному судочинстві, серед яких особливе значення посіє медіація. Слід зазначити, що альтернативні способи вирішення кримінально-правових конфліктів, зокрема, медіація, що передбачає переговори між

сторонами для досягнення взаємоприйняттого рішення, стають дедалі більш поширеними у кримінальних провадженнях [1].

Кримінальний процесуальний кодекс України значно розширив можливості застосування альтернативних способів вирішення кримінально-правових конфліктів, поєднуючи елементи, характерні як для континентальної правової системи (інститут звільнення від кримінальної відповідальності), так і для загального права (інститут угоди). Це сприяло гуманізації кримінального провадження в Україні та забезпеченню прав його учасників [1; 3, с. 38].

Доцільно виокремити такі умови застосування медіації як заходу відновного правосуддя:

- здійснюється під контролем суду або іншого компетентного органу чи установи. Для виконання цієї вимоги слід надати повноваження суб'єктам, які ведуть кримінальне провадження, щодо ініціювання різних форм відновного правосуддя, а також загального нагляду за їх організацією та проведенням. Це стосується не лише призначення медіації, але й вибору медіатора та затвердження угоди про примирення;

- розглядається як засіб врегулювання конфліктів, що зумовлені вчиненням, насамперед, нетяжких злочинів. Таке положення допускає використання відновного правосуддя при вчиненні злочинів різної тяжкості і заохочує його застосування у випадку вчинення нетяжких злочинів [2];

- реалізується за умови наявності достатніх доказів для висунення обвинувачення правопорушнику та визнання основних обставин справи сторонами кримінально-правового конфлікту [1, 2]. Оскільки ця вимога стосується обох сторін конфлікту, питання вини не може бути предметом обговорення, адже свою вину може визнати виключно особа, яка притягується до кримінальної відповідальності;

- передбачається, що участь у відновному процесі є виключно добровільною, і його учасники мають право відмовитися від участі на будь-якому етапі. Добровільність полягає в самостійному прийнятті рішення сторонами щодо участі, а також у можливості припинити свою участь на будь-якій стадії процесу [2]. Примусова участь у медіації є неприпустимою. Ця вимога стосується не лише участі в самому процесі та його перебігу, але й добровільності при укладенні угод, що ведуть до відновного результату;

- участь у медіації є процесуальним правом, а не обов'язком учасників кримінально-правового конфлікту. Відновні процеси мають

проходити з дотриманням конфіденційності, а результати можуть бути розголошені лише за згодою сторін або у випадках, передбачених національним законодавством. При цьому слід враховувати, що Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за заздалегідь не обіцяне приховування злочину. Принцип конфіденційності обмежується тим, що медіатор зобов'язаний повідомити компетентним органам про підготовку або вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, якщо ця інформація стала йому відома в процесі медіації;

- передбачає нейтральність медіатора. Нейтральність полягає в неупередженій позиції посередника. Він не може відстоювати інтереси жодного з учасників конфлікту, надавати поради щодо вироблення їхньої позиції в ході процедури та прийняття остаточного рішення [4, с. 244].

Важливо зазначити, що наразі кримінальне провадження в Україні на основі угод, як прояв компромісу, здійснюється з урахуванням рекомендацій міжнародно-правових актів, які дедалі більше підтримують підхід відновного правосуддя, поступово відходячи від виключно каральної реакції на кримінальні правопорушення. Значущість відновного правосуддя в сучасній Україні проявляється у можливості ефективного вирішення кримінально-правових конфліктів, що підкреслює важливість подальших наукових досліджень для оцінки перспектив його ширшого впровадження та застосування.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
3. Москаленко С. Особливості відновного правосуддя в Україні Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень : збірник матеріалів Міжнарод. наук. конф. / за заг. ред. П. В. Горінова ; Навчально-науковий інститут права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 23 квітня 2024 р.). Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 35-39.
4. Завидняк, В. І., Гонцовська, Л. В., & Онофрей, В. С. (2023). Теоретичні та практичні аспекти угоди про примирення в кримінальному судочинстві. Ірпінський юридичний часопис, (3(12)), С. 243-253.

*Дутчак Остап Ігорович,
аспірант II року навчання кафедри
публічного права Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича
ORCID: 0009-0009-5375-1469*

*Науковий керівник:
Пацурківський Петро Станіславович,
доктор юридичних наук,
професор Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЮ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ ВСЕЗАГАЛЬНОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5014/>

Вступ. В українській доктрині податкового права уже перестало бути дискусійним положення про те, що дуальна природа людини – психобіологічна та соціальна водночас – породила потребу кожного індивіда у постійному забезпеченні як його приватних, так і публічних потреб, а звідси і його потребу у податках й у податковому праві [1, С. 24]. Саме цим явищем і пояснює Р. О. Гаврилюк [2, С. 526-540] та чимало інших вчених появу конституційного принципу всезагальності оподаткування. Принагідно зазначимо, що в конституціях різних держав світу його юридичне закріплення має свої особливості.

Що ж стосується України, то ст. 67 її Конституції постулює: «Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майнових стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом» [3]. Отже, закріпивши всезагальність оподаткування як принцип у Конституції держави, вітчизняний конституцієдавець віддав повноваження щодо його конкретного змістового наповнення національному законодавцю.

Метою дослідження є з'ясування особливостей реалізації Українською державою конституційного принципу всезагальності оподаткування в умовах воєнного стану.

У якості **методологічних засад дослідження** обрано системний та порівняльно-правовий методи.

Виклад основних результатів дослідження. Передусім необхідно зазначити, що вітчизняний законодавець розглядає у якості джерела податкового права України: Конституцію України; Податковий кодекс України (далі ПКУ); Митний кодекс України та інші закони з питань митної справи в частині регулювання правовідносин, які з'являються у зв'язку з оподаткуванням митом операцій із переміщення товарів через митний кордон України; численні міжнародні договори України; відповідні нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування [4]. Зокрема, у підпункті 1.1. ст. 4 ПКУ він передусім повторив та конкретизував конституційний принцип всезагальності оподаткування, зазначивши, що загальність оподаткування проявляється в обов'язковій сплаті кожним податків і зборів, встановлених ПКУ та законодавством з питань митної справи, якщо такий платник відповідає критеріям чинного ПКУ [4], а у п. 1.2 цієї ж статті застеріг про рівність всіх платників податків перед законом та недопущення дискримінації [4]. Щоправда, поряд з цим у п. 4.4. та п. 4.5. статті 4 ПКУ йдеться про те, що деякі платники можуть мати податкові пільги [4], які, проте, не скасовують принципу всезагальності оподаткування.

Суттєве змістове уточнення конституційного принципу всезагальності оподаткування вітчизняний законодавець наводить у п.1.2 ст. 7 ПКУ – для того, щоб у платника податку могло з'явитися податкове зобов'язання, він повинен володіти об'єктом оподаткування, щоб відповідати правовому статусу платника податку згідно ПКУ. Саме цей чинник набув особливого значення у податковій системі України в умовах воєнного стану. Як зазначають П.С.Пацурківський та Р.О.Гаврилюк, уже на початку повномасштабної російсько-української війни серед населення України з'явилися майже 5 млн. осіб зовнішніх біженців і понад 8 млн. внутрішньо переміщених осіб. Економіці України станом на квітень 2022 р. було завдано прямих збитків на загальну суму понад 3,5 трлн. грн., знищено або зруйновано десятки тисяч об'єктів оподаткування, порушено усталені виробничі та економічні зв'язки [5, С. 12-13.].

У відповідь на це, а також з метою виправлення серйозних стратегічних прорахунків Української держави в податковій політиці у передвоєнний період та посилення безпеки держави Український Парламент виробив та послідовно втілює разом з Урядом держави новий стратегічний курс на лібералізацію власного податкового законодавства. Початок реалізації цього курсу було покладено Законом України №2118-IX від 3 березня 2022 р. [6]. Ним, зокрема, було доповнено новим пунктом 69 підрозділ X розділу XX «Перехідні положення» ПКУ, який визначив тимчасові (на період дії воєнного стану) особливості справляння податків та зборів в Україні. Його квінтесенцією стала

легітимна тимчасова відмова від конституційного принципу всезагальності оподаткування у його розумінні для мирного періоду розвитку суспільства. Інакше кажучи, від сплати податку тимчасово звільнялися особи, які втратили внаслідок російської агресії статус платника податку та/або об'єкти оподаткування.

Цей курс податкової стратегії держави було продовжено та розвинуто, надано йому системного характеру Законом України №2120-IX від 15.03.2022 р. Зокрема, ним було звільнено від сплати єдиного податку усіх його платників першої та другої груп, навіть тих, які не втратили власний об'єкт оподаткування. Законодавець звільнив цим Законом від оподаткування акцизом операції з добровільного надання його платниками на безоплатній основі паливно-мастильних матеріалів на воєнні потреби України та/або як гуманітарної допомоги іншим її споживачам на увесь період дії правового режиму воєнного стану [7]. Принагідно зазначимо, що така допомога, за визнанням науковців-фахівців у цій сфері, є згідно її правової природи продовженням соціальної функції держави, а тому безпосередньо позитивно впливає на посилення безпеки держави і суспільства [8, С. 99-143].

Цим же Законом були звільнені на період дії воєнного стану від сплати податку на землю його платники, чії земельні ділянки або паї виявилися розташованими на територіях, що опинилися в районах бойових дій та/або в окупації збройних формувань РФ чи були визнані обласними військовими адміністраціями в якості засмічених вибухонебезпечними предметами або тимчасово задіяними під фортифікаційні споруди для Збройних Сил України. В цьому ж пакеті заходів Парламент України ухвалив рішення не сплачувати за 2022 податковий рік й екологічний податок з об'єктів оподаткування, розташованих на вищезазначених територіях. Також була звільнена на період дії воєнного стану від сплати єдиного внеску за себе значна частина його платників, а саме зазначених в пунктах 4, 5 та 5-1 частини першої статті 4 Закону України «Про збір та облік Єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [7].

Це далеко не повний перелік груп платників податків та/або об'єктів оподаткування, звільнених Парламентом України на період дії воєнного стану від всезагального конституційного обов'язку сплати податків і зборів передбачених законодавством України. У вітчизняній науковій літературі можна зустріти різні, аж до протилежних, оцінки цих рішень вітчизняного законодавця. Ми поділяємо аргументацію та висновки тих із них, хто оцінює такі кроки Верховної Ради України як реалізацію нею природно-правових принципів розумності та справедливості податкового права [9, С. 162-171]. Неупереджений аналіз сучасної української дійсності та вищезазначених рішень Українського Парламенту переконує,

що вони не послабили, а навпаки, посилили внутрішню безпеку держави, консолідували навколо неї більшість українського суспільства.

Висновки. В Україні визнається і діє конституційний принцип всезагальності оподаткування. В умовах воєнного стану він не перестав бути чинним, однак вітчизняним законодавцем з нього було зроблено легітимні винятки для осіб, які тимчасово втратили кваліфікуючі критерії платника податків в силу форс мажорних обставин на період до його завершення, або до повернення цих груп осіб до звичайної для них підприємницької діяльності, яку вони здійснювали до поширення на них чи на їх об'єкти оподаткування надзвичайних правових станів.

Література:

1. Гаврилюк Руслана Олександрівна. Природа податкового права: антропосоціокультурний підхід. Автореф. дис. докт. юрид. наук. Київ, 2015. 35 с.
2. Гаврилюк Руслана Олександрівна. Природа податкового права: антропосоціокультурний підхід: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2014. 636 с.
3. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР в редакції від 01.01.2020, підстава – 27-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Податковий кодекс України. Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI в редакції від 01.09.2024, підстава – 3553-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
5. Петро Пацурківський, Руслана Гаврилюк. Війна росії проти України та вітчизняні публічні фінанси. Право України. 2022. № 3. С. 9-25.
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану. Закон України від 3 березня 2022 р. № 2118-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану. Закон України №2120-ІХ від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
8. Пасько Я. І. Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння: монографія. Київ: ПАРАПАН, 2008.
9. Пацурківський Петро Петрович. Мій погляд на право. Збірник наукових праць. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 280 с.

*Конончук Богданна Ростиславівна,
здобувачка освітнього ступеня
бакалавра юридичного факультету
Хмельницького університету
управління та права імені
Леоніда Юзькова*

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННУ ВИРУБКУ ЛІСІВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5038/>

Анотація: досліджено сучасні виклики, пов'язані з кримінальною відповідальністю за незаконну вирубку лісів в Україні. Вивчено особливості законодавства, що регулює кримінальну відповідальність за ці правопорушення, зокрема положення Кримінального кодексу України та Лісового кодексу України. Розглянуто правові аспекти застосування покарань, включно з позбавленням волі, а також обтяжуючі обставини, такі як участь організованих груп чи корупційні змови. Аналізуються судові прецеденти, що демонструють відповідальність лісокористувачів за порушення вимог охорони лісів.

Незаконна вирубка лісів є однією з найгостріших екологічних та правових проблем сучасності, що потребує особливої уваги через новітні виклики. Серед них ключове місце посідають зміни клімату, зростання рівня корупції, погіршення екосистем і недостатня ефективність чинного законодавства. Враховуючи не тільки екологічну, але й соціально-економічну роль лісів, кримінальна відповідальність за подібні правопорушення набуває особливого значення.

Науковець В. І. Чечерський звертає увагу на доповідь Всесвітньої метеорологічної організації, згідно з якою останні сім років були найбільш теплими за всю історію спостережень, а кількість погодних і кліматичних катаклізмів зросла в п'ять разів за останні п'ять десятиліть. У цьому контексті ліси відіграють ключову роль у стабілізації клімату та збереженні умов для життя на планеті. Відтак, захист та відновлення лісових масивів стають пріоритетними завданнями як на національному, так і на глобальному рівнях. Одним з ефективних механізмів захисту є кримінально-правові заходи, спрямовані на забезпечення належного дотримання лісового законодавства і попередження незаконної вирубки [1].

Основним законодавчим актом, що встановлює та регулює відповідальність у цій сфері є Кримінальний кодекс України (далі – ККУ), який містить відповідні норми. Зокрема, стаття 246 ККУ передбачає відповідальність за незаконну вирубку лісів та незаконне перезення, зберігання, збут лісу, що призводить до значної шкоди екосистемі. Це може включати вирубку без необхідних дозвільних документів або порушення встановлених норм, що завдає шкоди довкіллю. Стаття 245 ККУ стосується пошкодження або знищення лісів, що виникає внаслідок підпалів або інших дій, спрямованих на знищення лісових масивів [3].

Міра покарання за такі дії може варіюватися в залежності від обставин злочину. Зазвичай вона включає штрафи або обмеження волі, але в більш серйозних випадках може бути призначено позбавлення волі на строк до 10 років. Якщо в результаті вирубки було завдано значної шкоди державі або суспільству, міра покарання значно посилюється. Також суди можуть ухвалювати рішення про конфіскацію знарядь злочину, що використовувалися для вирубки лісу.

Лісовий кодекс України (далі - ЛКУ) також містить положення щодо відповідальності за порушення правил лісокористування та охорони лісових ресурсів. Зокрема, стаття 107 ЛКУ передбачає відповідальність за порушення лісового законодавства, що включає незаконну вирубку лісів, знищення або пошкодження лісових насаджень, а також інші правопорушення, пов'язані з використанням лісових ресурсів. Порушники можуть бути притягнуті до адміністративної, цивільної або кримінальної відповідальності в залежності від ступеня шкоди, завданої лісовим масивам [2].

Особливо складними є випадки, коли незаконна вирубка лісів здійснюється організованими групами або за участю службових осіб, відповідальних за охорону лісів. У таких ситуаціях відповідальність є більш суворою, оскільки корупція та змова між окремими особами або установами ускладнюють боротьбу з цим злочином. Вирубка лісів на територіях природно-заповідного фонду України є ще одним обтяжуючим фактором, що передбачає посилені заходи відповідальності.

В судовій практиці поширеними є справи, пов'язані з відшкодуванням шкоди, завданої незаконною вирубкою лісів. Зокрема, у справі від 11 травня 2023 року Господарський суд Тернопільської області у справі №921/347/22 ухвалив рішення про відшкодування збитків, завданих незаконною вирубкою 44 дерев. Прокуратура та екологічна інспекція подали позов проти Державного агропромислового підприємства, яке було постійним лісокористувачем, на суму понад 368 тис. грн. Суд визнав, що лісокористувач не забезпечив належну охорону

лісу, що призвело до незаконної вирубки третіми особами, і поклав на нього відповідальність за збитки. Апеляційний суд залишив рішення без змін, підтвердивши відповідальність лісокористувача. Таким чином, держава демонструє активну позицію в захисті лісових ресурсів та притягненні до відповідальності осіб, які порушують природоохоронне законодавство, що підкреслює важливість належного контролю за збереженням лісів [4].

Верховний Суд також не стоїть осторонь цієї вкрай актуальної теми та намагається розвивати нові правові стандарти щодо дієвого правозастосування у сфері захисту довкілля та охорони екологічних прав. Зокрема, суддя Верховного Суду у Касаційному господарському суді Ганна Вронська вказує на такі важливі проблеми, як знищення природних ресурсів, забруднення атмосфери, ґрунтів та водойм, що в умовах війни завдає катастрофічних наслідків довкіллю.

Суддя зазначила, що наразі в національній судовій практиці немає такої категорії справ, яка стосується захисту довкілля внаслідок воєнних дій. Водночас згідно зі статистикою з 2022 року до касаційної інстанції дійшло лише 50 справ щодо порушення екологічного законодавства. Однак, за її словами, є надія, що згодом таких справ стане значно більше, адже судова система, як і держава загалом, не може стояти осторонь процесів, які відбуваються у світі, оскільки питання захисту довкілля є глобальним і йому приділяється значна увага на міжнародному рівні.

Узагальнюючи, суддя наголосила на важливості застосування Верховним Судом у своїх рішеннях міжнародних документів для того, щоб суди першої та апеляційної інстанцій могли використовувати таку практику на своїх рівнях з метою ефективного захисту довкілля, особливо в контексті воєнних дій та відновлення країни [5].

Загалом, боротьба з незаконною вирубкою лісів потребує не лише посилення кримінальної відповідальності, але й комплексних реформ у сфері лісового господарства, покращення моніторингу та підвищення рівня правової культури населення. Важливо, щоб покарання за подібні злочини було невідворотним, а винні особи притягувалися до відповідальності, оскільки це створює ефективний превентивний механізм, що стримує від подальших правопорушень. Зміцнення правозастосування та суворі санкції для порушників є ключовими елементами захисту лісових ресурсів. Однак лише спільні зусилля правоохоронних органів, екологічних організацій та громадськості можуть призвести до реальних змін і зберегти українські ліси для майбутніх поколінь.

Література:

1. Чечерський В. І. Проблемні питання кримінальної відповідальності за незаконну вирубку / В. І. Чечерський // Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право / голов. ред. Ю. М. Бисага – Ужгород, 2023. – Т. 2. Вип. 79. – С. 208-213. – Бібліогр.: с. 212-213 (7 назв). URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/289567/283143>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Лісовий кодекс України: Закон України від 21.01.1994 № 3852-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 17, ст.99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.
4. За незаконну порубку третіми особами платить лісокористувач – госпсуд. Закон і Бізнес. URL: <https://zib.com.ua/ua/156011.html>
5. Про актуальну судову практику у сфері захисту довкілля суддя Верховного Суду Ганна Вронська – ADVOKAT POST Інформаційне агентство. URL: <https://advokatpost.com/>

*Лавроневи́ч Олександр Андрі́йович,
студент 2 курсу,
Вищий навчальний заклад
«Державний торговельно-
економічний університет», Україна*

*Науковий керівник:
Голубєва Вікторія Олегівна,
кандидат юридичних наук,
професор, професор кафедри
міжнародного, цивільного
та комерційного права,
Вищий навчальний заклад
«Державний торговельно-
економічний університет», Україна*

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5030/>

Транснаціональні компанії є рішучою силою становлення і сучасного стану світового ринку, тому що сфера діяльності їх поширена на більшість держав світу та видів економічної діяльності [1, с. 74].

ТНК відіграють важливу роль у розвитку національних економік і міжнародних ринків, слугують платформою для розвитку сучасних технологій. Однак, враховуючи масштаби впливу ТНК, необхідно бути обачними і забезпечити наявність потужних регуляторних механізмів їх діяльності, адже ТНК можуть створювати потенційні загрози.

Розробка діючої інституційно-правової бази регулювання діяльності ТНК почалася у ХХ ст., наприклад дане питання піднімалося в Гаванській Хартії Міжнародної торговельної організації 1948 р. [2], знайшло відображення в Андському кодексі іноземних інвестицій 1970 р. [3] та ін. Погоджуючись з думкою О.В. Тарасов звернемо увагу на «розмитість» поняття ТНК та відсутність єдності в підході до нього, з огляду індивідуального соціологічного та економічного аналізу науковцями кожної окремої ТНК [4, с. 328].

У процесі формування джерел міжнародно-правового регулювання ТНК в 1976 р. було прийнято Декларацію про міжнародні інвестиції та багатонаціональні компанії (далі – Декларація 1976 р.) [5] та розроблено Кодекс поведінки ТНК 1996 р., що є диспозитивними актами. Декларація 1976 р. сформувала сучасну систему міжнародних стандартів у регулюванні відносин ТНК із державами, що приймають їх інвестиції. В Декларації 1976 р. закріплено чотири інструменти взаємодії і кооперації щодо прямих закордонних інвестицій і діяльності ТНК, зокрема: національний режим, положення про стимули і перешкоди у сфері міжнародних інвестицій, рішення про суперечливі вимоги і директиви поведінки ТНК [6, с. 129-130]. Крім того підкреслимо, що положення Декларації 1976 р. забезпечують гармонійний баланс між мінімально необхідним державним регулюванням та запобіганням надмірному втручання держави в комерційну /підприємницьку діяльність, що могло б заважати ефективному функціонуванню ТНК.

Щоб мінімізувати негативні наслідки діяльності ТНК, міжнародна спільнота має розробити обов'язкові до виконання правові норми та встановити відповідальність за їх порушення. Це забезпечить ефективне управління компаній та сприятиме відповідальному веденню бізнесу. Так ЄС у 2022 р. запровадив Директиву щодо корпоративної звітності про сталий розвиток, яка має на меті контролювати вплив на навколишнє середовище, соціальні питання та корпоративне управління [7], що є імперативним регіональним міжнародним актом, що здатен ефективно запобігти потенційним загрозам. Директива ЄС 2022 р. враховує специфіку локальних умов та дозволяє краще адаптувати механізми контролю й регулювання для уникнення негативних наслідків, які можуть виникнути в результаті діяльності корпорацій на регіональному рівні.

Окрім регулювання діяльності ТНК, не менш важливим є забезпечення ефективного захисту від впливу держави, в якій ці компанії здійснюють свою діяльність. Приймаючи держави часто можуть використовувати різні засоби для тиску на ТНК. У цьому контексті існують міжнародні інструменти, які б гарантували справедливе ставлення та правовий захист для компаній у кожній конкретній країні. Такий захист включають угоди про захист інвестицій, а також існування можливості судового захисту інтересів комерційними суб'єктами.

Однак для ефективного вирішення проблем, пов'язаних з регулюванням ТНК, міжнародна спільнота має посилити співпрацю та розробити узгоджені, універсальні стандарти, бажано імперативного характеру. Відсутність єдиного понятійного апарату і складнощі правового регулювання підкреслюють нагальну потребу вдосконалення існуючої міжнародної нормативно-правової бази. Окрім загальних спільних рис і ознак ТНК, до визначення варто додавати прецеденти та конкретні приклади, в якості ілюстрацій і уточнення практики їх застосування, що допоможе створити більш гнучку та ефективну уніфіковану нормативно-правову систему, яка відповідатиме сучасним викликам і потребам глобальної економіки, як з точки зору держав, так і ТНК.

Література:

1. Присвітла О. В. Теоретичні основи розвитку економічних відносин між країнами в умовах транснаціоналізації світової економіки. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія «Менеджмент інновацій». Дніпро, 2014. Вип. 3. С. 74-82.
2. Havana Charter of the International Trade Organization, 24.03.1948. URL: https://treaties.un.org/doc/source/docs/E_CONF.2_78-E.pdf (дата звернення 20.10.2024).
3. Andean foreign investment code, 31.12.1970. URL: <https://www.jstor.org/stable/20690848> (дата звернення 20.10.2024).
4. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії: монографія. Харків: Право, 2014. 512 с.
5. OECD. Declaration on International Investment and Multinational Enterprises, 21.06.1976. Amended on: 27.10.2023. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0144> (дата звернення 20.10.2024).
6. Давидова І. О., Величко К. Ю., Печенка О. І. Транснаціональні корпорації: навч. посіб. / Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. Харків, 2018. 175 с.

7. Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464> (дата звернення 20.10.2024).

*Никон Олеся Зеновіївна,
аспірантка кафедри загально-
правових дисциплін, Інститут
права Львівського державного
університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Забзальюк Дмитро Євгенович,
доктор юридичних наук,
професор, Інститут
права Львівського державного
університету внутрішніх справ*

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5037/>

В умовах сучасного розвитку суспільства дедалі ширшої актуальності набуває застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій, які покращують діяльність усіх сфер нашого життя, а також сприяють прозорості їхнього функціонування. Саме за допомогою таких засобів відбувається цифрова трансформація системи правосуддя і на національному, і на світовому рівні. Про це також свідчить діяльність Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд). Зокрема, ще у 2012 році ЄСПЛ розпочав програму перекладу своєї судової практики, що дозволило опублікувати у його базі HUDOC переклади постанов і рішень Суду приблизно тридцятьма мовами (іншими, ніж англійська і французька) [1, с. 8].

Як зазначила суддя Верховного Суду у Касаційному цивільному суді Н. Сакара на вебінарі «Диджиталізація цивільного судочинства та забезпечення права на доступ до правосуддя» (організованому Асоціацією правників України спільно з ВС 25 квітня 2023 року), «впровадження

інформаційних технологій у судову діяльність відбувається поступово, законодавець врегулював не всі аспекти їх застосування. Тому суди, зокрема Верховний Суд, стикаючись із питаннями, які не врегульовані нормами процесуального права, звертаються до практики Європейського суду з прав людини, адже першочерговим завданням для судової системи є забезпечення права на справедливий судовий розгляд справи» [2]. Суддя слушно звернула увагу на кілька справ ЄСПЛ, у яких висловлені правові позиції, пов'язані з питаннями щодо використання інформаційних технологій і забезпеченням доступу до суду, а саме:

– у справі «Lawyer. Partners a.s. v. Slovakia» (рішення від 16 червня 2009 року) ЄСПЛ вказав, що відмова судів через брак обладнання у прийнятті позовних заяв в електронній формі порушує право на доступ до суду. В цій справі національний суд відмовив у прийнятті позовної заяви, до якої були додані докази на електронному диску, оскільки суд не мав обладнання для прочитання диску, при цьому законодавство країни передбачало можливість звернення до суду в електронній формі;

– у справі – «Xavier Lucas v. France» (рішення від 9 червня 2022 року) ЄСПЛ зазначив, що відмова судів прийняти до розгляду апеляційну скаргу, подану в паперовій формі, замість електронної, через неможливість заповнити її належним чином внаслідок недоліків програми, що використовується для заповнення формуляра, становить надмірний формалізм і підриває справедливість судового розгляду;

– у справі «Tence v. Slovenia» (рішення від 31 травня 2016 року) ЄСПЛ зазначив, що будь-які перебої в роботі електронної системи документообігу, внаслідок чого заяви та додані до них додатки не змогли надійти до суду, повинні тлумачитися на користь особи, яка зробила все, що від неї залежало, для належного виконання своїх обов'язків [2]. Безумовно, проаналізовані правові позиції ЄСПЛ свідчать про наявність проблемних питань, пов'язаних із функціонуванням електронного судочинства на національному рівні, зокрема у країнах – учасниках Європейського Союзу. Варто додати, що в Україні хоча й функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, проте такі ситуації також трапляються.

Водночас потрібно також зауважити і про справу «Ahmet Yildirim v. Turkey» (рішення від 18 березня 2013 року), в якій ЄСПЛ зазначив, що «з огляду на те, що законодавство стосовно Інтернету, яке вписується у контекст швидкої еволюції нових технологій, є особливо динамічним і фрагментарним, відносно важко виокремити спільні стандарти елементів порівняльного права у країнах-членах Ради Європи. Дослідження, проведене Судом відносно законодавства країн-членів Ради Європи

<...>, показує, що право доступу до Інтернету в теорії захищене конституційними гарантіями, які існують у галузі свободи слова і свободи отримувати думки і інформацію. Це право вважається невід'ємним від права доступу до інформації і спілкування, захищеного національними Конституціями. Воно включає право кожного брати участь у інформаційному суспільстві і обов'язок для держав гарантувати доступ громадян до Інтернету. Таким чином, сукупність загальних гарантій, присвячених свободі слова, є належною основою для визнання і права безперешкодного доступу до Інтернету» [3]. До того ж, за словами юриста Ілдірима, ця справа може стати прецедентом для тисячі інших справ, пов'язаних із блокуванням доступу до Інтернету [4]. Вважають, що «ця справа є важливою та показовою і для наших сьогodнішніх реалій, оскільки продовжується тенденція до обмеження тих чи інших Інтернет-ресурсів, що не завжди відповідає принципу пропорційності, тому ця прецедентна справа проти Туреччини може бути серйозним підґрунтям для дискусій щодо обмеження доступу до тих чи інших ресурсів в Україні» [5].

Варто підкреслити, що на сайті ЄСПЛ надано можливість здійснювати пошук документів за різними критеріями, зокрема й рішень у справах, які розглянув ЄСПЛ [6]. До того ж, усі відкриті слухання ЄСПЛ знімаються на відео, а їхня відеотрансляція розміщується на сайті Суду в Інтернеті. Слухання, що відбуваються в першій половині дня, можна переглянути на веб-сайті після обіду, а ті, що відбуваються в другій половині дня, – доступні ввечері. Пряма трансляція не ведеться. Слухання тривають приблизно дві години з перекладом на англійську та французьку мови. Прес-служба ЄСПЛ може надати, за запитом, відеозапис перших 10 хвилин слухань у високій роздільній здатності слухань у форматі високої чіткості (тобто сумісному з телевізором). У день слухань публікується прес-реліз, що включає короткий виклад фактів і скарг, склад Суду та імена представників сторін, які беруть участь у слуханні. Сторін, присутніх на слуханні. Після слухання Суд розпочинає свої дебати, які відбуваються за зачиненими дверима. Рішення ЄСПЛ у справі виноситься на відкритому засіданні. Однак рішення у справі приймається на більш пізній стадії. Дата винесення рішення, як правило, оголошується у прес-релізі за тиждень до неї [7]. Крім того, завдяки підтримці, наданій Ірландією, всі відкриті слухання ЄСПЛ, які з 2007 року були зняті на відео, можуть бути переглянуті повністю, з перекладом французькою та англійською мовами [8].

Отже, сьогodні функціонування ЄСПЛ відбувається із активним залученням сучасних інформаційно-телекомунікаційних засобів, які

сприяють доступу до Суду. Перш за все, про це свідчить функціонування електронної системи документообігу. Водночас варто зазначити про те, що на сайті ЄСПЛ у публічному доступі розміщено його постанови та рішення у справах. Крім того, користувачам мережі Інтернет надано можливість переглядати відеотрансляцію судових засідань. Заслуговує на увагу й те, що Судом, в умовах цифрової трансформації системи правосуддя, вже сформовано судову практику щодо можливості звернення до ЄСПЛ в електронній формі (подання позовної заяви, електронних доказів тощо) з доступом через мережу Інтернет.

Література:

1. Практичний посібник щодо прийнятності заяв. Рада Європи / Європейський суд з прав людини, 2014. 128 с. *Council of Europe*. URL: https://prd-echr.coe.int/documents/d/echr/admissibility_guide_ukr.
2. Застосовуючи інформаційні технології в судочинстві, необхідно забезпечити право на справедливий судовий розгляд. *Верховний Суд*. 2023. 27 квітня. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1415412/>.
3. Case of Ahmet Yildirim v. Turkey – [Ukrainian Translation] by the COE Human Rights Trust Fund. Application no. 3111/10. Strasbourg, 18 December 2012. Final 18.03.2013. HUDOC. *European Court of Human Rights*. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/tkp197/search.asp#{%22itemid%22:\[%22001-126863%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tkp197/search.asp#{%22itemid%22:[%22001-126863%22]}).
4. Рішення Євросуду: свобода інтернету є фундаментальним правом людини. *Центр демократії та верховенства права*. 2012. 24 грудня. URL: <https://cedem.org.ua/news/rishennya-yevrosudu-svoboda-internetu-ye/>.
5. Свобода слова в Інтернеті: практика ЄСПЛ та регулювання Інтернету за законодавством України. *Лойер*. 2018. 25 червня. URL: <https://loyer.com.ua/uk/svoboda-slova-v-interneti-praktika-yespl-ta-regulyuvannya-internetu-za-zakonodavstvom-ukrayini/>.
6. HUDOC. *European Court of Human Rights*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/tkp197/search.asp#%20>.
7. Public hearings at the European Court of Human Rights. *European Court of Human Rights*. URL: https://prd-echr.coe.int/documents/d/echr/press_public_hearings_eng.
8. Recent webcasts. *European Court of Human Rights*. URL: <https://prd-echr.coe.int/en/web/echr/recent-webcasts>.

*Попович Світлана Михайлівна,
аспірантка кафедри господарсько-
правових дисциплін та економічної
безпеки, Донецький державний
університет внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5003/>

Національна поліція України (далі - НПУ) відіграє ключову роль в охороні громадського порядку, захисту громадян та забезпеченні безпеки як громадян, так і бізнесу. Хоча основною функцією поліції є охорона правопорядку та громадська безпека, НПУ також пропонує низку охоронних послуг суб'єктам господарювання. Поліція охорони, відома як Державна служба охорони до 7.11.2015 р. – структурний підрозділ Національної поліції, працівники якої мають визначені Законом права та повноваження на озброєну охорону та застосування відповідних санкцій щодо правопорушників. Кабінет Міністрів України своєю постановою № 834 від 13 жовтня 2015 р. створив як територіальні органи Національної поліції Департамент поліції охорони як міжрегіональний територіальний орган НПУ; Відділ поліції охорони об'єктів стратегічного значення, а також управління поліції охорони в областях, Києві, Автономній Республіці Крим та Севастополі, Криворізький міський відділ Управління поліції охорони в Дніпропетровській області, Маріупольський міжрайонний відділ Управління поліції охорони в Донецькій області, а також Управління поліції охорони з фізичної безпеки в Києві. Для охорони фізичних осіб, вантажів і цінностей, власності фізичних та юридичних осіб в структурі Поліції охорони діють підрозділи з фізичної безпеки. Поліція охорони офіційно надає послуги із захисту майнових прав та законних інтересів громадян України, в тому числі щодо захисту їх життя та здоров'я [1].

Регулювання охоронної діяльності здійснюється на підставі загальних положень Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [2]. Закон України «Про охоронну діяльність», який визначає організаційно-правові принципи здійснення господарської діяльності у сфері надання послуг з охорони власності та громадян [3]. Стаття 3 Закону встановлює, що дія цього Закону поширюється на правовідносини правоохоронних органів та військових формувань у процесі надання ними послуг з охорони власності та громадян у частині, що не регулюється законодавчими актами, які регламентують їх діяльність. Правову основу надання НПУ послуг з охорони закріплено в

Законі України «Про Національну поліцію». Цей Закон визначає основні обов'язки НПУ, зокрема охорону громадського порядку, запобігання злочинам, охорону приватної та державної власності. Хоча закон конкретно не класифікує НПУ як постачальника платних охоронних послуг для бізнесу, він уповноважує поліцію охороняти майно та забезпечувати безпеку юридичних осіб у рамках своїх державних обов'язків. Стаття 23 Закону України «Про Національну поліцію» зазначає, що поліції охорони притаманні наступні повноваження: здійснення охорони об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони (п. 19); здійснення на договірних засадах охорони фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності, а також об'єктів критичної інфраструктури, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України (п. 20).

Поліція охорони надає свої послуги щодо наступних об'єктів: об'єкти, що підлягають обов'язковій охороні підрозділами поліції охорони за договорами; об'єкти підвищеної небезпеки підприємств, які мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, що підлягають обов'язковій охороні підрозділами поліції охорони; об'єкти державної та інших форм власності, охорона нерухомого майна яких здійснюється виключно органами поліції охорони на договірних засадах; об'єкти державної охорони, охорона яких здійснюється Національною поліцією у взаємодії з іншими органами влади та Управлінням державної охорони України (Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Конституційний Суд України; Верховний Суд України); охорона фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності.

Інструкція «Про організацію службової діяльності органів поліції охорони під час виконання заходів з фізичної охорони об'єктів», яка була затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України 07.07.2017 р. № 577 визначає основні засади службової діяльності органів і підрозділів поліції охорони, спрямовані на організацію та виконання заходів з фізичної охорони об'єктів і майна усіх форм власності, фізичних осіб, прийнятих під охорону на договірних засадах. Фізична охорона об'єктів покладається на органи і підрозділи поліції охорони і забезпечується персоналом поліції охорони згідно визначених і затверджених на підставі укладених договорів: заходів охорони, штатної чисельності, складу нарядів поліції охорони та строків несення служби ними [4].

Таким чином, законодавство регулює не тільки питання ліцензування охоронної діяльності, а й правового регулювання господарської діяльності з надання послуг охорони взагалі.

Література:

1. Поліція охорони. *Офіційний сайт*. URL: <https://securitypolice.com.ua/>
2. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 23. Ст. 158.
3. Про охоронну діяльність: Закон України № 4616- VI від 22.03.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 2. Ст. 8.
4. Про організацію службової діяльності органів поліції охорони під час виконання заходів з фізичної охорони об'єктів: Інструкція від 07.07.2017 р. № 577. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0989-17>

*Семеніхін Ігор Вікторович,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри прав людини
та юридичної методології
Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-8850-5075*

АРГУМЕНТ ДО НАСЛІДКІВ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ У ЮРИДИЧНІЙ АРГУМЕНТАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5026/>

Починаючи з другої половини ХХ ст. юридична аргументація стає важливою сферою міждисциплінарних наукових досліджень, де значна увага приділяється обґрунтуванню юридичних рішень, у першу чергу рішень судових органів. У цілому аргументавальна діяльність учасників судового процесу (сторони, адвокати, експерти, суд), підстави, мотиви, цілі прийняття ними рішень стають важливим предметом аналізу та оцінювання представників різних дисциплін і галузей знань – загальної теорії права, лінгвістики, соціальної психології, логіки, філософії права.

Після завершення Другої світової війни у зв'язку із аргументативним поворотом у філософії мови, переосмисленням ролі і завдань суддів та законодавця, змінами у праворозумінні (ренесанс природного права), змінами у загальній науковій картині світу (постмодернізм, поява і включення до наукового дискурсу світоглядно-філософських ідей герменевтики, екзистенціалізму та ін.) приходять усвідомлення, що раціональність не обмежується жорсткими рамками картезіанської моделі

[доведеність – однозначність, ясність – логічна строгість], а обґрунтування рішень традиційними стандартами дедуктивних висновків. У працях Хаїма Перельмана, Евеліна Фетеріса, Річарда Вівера, Стівена Тулміна, Роберта Алексі відстоюється ключова ідея, що сфера практичних дій та рішень юристів, у тому числі суддів, це не тільки обґрунтування і доведення на основі дедукційної моделі та міркувань у категоріях істинне/хибне. Юристи займаються аргументуванням: воно включає емоційно-психологічні, морально-ціннісні, вольові, світоглядні, лінгвістичні та інші складові й виміри; загальну природу, структуру, зовнішній вираз, якісні показники та ін. такої діяльності доцільно описувати за допомогою таких понять, як переконування, дискурс, діалог, доладність, прийнятність, розумність. Наприклад, нідерландський вчений Ф. Ван Ємюррен визначає юридичну аргументацію як вербальну, соціальну та раціональну діяльність, мета якої є переконання розумного судді (англ. – *rational judge*) у прийнятності чи неприйнятності певної точки зору шляхом висунення сукупності тверджень, що призначена для того, аби підтвердити чи спростувати її [1, с. 5-6]. Р. Алексі розуміє аргументацію (яку він ототожнює з правовим обґрунтуванням) як мовну діяльність, яка відбувається у багатьох різних ситуаціях – від залу судових засідань до навчальної аудиторії. Він ототожнює аргументацію у зазначеному сенсі з практичним дискурсом, позаяк вона пов'язана з правильністю нормативних тверджень. З погляду Р. Алексі, правовий дискурс є спеціальним випадком практичного дискурсу [2, с. 14].

Е. Фетеріс зауважує, що однією із найважливіших проблем є прийнятність і доладність юридичної аргументації. Чи достатньо, щоб судді лише згадували факти у справі та юридичні норми, що мають бути застосовані до цих фактів, або вони мають пояснити, чому саме ці норми повинні бути застосовані до справи? Яким чином можна прийнятно і переконливо пояснити ту чи іншу інтерпретацію юридичної норми? Яким у контексті юридичного аргументування є співвідношення юридичних норм, принципів права, норм суспільної моралі та цінностей? Чи є спеціальні норми і правила аргументування саме судових рішень у порівнянні з аргументуванням інших правових позицій? Наскільки має бути вичерпною аргументація у рішенні суду? [3, с. 308].

В рамках логічного, риторичного, прагматодіалектичного, діалогічного (дискурсивного) підходів до юридичної аргументації відповіді на ці запитання можуть відрізнитися. Теорії юридичної аргументації пропонують широкий спектр критеріїв і методик для визначення доладності і прийнятності аргументації. Йдеться саме про оцінювання результату аргументування як процесу. Його результатом є аргументованість юридичного припису, формуванням якого завершується кожен з основних різновидів юридичної діяльності – правотворчої,

правотлумачної й правозастосовчої. Водночас у кожній аргументувальній ситуації, слушно зауважує Т. Дудаш, результатом аргументування є аргументованість саме певного предмета правового аргументування у цій ситуації. У цьому випадку «аргументованість» означає просту наявність аргументів. Їх може бути один або більше в аргументувальній конструкції. Правовий припис може підтримувати різна кількість аргументів, залежно від того, скільки таких аргументів вважає за потрібне навести аргументувач. Кількість аргументів автоматично не впливає на ступінь аргументованості. Адже для формування індивідуального [правозастосовчого] припису у простій справі може бути достатньо одного аргументу зі встановленої норми для того, щоб такий припис був сильно аргументованим, а у складній справі і десяти аргументів може бути недостатньо для цього [4, с. 310]. Одним із таких аргументів, що його використовують уповноважені особи (decision-makers) при прийнятті рішень, є консеквенціалістський аргумент (англ. – consequentialist argument), також відомий як аргумент з наслідків (англ. – argument from consequences). Х. Перельман визначає його як прагматичний аргумент, що дозволяє оцінювати вчинок, подію, рішення на основі їх сприятливих або несприятливих наслідків [6, с. 409].

Це аргумент найчастіше використовують судді при вирішенні так званих «складних справ» (англ. – hard cases). Іноді перехід від букви закону до визначення і конкретизації змісту його норми у світлі обставин справи вимагає докладання значних інтелектуальних зусиль та, як правило, залучення зовнішніх до тексту закону матеріалів, інформації. Це ті випадки, коли, наприклад, норма права має не один, а кілька варіантів тлумачення. Або коли виникають проблеми із юридичною кваліфікацією фактів чи встановленням релевантної норми, яка підлягає застосуванню. У таких ситуаціях судді, вирішуючи питання права (англ. – issue of law) і питання факту (англ. – issue of fact), використовують різні типи аргументів. Судді, образно кажучи, вплітають ці аргументи – теоретичні, ціннісні, практичні твердження – до ланцюжка аргументів, обґрунтовуючи тим свою правову позицію у справі. Тим самим судді демонструють адресатам аргументації, що вибір норми права і обраний варіант її тлумачення є не свавільним, а підставним.

Консеквенціалістське обґрунтування, яке базується на consequentialist argument, передбачає звернення (апелювання) до ймовірних позитивних або негативних (неприйнятних, шкідливих як для правової системи, так і для суспільства у цілому) наслідків прийняття певного юридичного рішення. Останні розглядаються як підстава для підтримки чи відхилення цього рішення. В юридичній літературі виділяють два типи таких наслідків: юридичні та поза правові (екстралегальні) [7, с. 256]. Власне юридичні наслідки стосуються

ступеня узгодженості юридичного рішення із іншими складовими юридичної системи (положення конституції, галузеві принципи права і т. п.) Аргументувальна позиція суб'єкта, який апелює до таких наслідків, часто спрямована на відхилення ним певного варіанта рішення, що призведе до правової невизначеності, шкоди третім особам, дезорганізації у роботі судових і правоохоронних органів та ін. У свою чергу, екстралегальні наслідки матимуть негативний вплив на сфери (галузі, інститути) соціальної реальності, що знаходяться поза юридичною системою (суспільна мораль, економіка, державна політика тощо). Не існує якоїсь градації таких наслідків (за ступенем їх важливості чи пріоритетності), до яких апелюють судді при обґрунтуванні рішень. Н. Мак-Кормік зауважує, що вибір певних із них в кожній аргументувальній ситуації здійснюють судді у світлі таких критеріїв як справедливість, здоровий глузд, державна політика, добробут нації та ін. [8, с. 105; 9, с. 255].

У концепції відомого філософа права Ніла Мак-Корміка аргумент з екстралегальних наслідків вписується в обґрунтування другого порядку (англ. – second-order justification). Це обґрунтування слідує за дедуктивним силогізмом (обґрунтування першого порядку), якщо його використання є недостатнім для вирішення складної справи. У так званих легких справах (англ. – easy cases), вирішення яких не передбачає застосування суддівського розсуду, застосовують дедукційний аргумент із абсолютно визначеної норми права. При вирішенні складних справ суддя вимушений балансувати між конкуруючими інтересами та цінностями, робити вибір, наприклад, на користь захисту або суспільних чи державних інтересів (громадська безпека, публічний порядок), або прав людини (свобода слова, право на приватність та ін.). Або суддя повинен обирати певний варіант тлумачення норми з-поміж кількох можливих. Тож він вимушений обґрунтовувати вибір між можливими конкурентними вирішеннями справи, і цей вибір суддя робить у межах специфічного контексту функціонування правової системи [8, с. 101].

Н. Мак-Кормік включив до своєї концепції обґрунтування за допомогою аргументів з наслідків з огляду на те, що юридичні рішення (а особливо рішення вищих судів), впливають не лише на функціонування і розвиток правової системи, а також на інші соціальні системи. Ігнорувати це – означає повернутися до моделі механістичної юриспруденції, де судді є знеособленими автоматами, у які закладаються судові справи і гонорари для того, щоб потім отримувати рішення з обґрунтуванням, механічно вичитаним із параграфів законів. Водночас слід мати на увазі, що обґрунтування будь-якого юридичного рішення не може обмежуватися одними лише посиланнями на юридичні та/або екстралегальні наслідки. Н. Мак-Кормік зауважує, що включення наслідків

до судового обґрунтування не може ігнорувати ключове правило, яке лежить в основі юридичної аргументації як такої та усіх її різновидів. Він підкреслює, що «юридична відповідь завжди має бути сформульована та подана у термінах і категоріях права – через тлумачення законів, прецедентів або юридичних принципів, розроблених і конкретизованих на основі бачення права як узгодженого (когерентного) нормативного порядку» [10, с. 101]. Вчений окреслює певну послідовність процесу юридичного обґрунтування. Передовсім слід показати, що юридичне рішення узгоджується і не суперечить валідним юридично чинним нормам. Друга вимога полягає у тому, що суддя повинен вказати і пояснити, що його рішення ґрунтується на юридичних принципах. Якщо цього недостатньо, і позиція суду виглядає непереконливою з точки зору обґрунтування конкретного рішення, тоді аргументація може бути доповнена іншими аргументами, у тому числі consequentialist argument [10, с. 104].

Література:

1. Van Eemeren, F. *Speech Acts in Argumentative Discussions: A Theoretical Model for the Analysis of Discussions Directed towards Solving Conflicts of Opinion*. Berlin: De Gruyter, 1984. 221 p.
2. Alexy, R. *A Theory of Legal Argumentation. The Theory of Rational Discourse as Theory of Legal Justification*. Oxford: Clarendon Press, 1989. 323 p.
3. Feteris, E. *The Analysis And Evaluation Of Legal Argumentation: Approaches From Legal Theory And Argumentation Theory*. *Studies In Logic, Grammar And Rhetoric*. 2009. Vol. 16. P. 307-331.
4. Дудаш Т. *Правова аргументація: загальнотеоретична характеристика: монографія*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2024. 744 с.
5. Perelman, Ch. *Tratado de la argumentación. La nueva retórica*. Madrid: Gredos, 2000. 855 p.
6. Bengoetxea J. *The Legal Reasoning of the European Court of Justice: A Contribution to Legal Theory and European Community Law*. Oxford: Clarendon Press, 1993. 275 p.
7. MacCormick, N. *Legal reasoning and legal theory*. Oxford: Clarendon, 1997. 289 p.
8. MacCormick, N. *On Legal Decisions and their Consequences: From Dewey to Dworkin*. *New York University Law Review*. Vol. 58. 1983. P. 239-258.
9. MacCormick, N. *Rhetoric and the Rule of Law*. Oxford: Oxford University Press, 2005. 304 p.

*Таволжанська Юлія Сергіївна,
кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри кримінального
права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

**ЗАХИСТ ДІТЕЙ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА:
АНАЛІЗ СТ. 153 КК У СВІТЛІ ПОЛОЖЕНЬ
ЛАНСАРОТСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ**

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5017/>

Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 р., ратифікована Україною 2012 року, в контексті питань матеріального кримінального права статтею 18 визначає, що кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення криміналізації сексуального насильства, тобто наступної умисної поведінки: а) заняття діяльністю сексуального характеру з дитиною, яка не досягла передбаченого законодавством віку для заняття діяльністю сексуального характеру; б) заняття діяльністю сексуального характеру з дитиною коли: використовується примус, сила чи погрози або насильство здійснюється зі свідомим використанням довіри, авторитету чи впливу на дитину, зокрема, в сім'ї, або насильство здійснюється в особливо вразливій для дитини ситуації, зокрема, з причини розумової чи фізичної неспроможності або залежного становища [2].

У Пояснювальній доповіді до Лансаротської конвенції надано характеристику різновидам сексуального насильства, визначеним ст. 118 Конвенції, а саме: заняттю діяльністю сексуального характеру з дитиною, яка відповідно до положень національного законодавства не досягла встановленого законом віку для заняття з нею діяльністю сексуального характеру; та заняттю діяльністю сексуального характеру з дитиною незалежно від віку, коли використовуються примус, сила чи погрози або коли особа, що вчиняє злочин, зловживає визнаною довірою, владою або впливом на дитину чи має місце зловживання особливо уразливим становищем дитини [1]. Обидва різновиди сексуальних атак охоплюються поняттям «сексуальне насильство» і жоден із них не становить виключення з нього.

Лансаротська конвенція окреслює ціннісну рамку захисту дітей від сексуального насильства, якій має слугувати національне кримінальне право. Відповідно з огляду на європейський курс України вирішення питань щодо відповідальності за сексуальні атаки на дітей мало б

передвизначатися євроконвенційними положеннями. Проте об'єктивна неможливість різкої зміни правничих парадигм, обережність перехідного етапу змін ціннісно-орієнтовних рамок та інше стає на заваді забезпечення такої кримінально-правової охорони, яке повністю відповідало би ціннісним ідеям ратифікованих Конвенцій.

Зокрема, аналіз положень розділу IV Особливої частини КК з урахуванням положень Лансаротської конвенції робить очевидною проблему охоплення ч.ч. 3, 4 ст. 153 КК (сексуальне насильство щодо неповнолітньої особи та сексуальне насильство щодо особи, яка не досягла чотирнадцяти років) подій, що не мають самостійно вираженої насильницької лінії (фізичного або психічного впливу). У цій частині прямій вказівці на насильницький характер дій за ч. 1 ст. 153 КК та запропонованій системі заборони посягань на статеву свободу та статеву недоторканість особи, якою вона формалізована розділом IV Особливої частини КК, проблематики додає історія криміналізації сексуальних атак (зґвалтування, задоволення статевої пристрасті неприродним шляхом), як таких, що визначались через обов'язкову ознаку насильства, і наступний пошук цієї лінії в положеннях ст.ст. 152, 153 КК після внесення до останніх змін з метою реалізації Стамбульської конвенції; збереження актуальним підходу щодо характеристики насильницьких дій через фізичний та психічний вплив за іншими розділами Особливої частини КК.

Кваліфікація атак, що за визначенням ст. 18 Лансаротської конвенції визнаються сексуальним насильством, як сексуального насильства за КК – для багатьох випадків є постановкою питання. До прикладу, прибічники буквального тлумачення кримінально-правових норм опиняються в ситуації виходу з ч.ч. 3 та 4 ст. 153 КК за умови, якщо контактний статевий акт без пенетрації відбувся за стану оціпеніння потерпілої особи, коли це не вимагало, а отже і не супроводжувалося самостійною лінією насильства.

У продовження м'якшою виглядає позиція прибічників пошуку компромісних варіантів перетину конвенційної та національної площини із заборони сексуальних атак. Це передбачає простір для застосування ч. 4 ст. 153 КК через пропозицію «нівелювати» ознаку насильства, згадану в ч. 1 ст. 153 КК, вказівкою ч. 4 ст. 153 КК на незалежність кваліфікації від добровільної згоди потерпілої особи (за логікою, якщо насильство діє «проти волі», то відсутність необхідності визначати волю виключає необхідність встановлення того, що долає волю). Проте для випадків, коли йдеться про потерпілу неповнолітню особу наведена аргументація слабшає з огляду на положення ч.ч. 1, 3 ст. 153 КК щодо необхідності встановлення відсутності добровільної згоди на вчинення заборонених дій.

Викладене підважує необхідність забезпечення законодавством про кримінальну відповідальність гармонійної відповіді ціннісним ідеям конвенційних рамок. Приведення кримінально-правових норм у відповідність до вимог міжнародних договорів є незворотним, тому завжди є сподівання на те, що при наступному вдосконаленні положень КК фокус законодавця буде переведено зі збереження підходів, які не пропонують делікатні відповіді на складні питання, на ціннісні рамки, що окреслені ратифікованими конвенціями.

Література:

1. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, Lanzarote, 25.X.2007. URL: <https://rm.coe.int/16800d3832>.
2. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text.

***Філатов Віктор Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного та
приватного права Університету
митної справи та фінансів
ORCID: 0000-0002-8059-3736***

ОЧИЩЕННЯ ВЛАДИ ЯК КОМПОНЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ ПОСТКОНФЛІКТНИХ (ПОСТАВТОРИТАРНИХ) КРАЇН СВІТУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5020/>

На етапі перехідного правосуддя виникає необхідність запровадження системи інституційних реформ, однією з яких є очищення влади. Метою очищення влади (люстрації) в межах перехідного правосуддя є просування політичного плюралізму і обмеження вузької конкуренції. Необхідність люстрації пояснюється тим, що окремі політичні еліти, які представляють попередній режим, мають бажання використовувати минуле в боротьбі за владу [1, с. 556]. Тобто йдеться про створення організаційно-правових механізмів недопущення таких еліт до сфери державного управління. На нашу думку, це зумовлено тим, що політичний режим, який допустив конфлікт і системні порушення прав людини, апріорі не може управляти державою в подальшому.

У своїй науковій праці Р. Мольц зазначає, що люстрацію неправильно зараховувати до категорії перехідного правосуддя, оскільки вона не обмежена в часі. Люстрація – це процес, значення якого із часом втрачається, адже її мета – усунути з посад порушників прав людини, тобто «дискваліфікація» осіб у суспільному житті [2, с. 118]. Варто не погодитися з такою тезою, оскільки люстрація є частиною інституційних реформ, які реалізуються в державі після завершення конфліктів та соціальних потрясінь. Тому її варто вважати правовим інструментом перехідного правосуддя. Однак, необхідно враховувати, що люстрація становить особливий ризик виникнення судових помилок. Іншими словами, очищення влади пов'язано з присвоєнням окремим політичним силам колективної провини за конфлікт [3, с. 36].

Вбачається, що категорію «колективна провина» в межах процесу люстрації використовують для маркування окремих соціальних груп, які, на думку жертв конфлікту, винні в завданні їм шкоди. З практичного погляду, люстрація є процесом оприлюднення персональних даних осіб, які свідомо відкрито або таємно співпрацювали з органами та спецслужбами попереднього політичного режиму, який визнаний винним у системних порушеннях прав людини і насильстві [4, с. 40]. Варто додати, що йдеться не лише про розкриття персональних даних, адже люстрація охоплює процеси очищення, тобто звільнення цих осіб з посад.

Це варто розглядати як елемент пошуку правди, адже жертви прагнуть не лише відшкодування шкоди, вони бажають повної сатисфакції, яка охоплює питання недопущення попередніх політичних еліт до влади. Уточнимо, що йдеться про формалізовані механізми очищення влади, які передбачають реформуванні владних інституцій шляхом усунення або виключення жорстоких, корумпованих або некваліфікованих працівників. Цей процес дуже часто асоціюється з каральним правосуддям, хоча деякі вважають його частиною відновного правосуддя. Таке неоднозначне сприйняття зумовлено двома чинниками: характер люстрації (формалізована або неформальна), а також зміст люстрації (перелік підстав очищення влади та посад, які підлягають люстрації) [5, с. 207].

На наше переконання, очищення влади є частиною відновного правосуддя, оскільки сам процес люстрації не передбачає кримінального переслідування. Усі питання притягнення до відповідальності люстрованих осіб вирішують в індивідуальному порядку, залежно від провини кожного. Тобто колективна провина може трансформуватися в індивідуальну на підставі судових процесів, ініційованих у встановленому

законом порядку. Натомість, ефект від упровадження процесів люстрації в постконфліктній державі може бути обмежений декількома чинниками: зловживанням з метою політично-партійної помсти; намаганням уникнути фактичного впровадження механізмів очищення влади [6].

Перший чинник пов'язаний з використанням люстрації для розправи з політичними конкурентами, а другий, навпаки, з намаганнями представників попереднього політичного режиму утримати владу та уникнути покарання за минулі злочини. Таким чином, мета люстрації полягає не в тому, щоб покарати винних політиків, її застосовують для захисту демократії, яка є передумовою сталого розвитку. При цьому люстрація є основним викликом у сфері верховенства права, адже вона здебільшого базується на принципах колективної провини, що іноді стирає межі між справжніми правопорушниками та тими, хто був примушений до співпраці зі злочинним політичним режимом і виконував злочинні накази [7, с. 14-17; 8, с. 220].

Отже, під очищенням влади в межах моделі перехідного правосуддя пропонуємо розуміти правовий механізм інституційного реформування сектору державного управління, який застосовують у межах перехідного періоду та який полягає в усуненні від влади представників політичного режиму, дії якого стали причиною конфлікту й призвели до насильства та грубих порушень прав людини в державі.

Література:

1. James Gallen, Luke Moffett The Palliative Role of Reparations in Reconciling Societies with the Past: Redressing Victims or Consolidating the State? *Journal of Intervention and Statebuilding*. 2022. Vol. 16. P. 498-518.
2. Szczerbiak A. Dealing with the Communist Past or the Politics of the Present: Lustration in Post-Communist Poland. *Europe-Asia Studies*. 2002. Vol. 54 (4). P. 553-557.
3. Ryan Moltz Dealing with Communist Legacies: The Politics of Lustration in Eastern Europe : Dissertation for the degree of Doctor of philosophy. University of Minnesota, 2014. 133 p.
4. Cohen Stanley State Crimes of Previous Regimes: Knowledge, Accountability, and the Policing of the Past. *Law and Social Inquiry*. 1995. Vol. 20. P. 7-50.
5. Gricius G. Transitional justice: lustration and vetting in Ukraine and Georgia. *Journal of Liberty and International Affairs*. 2019. Vol. 5. P. 26-42.
6. Krotoszynski M. Polish Lustration and the Models of Transitional Justice. *Adam Mickiewicz University Law Review*. 2014. Vol. 16. P. 199-211.

7. Krtolica M. The Misuse of the Lustration processes in the Post-communist Transitions in Europe. URL: <http://pf.ukim.edu.mk/wp-content/uploads/2020/05/19.-Marko-Krtolica.pdf> (access date: 24.09.2024).
8. Dvořáková V., Milardović A. Lustration and Consolidation of Democracy and the Rule of Law in Central and Eastern Europe. Zagreb: Political Science Research Centre, 2007. 231 p.

*Черненко Тетяна Віталіївна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, Державний
податковий університет*

*Науковий керівник:
Амеліна Анна Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
судочинства та аналітичної
діяльності, Державний
податковий університет*

ЗАСТОСУВАННЯ ДНК-ФЕНОТИПУВАННЯ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ФОТОРОБОТІВ ПІДОЗРЮВАНИХ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5023/>

Протягом останніх десятиліть наука про ДНК пережила бурхливий розвиток. Відкриття структури ДНК та розробка методів її аналізу стали революційними для багатьох галузей, в тому числі для криміналістики.

Спочатку ДНК-аналіз використовувався переважно для ідентифікації особи за генетичним профілем, але сучасні технології, зокрема розвиток штучного інтелекту, дозволяють зазирнути набагато глибше. Наразі дуже перспективною, хоч і все ще недосконалою, є галузь ДНК-фенотипування.

ДНК-фенотипування належить до нових методів ДНК-аналізу, які повільно впроваджуються в практику судової генетики та допомагають встановити ознаки зовнішності, вік і біогеографічне походження людини, тобто так званий фенотип, за її генами [1, с. 67].

Цей метод дозволяє досить точно визначити вік, колір шкіри, очей, волосся та навіть те, з якої частини світу походить людина.

Успіх застосування методу ДНК-фенотипування залежить від рівня деталізації, точності та надійності, з якою зовнішність, походження та вік

можна передбачити на основі ДНК із місця злочину. Важливим фактором є також частота прогнозованої функції у регіоні, де було вчинено конкретний злочин (за умови, що злочинець з даного регіону). Іншими словами на точність результатів впливає те, як часто в регіоні зустрічаються ті чи інші риси людини (колір шкіри, очей, волосся тощо). Прогнозовані ознаки, які рідше трапляються в регіоні, де стався злочин, з більшою вірогідністю допоможуть при розслідуванні, ніж звичайні [2].

На даний момент наука передбачення зовнішнього вигляду є недосконалою і перевантажена великою кількістю необхідних предикторів ДНК. Збільшення кількості цих предикторів допомогло в удосконаленні методу, але їх кількість вийшла за межі можливостей технологій криміналістичної ДНК [3, с. 102].

Процес створення фоторобота за допомогою ДНК-фенотипування можна умовно розділити на кілька етапів:

1. Збір зразка ДНК – біологічний матеріал вилучають з місця злочину або інших джерел;

2. Ізоляція та ампліфікація ДНК – ДНК ізолюють та багаторазово копіюють за допомогою методу полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР);

3. Секвенування ДНК – на цьому етапі визначають послідовність нуклеотидів у певних ділянках ДНК, які відповідають за зовнішні ознаки;

4. Аналіз даних – отримані результати порівнюють з великими базами даних;

5. Створення фоторобота – на основі отриманих даних створюється фоторобот, який відображає ймовірний зовнішній вигляд людини.

У 2008 році була заснована компанія Parabon NanoLabs, яка надає послуги в галузі криміналістичної генеалогії для правоохоронців. Уже в 2012 році вона отримала грант на дослідження фенотипування ДНК. На офіційному сайті компанії є декілька голосних справ, розкритих за допомогою цього методу [4], проте спеціалісти стверджують, що з більшою ймовірністю метод дасть некоректний результат, ніж корисну зачіпку.

«Передусім немає доказів, що Parabon може точно відтворити обличчя. Це дуже небезпечно, тому що створює ризик, що людина стане підозрюваною у злочині, який вона не вчиняла» – вважає Дженніфер Лінч, юрисконсульт Electronic Frontier Foundation [5].

Крім того, застосування методу фенотипування ускладнюється етичними та правовими проблемами, які виникають в зв'язку з використанням особистої та конфіденційної інформації, наприклад про стан здоров'я. Неточність результатів та їх недостатня підтверженість

науковою документацією чи іншими належними обґрунтуваннями можуть стати причиною дискримінацій та расової ненависті, особливо якщо це стосується біогеографічних висновків про походження, а також, як було зазначено раніше, може стати причиною обвинувачення особи, яка не причетна до злочину.

Станом на грудень 2019 року технології ДНК-фенотипування дозволено застосовувати лише в декількох країнах ЄС, а саме Нідерландах і Словаччині, а також Німеччині. Проте в Німеччині за допомогою цього методу заборонено визначати біогеографічне походження [2].

Українське законодавство в цьому питанні досить обмежене і в основному регулює захист даних та забороняє використовувати дані, отримані з ДНК-аналізу, для дискримінації осіб на основі раси, етнічної приналежності чи інших чутливих характеристик [3].

Отже, аналіз ДНК та його дослідження є перспективним напрямком в судово-медичній практиці. ДНК-фенотипування – це перспективна технологія, яка може значно підвищити ефективність розслідування злочинів. Однак, для широкого застосування цієї технології необхідно вирішити ряд проблем, пов'язаних з етикою, правовим регулюванням та точністю передбачення всіх зовнішніх ознак.

Література:

1. Степанюк Р. Криміналістичний ДНК-аналіз: стан і перспективи розвитку в Україні. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2021. Вип. 3 (25). С. 60-80.
2. Schneider PM, Prainsack B, Kayser M. The Use of Forensic DNA Phenotyping in Predicting Appearance and Biogeographic Ancestry. *Deutsch Arztebl Int.* 2019;116(51-52):873-80. DOI: 10.3238/arztebl.2019.0873
3. Козар Ю. Судово-медичне фенотипування ДНК для ідентифікації злочинців. *Клінічна та експериментальна патологія.* 2024. Т.23, №2 (88). С. 100-108.
4. DNA Phenotyping – Parabon Snapshot DNA Analysis Service. Parabon Snapshot DNA Analysis Service – Powered by Parabon NanoLabs. URL: <https://snapshot.parabon-nanolabs.com/phenotyping> (дата звернення: 20.10.2024)
5. Mehrotra D. Cops Used DNA to Predict a Suspect's Face-and Tried to Run Facial Recognition on It. *WIRED.* URL: <https://www.wired.com/story/parabon-nanolabs-dna-face-models-police-facial-recognition/> (дата звернення: 20.10.2024).

*Шарафін Олександр Володимирович,
аспірант Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича
ORCID: 0009-0009-1602-6866*

ДІАЛОГІЧНА ПРИРОДА ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВОВІДНОШЕННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5019/>

Вступ. Правовідносини між суб'єктами завжди були предметом численних досліджень у сфері права, адже саме вони формують основу правової системи та визначають спосіб взаємодії між її учасниками. Концепція діалогу пропонує новий погляд на правовідносини, акцентуючи увагу на важливості визнання іншого суб'єкта як рівноправного партнера. Відповідно правовідносини можна розглядати не просто як систему норм і правил, але як процес комунікації, заснований на рівноправності, взаємній повазі та готовності до діалогу. У цьому контексті виникає питання про діалогічну природу інтерсуб'єктивного правовідношення.

Метою даного дослідження є аналіз діалогічної природи інтерсуб'єктивного правовідношення та виявлення ролі діалогу у формуванні правових відносин між суб'єктами. Дослідження спрямоване на розкриття взаємозв'язку між діалогом як формою комунікації та інтерсуб'єктивним характером правовідносин, що має важливе значення для гармонійного функціонування правової системи.

Методологічною основою цього дослідження є поєднання кількох підходів. Порівняльний аналіз використовується для порівняння різних підходів до регулювання правовідносин з точки зору їх діалогічної природи. Системний підхід дозволяє розглянути правовідносини як частину більш широкої правової системи. Важливою є діалогічна філософія Мартіна Бубера. Його концепція взаємодії "Я-Ти" дозволяє аналізувати правовідносини з точки зору важливості визнання іншого суб'єкта як рівноправного партнера.

Виклад основних результатів дослідження. Сучасні наукові підходи до правовідносин все більше зосереджуються на їх діалогічній сутності, підкреслюючи роль діалогу як основи для справедливого розв'язання конфліктів та узгодження інтересів між сторонами. Ця концепція бере початок з філософії Мартіна Бубера, який розвинув поняття діалогу та взаємодії між "Я" і "Ти", що є основою людського існування та комунікації. Відносини "Я-Ти", описані Бубером, базуються на повазі, визнанні іншої сторони як суб'єкта, а не об'єкта. У

правовідносинах це відображається в необхідності сприймати іншу сторону не лише як джерело прав і обов'язків, а як рівноправного учасника комунікативного процесу, що має свої інтереси та гідність [1]. У правовідносинах такий підхід означає, що правова взаємодія має базуватися на спілкуванні, де кожна сторона має бути почута. Без такого діалогу правовідносини можуть перетворитися на домінацію однієї сторони над іншою, що суперечить принципам справедливості та рівності.

У сфері права інтерсуб'єктивність відіграє ключову роль у розумінні правовідносин між суб'єктами. Правовідносини не можуть бути зведені до механічного обміну правами та обов'язками. Вони завжди включають елементи взаємного визнання, діалогу і спільної відповідальності за результат комунікації. Правовідносини формуються через постійне спілкування та обговорення позицій кожного з учасників. У цьому контексті правова суб'єктність розкривається лише через взаємодію з іншими суб'єктами: мої права існують в межах тієї взаємодії, де інший суб'єкт визнає їх і діє, враховуючи їх. Таким чином, права і обов'язки завжди мають діалогічний характер, що підкреслює необхідність спільного обговорення, компромісу та узгодження інтересів у процесі правової взаємодії.

Доволі змістовне визначення інтерсуб'єктивності наводить Озадовська Л. В. Вона влучно зазначає, що інтерсуб'єктивність – це структура суб'єкта, яка відповідає факту індивідуальної множинності суб'єктів і стає основою їх спільності і комунікації: саме завдяки їй трансцендентальне «Я» впевнюється в існуванні «Іншого». Тобто, інтерсуб'єктивність поширюється не тільки на відношення між людьми, але й на всі відношення взагалі [2, С. 87].

Цікавою є думка С. І. Максимова про те, що інтерсуб'єктивність – головна відмінність посткласичного праворозуміння. Він стверджує: «Онтологічною основою права виступає міжсуб'єктна взаємодія, але не як деяка субстанціальна реальність, а як його ідеально-смысловий аспект, коли спільне існування людей загрожує обернутися свавіллям, а тому містить момент належності для обмеження останнього. Тому правова онтологія виявляється онтологією інтерсуб'єктивності, а «першореальністю» права виступає сенс права, який полягає у певній належності» [3; с. 26].

Аналіз позицій Л. В. Озадовської та С. І. Максимова демонструє, що інтерсуб'єктивність є фундаментальним аспектом сучасного праворозуміння. Озадовська акцентує на інтерсуб'єктивності як структурі, що визначає можливість взаємодії між суб'єктами та їх спільного буття, тоді як Максимов розглядає її як основу посткласичного праворозуміння, де правові норми і сенс права формуються через міжсуб'єктну взаємодію.

Обидва підходи підкреслюють, що без взаємного визнання і комунікації між суб'єктами неможливо повноцінно зрозуміти ні соціальну, ні правову реальність. Інтерсуб'єктивність стає тим ключовим явищем, яке дозволяє осмислити право не як статичну систему правил, а як динамічний процес взаємодії між суб'єктами. Це, безпосередньо пов'язує інтерсуб'єктивність із діалогічною природою правовідносин, яка підкреслює, що право не може існувати поза процесом взаємодії, визнання і діалогу між суб'єктами.

Варто зазначити про важливість у сучасному світі метамодерну співставлення «Я» та «Іншого». На сьогодні у правових відносинах, де інтерсуб'єктивність є основою для взаємодії між суб'єктами, виникає потреба у розумінні відмінностей між індивідами. Р. О. Гаврилюк та П. С. Пацурківський влучно зазначають, що Ідентичність «Я» часто суттєво відрізняється від ідентичності «Іншого», і не завжди особистість готова прийняти ці відмінності як частину власного світосприйняття. У такому випадку важливим інструментом взаємодії стає толерантність. Толерантність, як переконує багатюща соціальна практика, є неперевершеним медіатором у процесі узгодження власних та інших цінностей. Вона дозволяє суб'єктам інтерсуб'єктивних правовідносин дистанціюватися від тих аспектів ідентичності Іншого, які вони не готові сприйняти, але при цьому зберегти позитивне, більше того – сприятливе ставлення до відмінностей іншої сторони. Квінтесенція толерантності полягає саме в цьому сприятливому ставленні до відмінностей, особливо коли інший суб'єкт є важливою частиною інтерсуб'єктивного відношення [4, С. 286].

Дійсно, у сучасних умовах правової взаємодії, де інтерсуб'єктивність виступає основою для правовідносин, надзвичайно важливо враховувати різноманітність ідентичностей суб'єктів. Взаємодія між «Я» та «Іншим» не може бути успішною без усвідомлення та прийняття того, що інші суб'єкти мають свої відмінності, що часто не збігаються з нашими власними уявленнями і цінностями. Варто також зазначити, що в умовах метамодерну, де світогляди стають дедалі різноманітнішими, значення толерантності у правовій системі тільки зростає. Це підкреслює важливість створення умов для діалогу між суб'єктами права.

Висновки. Дослідження діалогічної природи інтерсуб'єктивного правовідношення демонструє, що правовідносини не можуть бути зведені до механічного обміну правами та обов'язками, оскільки вони включають елементи взаємного визнання, комунікації та співпраці між суб'єктами. Філософія діалогу Мартіна Бубера підкреслює важливість рівноправності та поваги між сторонами, де кожен учасник сприймається не лише як носій прав, а як повноправний партнер у процесі взаємодії.

Інтерсуб'єктивність відіграє ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи можливість взаємного визнання та обговорення інтересів для досягнення справедливого рішення. Отже, інтерсуб'єктивність і діалогічне мислення є невід'ємними елементами сучасного праворозуміння, де право розглядається як динамічний процес взаємодії між суб'єктами, що забезпечує рівність та справедливість.

Література:

1. Мартін Бубер. Я і Ти. Шлях людини за хасидським вченням. Пер. з нім. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. – 272 с.
2. Озадовська Л. В. Парадигма діалогічності в сучасному мисленні / Озадовська. Л. В. – К., 2007 – 166 с.
3. Максимов С. І. Концепція правової реальності. Право України. 2013. № 4. С. 22-50.
4. Гаврилюк Р.О., Пацурківський П.С. Медіація як цінність: Монографія. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 466 с.

*Шепеленко Валерія Дмитрівна,
студентка 2 курсу,
Вищий навчальний заклад
“Державний торговельно-
економічний університет”, Україна*

*Науковий керівник:
Голубєва Вікторія Олегівна,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права,
Вищий навчальний заклад
“Державний торговельно-
економічний університет”, Україна*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5032/>

Міжнародна торгівля є однією з найбільш поширених форм міжнародних економічних відносин, що становить собою певну модель взаємодії між суб'єктами господарювання різних країн, а основною причиною виникнення якої є поділ праці між країнами [1, с. 12].

Посилення взаємозв'язків у міжнародній торгівельній сфері, зростання кількості учасників та ускладнення процесів призвели до появи системи міжнародного і національного інституційно-правового регулювання, що є сукупністю пов'язаних між собою норм, правил та принципів, які регулюють міжнародну торгівлю [1, с. 39]. Стан економіки країни за якого задовольняються всі базові потреби суспільства і економіка зберігає стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз називається економічною безпекою держави, одним з інструментів, для забезпечення якої є міжнародна торгівля [2, с. 143], до речі як з точки зору позитивного так і неготивного впливу.

Економічна безпека держави доволі сильно залежить від міжнародної торгівлі, оскільки в умовах глобалізації та поділу факторів виробництва різні країни стали певною мірою взаємозалежними, адже деяку сировину, потрібну для обробки, переробки чи подальшого експорту або товари, які країна сама не може виготовляти, імпортують з інших держав. Наприклад через недостатність забезпечення власними паливними ресурсами економіка України залежить від імпорту енергоносіїв, що ставить під загрозу енергетичну безпеку держави, яка є елементом економічної безпеки [2, с. 160]. Також складовою економічної безпеки є промислова і харчова, що має на увазі, наприклад забезпечення суспільства необхідними продуктами харчування, частина яких в Україну також постачається з-за кордону [2, с. 184], як і навпаки експорт зерна українського походження.

Формуванням і регулювання міжнародного економічного і торговельного правопорядку здійснюється державами, здебільшого в рамках міжнародних організації, наприклад СОТ, ЮНКТАД, ЮНСІТРАЛ та ін. [3, с. 56]. Джерелами міжнародного торговельного права окрім нормативно-правових актів (рішень) міжнародних організацій також можуть слугувати міжнародні договори, звичаї ділового обороту та двосторонні і багатосторонні угоди, які країни укладають між собою [3, с. 57-58]. В Україні регулювання укладання міжнародних договорів здійснюється на підставі Закону "Про міжнародні договори України" [4], в т.ч. з метою забезпечення безпеки, включаючи економічну.

Зовнішніми загрозами економічної безпеки держави можуть бути: залежність національного виробництва від постачання сировини та певне становище імпортованих товарів на внутрішньому ринку, що є результатами міжнародної торгівлі [2, с. 70-73]. Розповсюдженим інструментом протекціоністської політики держав можна назвати мито, що накладається на товари при переміщенні їх через митні кордони країн. Це надає вітчизняним товарам цінову перевагу над імпортованими, оскільки

собівартість імпортової продукції збільшуються за рахунок митних платежів [3, с. 83-84]. В Україні основою тарифного регулювання є Закон України “Про Митний тариф України” [5].

Отже правове регулювання міжнародної торгівлі допомагає різним державам вести плідну співпрацю та вирішувати непорозуміння, які можуть виникати в процесі міжнародних торговельних відносин, крім того воно є важливим і з точки зору економічної безпеки держави, адже торгівля між резидентами різних держав допомагає отримати товари, які державі потрібні (внаслідок їх відсутності або нестачі) та реалізувати свій товар на іноземних ринках. Отже, міжнародна торгівля є важливою для економічної безпеки держави в будь-яких її аспектах, а її правове регулювання (міжнародне і національне) допомагає забезпечувати адекватне регулювання обміну послугами та товарами та міжнародних ринках.

Література:

1. Міжнародна торговельна діяльність: підруч. / В. В. Рокоча, В. Г. Алькема, В. І. Терехов, Б. М. Одягайло, К. В. Ковтонюк, Л. Г. Харсун, С. І. Ткаленко, С. В. Співаковський, Т. В. Співаковська, Н. М. Літвін, Г. П. Оласюк, О. І. Горбачук, О. І. Стародубцева, Н. О. Дмитрієва. К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2018. 698 с.
2. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник / Живко З. Б., Черевко О. В., Копитко М. І., Зачосова Н. В., Живко М. О., Середа В. В., Занора В. О., Бісєвець А. В.; за ред. Живко З.Б. Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2019. 240 с.
3. Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародне економічне право» для здобувачів вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» денної форми навчання / Укл.: Чістякова І. М., Озернюк Г. В., Шеченко Т. В., Кудлай І. В. Одеса: ДУ «Одеська політехніка», 2021. 99 с.
4. Закон України “Про міжнародні договори України” від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення 21.10.2024).
5. Закон України “Про Митний тариф України” від 19.10.2022 р. № 2697-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text> (дата звернення 21.10.2024).

*Шигаль Денис Анатолійович,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри теорії та історії права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0001-5087-4951*

ЗАГАЛЬНА МЕТОДИКА ІСТОРИКО-ПРАВОВОГО ПОРІВНЯННЯ РЕФОРМ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5006/>

Під реформами у науковому середовищі прийнято розуміти сукупність цілеспрямованих дій у суспільстві, спрямованих на трансформацію окремих елементів тієї або іншої системи або часткову зміну способу їхнього функціонування, за яких принципові основи існуючої соціально-політичної структури залишаються без змін. Як слушно зауважують Є. М. Черних та Ю. В. Камардіна, у широкому сенсі реформи можна трактувати також як нововведення певного змісту, що мають на меті більш-менш позитивні перетворення, а до ознак поняття соціальної реформи слід віднести: повільну зміну частини системи; використання законних методів; керованість і прогнозованість процесу; повний контроль над реалізацією реформи з боку державної влади; спрямованість на зміцнення її позицій» [1, с. 145-146].

Проведення компаративного історико-правового дослідження реформ прямо пов'язане із дотриманням низки як загальних, так і спеціально-методологічних вимог, що обумовлюють вектор порівняльного аналізу, конкретну методику роботи, а також сукупність використовуваних технічних прийомів. При цьому доцільним буде враховувати наступні важливі аспекти.

Зазвичай реформи є об'єктами макропорівняльних історико-правових досліджень, а, отже, робота з ними вимагає всебічної підготовки історика-компаративіста, зокрема знання ним соціально-економічних, культурологічних, релігійних, ідеологічних та політико-правових чинників, що зумовлюють перебіг подібних процесів.

Реформи як історико-правові об'єкти мають доволі складну внутрішню структуру, а тому на стадії постановки проблеми та формулювання теми порівняльного дослідження бажано розумно обмежити їхню кількість. Крім того, вибір об'єктів порівняння на цій стадії обумовлює напрямок компаративного аналізу – синхронічний

або діяхронічний. Відповідно, якщо одна з реформ віддалена у часі від іншої, то порівняльне історико-правове дослідження носитиме характер діяхронічного. І навпаки, якщо обрані в якості історико-правових об'єктів реформи розташовані в межах одного часового інтервалу, дослідження буде синхронічним. Постановка проблеми і формулювання теми порівняльного дослідження передбачають також визначення мети усієї наукової роботи, яка може полягати у наступному: 1) широкий евристичний пошук з максимальними пізнавальними цілями; 2) заповнення прогалин у знаннях про одну із порівнюваних реформ шляхом переносу інформації з іншої, подібної до неї, реформи за допомогою методу аналогії; 3) отримання в ході компаративного історико-правового аналізу реформ знань, які можуть стати корисними під час розв'язання подібних проблем у сучасності.

Під час формування джерельної бази компаративної роботи варто концентруватися не тільки на нормативно-правовому матеріалі, але й долучати інші письмові документи: картографічні, статистичні, канцелярські, особові, художні, історичні та наукові. Наприклад, вельми інформативними з точки зору оцінки результатів тієї або іншої реформи можуть виявитися такі письмові особові джерела, як листи, щоденники, мемуари та ін.

На стадії історико-правової реконструкції реформ важливо пам'ятати про метод занурення у минуле, що передбачає по можливості максимально повне відтворення їх історико-географічних, історико-соціальних, історико-економічних та історико-політичних характеристик і параметрів. Максимально повна реконструкція реформ як історико-правових об'єктів є запорукою їх подальшого зіставлення на високому науковому рівні.

Стадія безпосереднього порівняння реформ передбачає їх почергове зіставлення за основними елементами, до яких, зокрема, належать: причини, передумови і приводи проведення перетворень; ініціаторство і авторство реформ; підготовка перетворень; зміст реформ у вигляді їх нормативно-правового забезпечення; процес реалізації основних положень реформ; безпосередні і віддалені результати перетворень. Окрім вказаних основних елементів у кожному конкретному компаративному дослідженні, варто виокремлювати й додаткові, або факультативні, елементи порівняльного аналізу реформ [2], що сприятиме кращій історико-правовій конкретизації усього дослідження, а також є запорукою отримання якісних наукових висновків.

І нарешті, систематизація і оцінка результатів проведеного порівняльного історико-правового аналізу реформ, як завершальний етап усієї наукової роботи, об'єктивно вимагає від дослідника-компаративіста провести класифікацію та (або) типологізацію виявлених статичних і динамічних характеристик реформ; оцінити їхню результативність, включаючи часові характеристики; зробити висновки з високим рівнем теоретичних узагальнень.

Література:

1. Черних Є. М., Камардіна Ю. В. Теоретичні аспекти до визначення поняття «адміністративна реформа». *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. Вип. 88. С. 144-152. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i88.3070> (дата звернення: 04.10.2024).
2. Шутьга М. В., Даниленко Б. В. Столипінська аграрна реформа та сучасна земельна реформа на теренах України: порівняльно-правове дослідження. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Вип. 62. С. 71-86.

*Трофименко Володимир Анатолійович,
кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри філософії,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0003-2240-3727*

ДО ПРОБЛЕМИ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ РОЗВИТКУ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5031/>

Розвиток сучасних технологій приводить до того, що якась їхня частина використовується для порушення верховенства права. Про це пише іспанський вчений Ф. Пінеда [1]. Зараз, пише він, людство переживає прискорену технологічну революцію, особливо у сфері комунікацій, де звичайна пошта поступилася місцем електронній пошті, з'явилася можливість замінити розмови віч-на-віч телефонними дзвінками, і навіть миттєвий зв'язок можна встановити через відеоконференція. Ці приклади, на його думку, здаються лише початком великої трансформації в найближчі роки. Подібним чином у сфері інформації відкриваються прояви нового цифрового виміру з появою приладів, які дозволяють зчитувати дані за допомогою світлових приладів, або з узагальненням використання Інтернету, який став джерелом найважливіших інформації у світі. Технологічний прогрес і цифровізація інформації, вважає науковець, вплинули на стільки сфер, що навіть існування нового цифрового світу, нового суспільства або кіберсуспільства, відмінного від традиційного аналогового світу, було захищено. Однак, робить висновок дослідник, універсальність і транснаціональність цих нових способів комунікації та інформації, з усіма перевагами, не позбавлені значних ризиків для свобод людей, навіть для верховенства права, однією з основних функцій якого є гарантування ефективності і захист цих свобод, які тепер можуть бути пошкоджені використанням нових технологій.

Про небезпеку кіберпростору попереджає і група іспанських вчених F. Vera, J. Guirao та A. Infantes [2]. Вони представляють підхід до проблеми безпеки в кіберпросторі з соціокультурної точки зору. Дослідники починають з характеристики нового простору через

стратифіковану модель, яка надає актуальності людям як агентам, які використовують і надають значення технологічній інфраструктурі. Автори показують, як розширення кіберпростору паралельно спричинило зростання кіберзлочинності в її різних формах – кіберзлочинності, кібертероризму, кібервійни тощо. Не ігноруючи важливість базової технології, вони зосередились на ролі людського фактору, аналізуючи основні кіберзагрози, яким піддаються люди, і залучених учасників. Нарешті, науковці зазначають, що швидкий розвиток кіберпростору за масштабами та глибиною забезпечить дивовижні рішення для певних людських потреб, але водночас збільшить вразливість користувачів, відкривши сценарій високого ризику, з яким суспільству доведеться зіткнутися, щоб створити необхідну довіру для гарантування безпеки та свободи людей у новому середовищі. У цьому сценарії, роблять висновок вчені, соціальні науки відіграють важливу роль, оскільки проблеми, які стосуються нашої безпеки та наших прав, не можуть розглядатися як чисто технічне питання.

Вивченню глобальної географії кіберзлочинності та її рушійних сил приділяють увагу S. Chen, M. Hao, F. Ding, D. Jiang, J. Dong, S. Zhang, Q. Guo, C. Gao [3]. Кіберзлочинність, вважають вони, завдає шкоди світовій економіці, національній безпеці, соціальній стабільності та індивідуальним інтересам. Поточні зусилля щодо подолання загроз кіберзлочинності зосереджені насамперед на технічних заходах. Автори розглядають кіберзлочинність як соціальне явище та будують теоретичну основу, яка об'єднує соціальні, економічні, політичні, технологічні фактори та фактори кібербезпеки, що впливають на кіберзлочинність. Вчені пропонують свої моделі дослідження кіберзлочинності: узагальнені лінійні моделі (GLM) використовуються для визначення основних факторів, що впливають на кіберзлочинність, тоді як моделювання структурними рівняннями (SEM) використовується для оцінки прямого та непрямого впливу різних факторів на кіберзлочинність. Результати GLM, на думку вчених, показують, що включення широкого набору соціально-економічних факторів може значно покращити пояснювальну силу моделі, а кіберзлочинність тісно пов'язана з соціально-економічним розвитком, тоді як їхній вплив на кіберзлочинність відрізняється залежно від рівня доходу. Крім того, результати SEM, продовжують науковці, додатково розкривають причинно-наслідкові зв'язки між кіберзлочинністю та численними контекстуальними факторами, демонструючи, що технологічні фактори служать посередником між соціально-економічними умовами та кіберзлочинністю.

Дослідженню перетину кіберзлочинів і вуличних злочинів приділяють увагу досліджують нідерландські дослідники E. Leukfeldt та R. Roks [4]. Вони проаналізували чотирнадцять голландських кримінальних розслідувань мереж, які вчиняли кіберзлочини, щоб отримати розуміння офлайнових і локальних аспектів цієї діяльності. По-перше, вони перевірили, чи залучені мережі в цих випадках також до іншої кримінальної діяльності, крім кіберзлочинів. По-друге, вчені проаналізували походження та розвиток цих мереж, приділяючи особливу увагу ролі або офлайн-взаємодіям на реальних вулицях. По-третє, автори досліджували, чи містяться у справах відомості, які б свідчили про наявність вуличної культури, що інформує про діяльність правопорушників. Цей аналіз як кримінальної діяльності, так і походження та розвитку мереж кіберзлочинців підкреслює, вважають вони, постійну важливість офлайнового світу. Ідучи далі, базуючись на їхніх мовних практиках, мотивах і нейтралізаціях, автори доводять, що основні члени, рекрутери та грошові мули в різних випадках вбудовані в голландську вуличну культуру. Таким чином, роблять висновок вчені, випадки кіберзлочинності також можна інтерпретувати як цифрову диверсифікацію традиційних вуличних (економічних) злочинів і, таким чином, як емпіричні приклади вуличних правопорушників, які адаптуються до розвитку технологій.

Людському фактору у кіберзлочинності приділяють увагу канадський вчений В. Dupont та американський дослідник Т. Holt [5]. Вони підкреслюють центральну роль людського фактора в кіберзлочинності та потребу в розробці більш міждисциплінарної програми досліджень, щоб краще зрозуміти постійну еволюцію онлайн-шкоди та розробити ефективніші відповіді. Термін «людський фактор», пишуть автори, розуміється дуже широко і охоплює індивідуальний, інституційний та суспільний виміри. Він охоплює індивідуальну поведінку людей і соціальні структури, які забезпечують колективні дії груп і спільнот різного розміру, а також різні типи інституційних угруповань, які формують реакцію суспільства. Це дозволяє вченим відобразити складну взаємодію між правопорушниками, машинами та жертвами, вийшовши за рамки статичних типологій і запропонувавши більш динамічний аналіз екології кіберзлочинності та поведінки, що лежить в її основі.

Ролі особи в запобіганні кіберзлочинам приділяє увагу естонський вчений К. Kikerpill [6]. Як відомий соціальний інститут, пише автор, протидія злочинності традиційно перебуває в компетенції органів державної влади. Однак безперервне зростання використання онлайн-

ресурсів і підхід уряду до відповідальності за запобігання кіберзлочинам створили екосистему, яка потребує розширення можливостей окремих осіб. Вчений формулює концепцію внутрішніх сфер захисту щоб показати, як традиційно суспільні обов'язки вимагають посиленого сприяння з боку окремих осіб, щоб належним чином захистити те, що вони цінують. У контексті кіберзлочинності кримінологічні теорії, які обмежено розглядають особу як об'єкт злочину та особу, яка найімовірніше запобіжить йому, швидко застарівають. Органи державної влади або не можуть втручатися, або відмовляються від втручання від імені громадян, щоб ефективно стримувати тиск з боку кіберзлочинців. Таким чином, існує потреба в підході, який починається з окремих осіб та їх ціннісних мотивацій. Отже, пише вчений, концепція внутрішніх сфер захисту – це новий погляд на запобігання кіберзлочинам. Внутрішні сфери базуються на індивідуальних цінностях, зокрема цінності безпеки, і беруть кіберзнання як відправну точку для захисту таких цінностей, тобто шляхом дій зі зменшення ризику та використання відповідних інструментів.

Як висновок: кіберпростір розширює злочинні можливості шахраїв та злочинців і це вимагає пошуку ефективних способів захисту. Такому пошуку сприяє те, що людина в кіберпросторі переважно керується тима ж мотивами, що і в матеріальному світі. Це, в свою чергу, дозволяє використовувати вже існуючі механізми захисту. Але зростаючий технологічний рівень кіберзлочинності вимагає створення і нових підходів, які базуються на її технічному боці (розвиток програмного забезпечення тощо).

В цілому необхідно констатувати, що кіберзлочинність стає все більше небезпечною. Винахідливість кіберзлочинців вимагає більшої активізації як правоохоронних органів, так і наукової спільноти для подальшої протидії цьому злочинному інституту.

Література:

1. Pineda F. Computer crime. *Revista general de derecho procesal*. 2020. № 50. P. 202-212.
2. Vera F., Guirao J., Infantes A. Security in cyberspace from a sociocultural perspective. *Methaodos-revista de ciencias sociales*. 2022. № 10 (2). P. 243-258. URL: <https://www.methaodos.org/revista-methaodos/index.php/methaodos/article/view/577/865>
3. Chen S., Hao M., Ding F., Jiang D., Dong J., Zhang S., Guo Q., Gao C. Exploring the global geography of cybercrime and its driving forces.

Humanities & social sciences communications. 2023. № 10 (1). P. 1-10. URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-023-01560-x>

4. Leukfeldt E., Roks R. Cybercrimes on the Streets of the Netherlands? An Exploration of the Intersection of Cybercrimes and Street Crimes. *Deviant behavior*. 2021. № 42 (110). P. 1458-1469. URL: https://pure.eur.nl/ws/portalfiles/portal/50503935/Cybercrimes_on_the_Streets_of_the_Netherlands_An_Exploration_of_the_Intersection_of_Cybercrimes_and_Street_Crimes.pdf

5. Dupont B., Holt T. The Human Factor of Cybercrime. *Social science computer review*. 2022. № 4 (40). P. 860-864.

6. Kikerpill K. The individual's role in cybercrime prevention: internal spheres of protection and our ability to safeguard them. *Kybernetes*. 2021. № 50 (4). P. 1015-1026.

*Попович Ангеліна Ярославівна,
здобувач СВО «Магістр»,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
ORCID: 0009-0004-8542-9881*

*Науковий керівник:
Кошель Анна Павлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г.Шевченка*

ВИЯВЛЕННЯ РІВНЯ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5021/>

Сучасний освітній процес постійно змінюється під впливом новітніх технологій, які відкривають нові можливості для навчання і розвитку дітей. Одним з найперспективніших напрямків є використання мультимедійних технологій (МТ), що дозволяють інтегрувати різні види інформації – текст, зображення, аудіо, відео, анімацію – для створення інтерактивного та динамічного навчального середовища. У закладах дошкільної освіти (ЗДО) мультимедійні технології не лише сприяють розвитку пізнавальних і комунікативних навичок у дітей, але й допомагають педагогам урізноманітнити навчальний процес, зробити його більш цікавим, адаптивним та ефективним.

Дослідниця В. І. Імбер трактує поняття мультимедійні технології, як інформаційні технології, що дають змогу в одному програмному продукті поєднувати різноманітні види інформації: текст, ілюстрації, аудіо і відеоінформацію, мультиплікації, слайди, графіку [2].

Дошкільна освіта інтегрує різні види інтерактивних процесів, зокрема і МТ в освітній простір сучасного інформаційного середовища. Цей процес зумовлений сучасними викликами та перспективами цифрової освіти дітей дошкільного віку. У дошкільний період розвитку дитини домінує образне мислення, активний розвиток мовлення та інтерес до

нових вражень, що робить мультимедіа потужним інструментом для залучення уваги і стимулювання активної участі дітей у навчанні. МТ дозволяють створювати інтерактивні навчальні матеріали, які можуть включати ігрові елементи, відеоуроки, електронні книги, навчальні програми та додатки, які активно підтримують когнітивний розвиток.

Ефективне впровадження МТ може не лише покращити навчальні результати дітей, але й сприяти розвитку їхньої цифрової грамотності, критичного мислення та здатності до самостійного навчання. Водночас, важливо оцінити потенційні виклики та обмеження, які можуть виникати при застосуванні МТ, такі як надмірне використання екранного часу або складність адаптації педагогів до нових засобів навчання.

Аналіз ефективності МТ у ЗДО дозволить визначити, наскільки вони впливають на розвиток дітей, як сприяють покращенню їхніх когнітивних, соціальних та емоційних навичок, а також які педагогічні стратегії є найбільш успішними для інтеграції цих технологій у навчальний процес.

Для того, щоб з'ясувати рівень використання МТ освітньому процесі ЗДО, необхідно визначити критерії та відповідні їм показники рівнів використання МТ. Беручи за основу теоретичні дані П. К. Гороль та Р. С. Гуревича стосовно мультимедійних засобів навчання, нами було виокремлено критерії щодо визначення рівня використання МТ в освітньому процесі [3, с. 187].

- когнітивно-мотиваційний;
- репродуктивно-комунікативний;
- креативно-інноваційний.

1. Когнітивно-мотиваційний критерій включає теоретичну підготовку та мотивацію вихователів до використання мультимедійних засобів навчання. Показники цього критерію включають:

- розуміння основних понять, таких як «інновація», «технологія», «засіб навчання», «мультимедіа», «мультимедійна технологія»;
- знання структури, напрямків застосування та видів мультимедійних засобів, які використовуються в освітньому процесі ЗДО;
- мотивацію до впровадження мультимедійних технологій у роботу з дітьми.

2. Репродуктивно-комунікативний критерій охоплює сукупність знань, умінь і навичок щодо практичного використання МТ у навчанні. Показниками цього критерію є:

- здатність підбирати відповідні технології для навчання дітей дошкільного віку з урахуванням їхніх вікових та психологічних особливостей;

– вміння застосовувати передовий педагогічний досвід у своїй роботі;

– володіння педагогічною майстерністю та застосування особистісно-орієнтованого підходу в навчанні дітей.

3. Креативно-інноваційний критерій включає творчу діяльність вихователя закладу дошкільної освіти у поєднанні з використанням мультимедійних технологій під час навчання дітей. Показниками цього критерію є:

– здатність розвивати творчу уяву дітей дошкільного віку за допомогою мультимедійних засобів навчання;

– здатність підбирати відповідні матеріали для застосування мультимедійних технологій у навчанні дошкільників;

– уміння оцінювати і планувати свою педагогічну діяльність [2, с. 115-127].

У відповідності до визначених нами критеріїв та показників доречним було виділити наступні рівні використання МТ в освітньому процесі ЗДО:

- високий рівень;

- середній рівень;

- низький рівень.

Охарактеризуємо кожен із цих рівнів.

Педагог із високим рівнем використання МТ в освітньому процесі ЗДО впевнено володіє різними технічними засобами, такими як інтерактивні дошки, планшети, комп'ютерні програми, відео- та аудіоматеріали, і інтегрує їх у навчальний процес. Він обирає найбільш ефективні формати мультимедійних матеріалів для конкретних завдань, творчо підходить до навчання, стимулюючи дітей через інтерактивні ігри, відеоуроки, анімації та програми.

Цей педагог застосовує індивідуалізований підхід, адаптуючи мультимедійні інструменти до вікових та психологічних особливостей кожної дитини, забезпечуючи розвиток її здібностей. Водночас він постійно вдосконалює свої професійні знання, бере участь у тренінгах і вебінарах, щоб бути в курсі новітніх педагогічних інновацій.

У процесі підготовки занять педагог ефективно планує використання МТ, інтегруючи їх як важливий елемент освітньої програми, і аналізує їх вплив на розвиток дітей. Мультимедіа стає для нього інструментом підвищення інтересу дітей до навчання, заохочуючи активну участь через ігрові та інтерактивні завдання.

Педагог також демонструє гнучкість у застосуванні різних методів навчання, легко поєднуючи традиційні підходи з МТ для досягнення найкращих результатів.

Педагог із середнім рівнем використання мультимедійних технологій в освітньому процесі закладу дошкільної освіти володіє базовими навичками роботи з мультимедійними засобами. Він використовує такі інструменти, як презентації, відеоуроки та навчальні програми, але робить це не на регулярній основі. Такі технології зазвичай впроваджуються епізодично або у відповідності до конкретних тем чи занять, а не як невід'ємна частина освітнього процесу.

Цей педагог має загальне розуміння важливості МТ і час від часу застосовує їх для підвищення зацікавленості дітей у навчанні. Однак, його активність у пошуку нових мультимедійних рішень обмежена. Він здатен адаптувати матеріали до вікових особливостей дітей, але не завжди використовує весь потенціал мультимедійних інструментів для стимулювання творчості та критичного мислення.

Педагог із середнім рівнем використання мультимедіа може використовувати їх переважно як допоміжний інструмент, покладаючись на традиційні методи викладання. Хоча він розуміє користь МТ він не завжди має достатньо часу або впевненості для їх активного застосування.

Щодо професійного розвитку, такий педагог може нечасто проходити спеціалізовані курси з використання МТ, однак інколи звертається до нових ресурсів і досліджує передовий педагогічний досвід, щоб удосконалити свої знання. Він часто потребує додаткової підтримки або підвищення кваліфікації для більш ефективного впровадження МТ.

Загалом, педагог із середнім рівнем використання МТ бачить у них потенціал для поліпшення навчального процесу, але не завжди активно впроваджує їх через недостатню підготовку або технічні обмеження.

Педагог із низьким рівнем використання МТ в освітньому процесі закладу дошкільної освіти зазвичай не володіє достатніми знаннями та навичками для ефективного впровадження сучасних технологій у свою роботу. Він рідко використовує мультимедійні засоби або обмежується найпростішими формами, такими як показ слайдів чи перегляд відео, і часто віддає перевагу традиційним методам навчання.

Такому педагогу може бракувати мотивації або впевненості у використанні мультимедіа через низький рівень технічної підготовки або відсутність практичного досвіду. Він може відчувати труднощі в адаптації до нових технологій або просто не бачити їхньої необхідності в освітньому процесі. Часто цей педагог не має чіткого уявлення про те, як саме мультимедійні технології можуть позитивно впливати на навчання та розвиток дошкільників.

Ймовірно, педагог з низьким рівнем використання мультимедіа не проходив спеціальних курсів або тренінгів з цієї тематики, або ж не вважає їх важливими для своєї професійної діяльності. Навіть якщо він

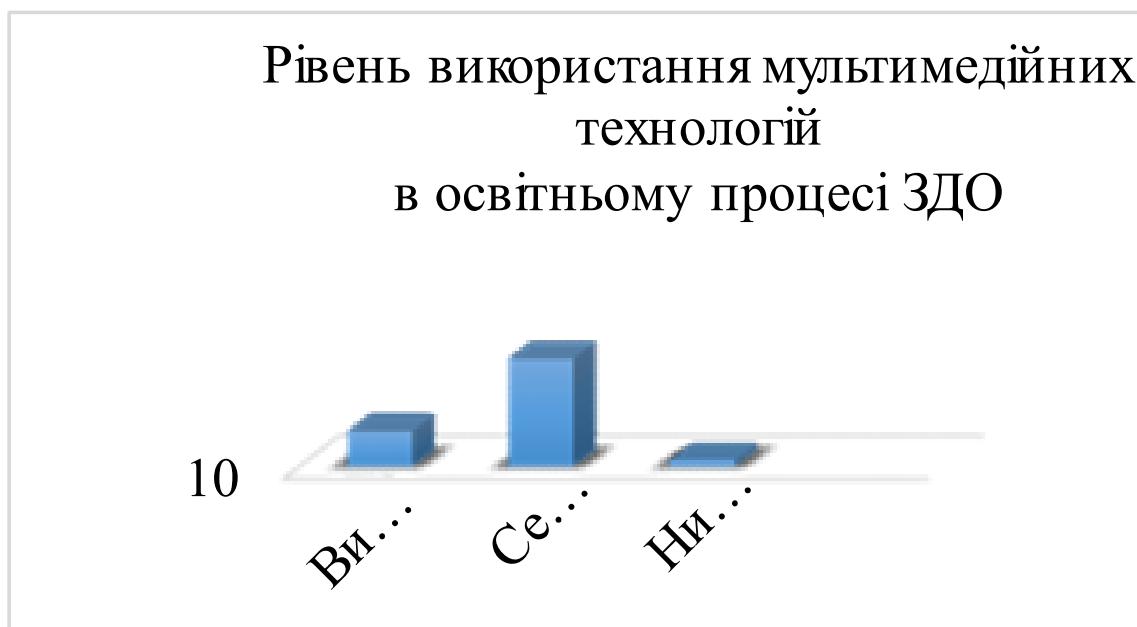
і володіє певними знаннями про МТ, їхнє впровадження може бути фрагментарним і не систематизованим.

Під час освітнього процесу педагог більше покладається на перевірені традиційні методи викладання, такі як усні пояснення, малювання, ігрові методи без використання технічних засобів. Використання МТ у його роботі носить епізодичний характер, і часто цей педагог може відчувати брак часу або ресурсу для створення мультимедійного контенту.

Загалом, педагог із низьким рівнем використання МТ потребує підвищення кваліфікації, технічної підтримки та мотивації для того, щоб інтегрувати мультимедійні засоби у свій освітній процес і зробити його більш сучасним та ефективним.

Саме тому, з метою виявлення рівня використання МТ й в освітньому процесі ЗДО було організовано та проведено дослідження, в якому приймали участь 5 педагогів Замістянського ЗДО «Барвінок» Сухополов'янської ОТГ, віком від 25 до 53 років та 10 педагогів ДНЗ № 26 м. Чернігів.

Для експерименту було проведено анкетування педагогів дошкільної освіти, щодо виявлення рівня використання мультимедійних технологій в освітньому процесі ЗДО. Опитування респондентів було організовано та проведено за допомогою Google-форм.

Аналізуючи отримані результати анкетування щодо рівнів використання мультимедійних технологій в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, ми отримали такі вихідні дані:

1) Високий рівень (26,65%): лише 4 респондентів (26,65%) вказали на високий рівень використання мультимедійних технологій. Це може свідчити про те, що незначна частина педагогів активно інтегрує сучасні

технології у свою роботу, демонструючи креативність і готовність до впровадження нововведень. Проте, незважаючи на позитивний аспект, низька частка вказує на потенційні бар'єри в навчальному середовищі або брак підтримки для всіх педагогів у цій галузі.

2) Середній рівень (60%): найбільша частка респондентів – 9 осіб (60%) має середній рівень використання мультимедійних технологій. Це може означати, що більшість педагогів визнають важливість мультимедійних інструментів і намагаються їх використовувати, але, можливо, ще не досягли оптимального рівня інтеграції. Це відкриває можливості для подальшого навчання, обміну досвідом та ресурсів, які можуть допомогти їм підвищити свою компетентність.

3) Низький рівень (13,35%): лише 2 респондентів (13,35%) вказали на низький рівень використання мультимедійних технологій. Це може свідчити про те, що певна частина педагогів або не має достатньої технічної підготовки, або не розуміє важливість використання сучасних технологій у навчанні. Це також може бути наслідком недостатнього доступу до ресурсів або підтримки з боку ЗДО.

Результати емпіричного дослідження демонструють позитивну динаміку до впровадження мультимедійних технологій у навчальний процес. Однак, варто зазначити, що рівень використання МТ в ЗДО, залежить від низки показників, а саме: підготовки педагогічних працівників до роботи із МТ, готовності до самоосвіти, підвищення цифрової компетенції, матеріально-технічним забезпеченням ЗДО. Це створює основу для розробки стратегій покращення рівня використання МТ в ЗДО, що в свою чергу, сприятиме підвищенню якості освітнього процесу в ЗДО.

Література:

1. Імбер В. І. Педагогічні умови застосування мультимедійних засобів навчання у підготовці майбутнього вчителя початкових класів: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04. – Вінниця, 2008. – с. 238. URL: <https://library.vspu.net/server/api/core/bitstreams/f4b7b0cf-152d-403a-ac0f-d12790ae018c/content> (дата звернення 19. 10. 2024).
2. Гороль П. К., Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л., Шестопалюк О. В. Сучасні інформаційні засоби навчання. Вінниця: ВДПУ імені М. Коцюбинського, 2004. С. 115-127.
3. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти. Київ: «Освіта України», 2006. 390 с.

*Сеньовська Надія Леонідівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
та менеджменту освіти,
Тернопільський національний
педагогічний університет
ім. В. Гнатюка
ORCID: 0000-0003-2220-1498*

*Скуратко Тетяна Миколаївна,
кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри української
та зарубіжної літератур
і методик їх навчання,
Тернопільський національний
педагогічний університет
ім. В. Гнатюка
ORCID: 0000-0001-7196-987X*

ОСВІТНЄ ВОЛОНТЕРСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (НА ОСНОВІ ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТНЬОГО ВОЛОНТЕРСЬКОГО ПРОЄКТУ «ПАТРІОТИЧНІ Й НЕБАЙДУЖІ», М. ТЕРНОПІЛЬ)

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5035/>

В умовах війни, на нашу думку, пріоритетною діяльністю усіх суспільних ланок тилу є волонтерство. Зауважимо, що волонтерську діяльність описано у наукових розвідках О. Безпалька, Р. Вайноли, І. Буряк-Габрись, Л. Міщик, С. Пальчевського, С. Харенко, Ю. Хорунжого тощо. У цих працях науковці розглядають волонтерство як ефективну форму роботи з молоддю, обґрунтовують значення волонтерства у діяльності дитячих молодіжних об'єднань. Особливу увагу приділено волонтерству в умовах війни, виділено його види, особливості мотивації дітей та молоді до благодійності, попередження волонтерського вигорання та безпеки [1].

Актуальним різновидом волонтерської діяльності в умовах війни є освітнє волонтерство. Вважаємо, що воно сьогодні повинно займати ключову роль в педагогічній галузі і охоплювати усі ланки освіти – від дошкільної до вищої.

Основою освітнього волонтерства є патріотичне виховання дітей і молоді. Воно передбачає «формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей» [2, с. 102]. Вважаємо, що у

цьому контексті можна виокремити дві основні тенденції в освітньому процесі: «потребу чіткіше сфокусуватися на патріотичному вихованні малих та юних українців; необхідність переглянути основні підходи до такої діяльності» [3, с. 471]. Саме таку мету ставить перед собою команда освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі» (м. Тернопіль).

Проєкт було започатковано ще до повномасштабного вторгнення к. п. н., доц. кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Надією Сеньовською (жовтень 2021 року). Після повномасштабного вторгнення частина команди приєдналася до лав ЗСУ, тому в оновленому складі – три особи: 1) Надія Сеньовська, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки та менеджменту освіти ТНПУ ім. В. Гнатюка, керівниця проєкту; 2) Тетяна Скуратко, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання; 3) Ірина Скасків, менеджер підтримки у Ветеранському просторі «Дім ветерана».

Кадрове забезпечення відповідає цілям проєкту, адже задіяні педагоги (постійно – Надія Сеньовська, й Тетяна Скуратко, епізодично – вчителі й викладачі закладів освіти, для здобувачів яких і організовувався проєкт); психологи (епізодично – кризові психологи-волонтери); ветерани (постійно – Ірина Скасків, епізодично – військові й ветерани, зацікавлені у співпраці).

За час діяльності освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі» було розроблено програму роботи з усіма освітніми ланками – від дошкільних до вищих навчальних закладів. Для ефективної діяльності проведено низку конференцій, панельних дискусій, творчих зустрічей, на яких обговорено проблеми патріотичного виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану. Командою освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі» було розроблено блок навчально-методичних матеріалів і про низку виховних водяться заходи в усіх ланках освіти м. Тернополя:

1. *Для дітей дошкільного віку* – заняття з казкотерапії; бесіди патріотичного спрямування; зустрічі з воїнами, ветеранами війни; акції «Малюнок захиснику».

2. *Для учнів молодшого шкільного віку* – заняття з обговорення сучасної дитячої літератури на воєнну тематику; заняття з казкотерапії; виховні години патріотичного спрямування; квести-вікторини, що є своєрідною діагностикою знань учнів про свою історію, культуру; зустрічі з воїнами, ветеранами війни, волонтерами; ярмарки зі збором коштів на потреби ЗСУ; акції «Малюнок воїну», «Лист-побажання захиснику»; бесіди про те, як себе поводити з потерпілими від воєнних дій, ветеранами

російсько-української війни, інвалідами війни, сім'ями, які втратили близьких і рідних.

3. Для школярів середнього шкільного віку – зустрічі-обговорення воєнної літератури (із запрошенням митців, що воюють, або воювали); виховні години патріотичного спрямування; квести-вікторини, що є своєрідною діагностикою знань учнів про свою історію, культуру, літературу рідного краю; зустрічі з воїнами, ветеранами російсько-української війни, волонтерами; ярмарки зі збором коштів на потреби ЗСУ; акції «Лист-побажання захиснику», «Ангели пам'яті»;

4. Для учнів старшого шкільного віку та здобувачів передвищої і вищої освіти – майстеркласи з виготовлення виробів ручної роботи з метою вилучення коштів на потреби військових; мистецькі проєкти зі збором коштів на потреби ЗСУ; зустрічі-обговорення воєнної літератури (із запрошенням митців, що воюють, або воювали); лекції-презентації на актуальні теми (наприклад, «День хлопчиків» чи свято Захисників і Захисниць?», «Три Майдани сучасної України», «Чому ми святкуємо День Гідності та Свободи?», «Шевченко тримає стрій», «10 років війни», «Євромайдан: 8 слів, 8 пісень, море подій», «Міфи, які нас тримають», «Чому ми святкуємо День Гідності та Свободи?», «Митці кевларового ліфона»тощо); лекції-обговорення (наприклад, «Як війна мінє нашу мову», «Чорнобиль їх не навчив», «Поезія, народжена під кулями», «Хто такі кіборги», «2015. Дебальцеве», «На сторожі духу нації»); зустрічі з воїнами, ветеранами російсько-української війни, волонтерами; акції «Лист-побажання захиснику», «Ангели пам'яті»; години-пам'яті загиблим захисникам; години-реквіїм, приурочені загиблим у російсько-українській війні; перегляд фільмів на воєнну тематику з подальшим обговоренням; відвідування мистецьких виставок у музеях, бібліотеках тощо з подальшим аналізом; майстер класи з медіаграмотності; створення патріотичного континууму в соцмережах; організація креативних мистецьких перфомансів.

Отож, патріотичне виховання є пріоритетним напрямком освітнього волонтерства в умовах воєнного стану, адже формування в дітей та молоді дієвої любові до Батьківщини сьогодні є неймовірно актуальним. Виходячи з досвіду освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі», процес поглиблення знань дітей та молоді про нашу багату культурно-історичну спадщину, захисників України, героїв сучасної російсько-української війни, ветеранів, волонтерів (зокрема жителів Тернопільської міської громади) може бути неймовірно цікавим та результативним.

Література:

1. Грищенко Н. І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Політологія. Соціологія. Право, К., 2018. Вип. 2. С. 73-78. <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/39762/1/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D1%83%D1%85.docx>
2. Марченко Я. Виховання патріотизму в дітей як актуальна проблема сучасного виховання. *Інструментарій виховання в сучасних закладах освіти: реалізація творчих і соціально значущих програм, проєктів* : зб. матер. наук.-практ. конф. Київ. 2022. С. 101-106. <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/Zbirnyk-tez-konf.-28.04.2022.pdf#page=101>
3. Senovska N. Nestaiko I. Psychoanalysis and patriotic education in modern Ukrainian pedagogy. *Modern approaches to ensuring sustainable development. Edited by Valentyna Smachylo and Oleksandr Nestorenko. The University of Technology in Katowice Press*, 2023. С. 469-477. <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/33ba92a74a7c70f8ce3859b114f45150.pdf>

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

*Князєв Владислав Федорович,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музичної
україністики та народно-
інструментального мистецтва
Навчально-наукового інституту
мистецтв Прикарпатського
національного університету
імені Василя Стефаника
ORCID: 0000-0002-6516-5880*

ПІДГОТОВКА ДО ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ НАВЧАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ БАЯНІСТІВ-АКОРДЕОНІСТІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5018/>

Концертна діяльність завжди займає вагоме місце в діяльності ансамблевого колективу. Добре підготовані та проведені на високому рівні виступи сприяють зростанню фаховості музикантів, задоволенню їх естетичних запитів, розширенню творчого світогляду та є значним стимулом до роботи. Окрім обов'язкових виступів, згідно навчального плану, ансамбль може підготувати сольну програму або виступати у різноманітних збірних концертах із кількома п'єсами. Публічний виступ завжди є творчим актом і регламентуючі чинники музичного твору (нотний текст, штрихи, динамічні нюанси, трактування керівником твору) не повинні заважати вияву ансамблістам особистого відчуття музики. Стимулюючий вплив на навчальний колектив має ситуація, коли він акомпанує досвідченому солісту-професіоналу. Це розвиває музичну гнучкість та відчуття ансамблю.

У досягненні найоптимальніших результатів у підготовці колективу до концертування, повсякчас поширені у навчально-виконавській практиці екстенсивні методи підготовки потрібно замінити інтенсивними. Вони передбачають значну міру активності учня-музиканта та мобілізацію всіх його внутрішніх ресурсів на досягнення переконливих художніх результатів у максимально стиснуті терміни. Відповідно, потрібно таким чином організувати навчальний процес у фаховому класі, ансамблевих репетиціях та під час домашньої роботи, щоб учень одразу

усвідомлював – все чому він вчиться є підготовкою до основної мети – виконання музики перед публікою.

Необхідність такої фахової установки особливо виразно прослідковується на заняттях ансамблевого та оркестрового класів, де, під час репетиційної роботи окремі учасники певною мірою (вочевидь через меншу технічну складність їх партій у порівнянні із сольним репертуаром) можуть психологічно розслабитися, та повною мірою використовувати свої виконавські можливості.

Вирішальним чинником ефективної підготовки навчального ансамблю до концертного виступу, що обов'язково повинен завершувати кожен етап фахового виховання майбутнього ансамбіста, стає, передусім, високий творчо-емоційний рівень проведення репетицій. Під час них постійно фокусується увага на майбутньому виступі перед зацікавленими та обізнаними слухачами, на досягненні високого професіоналізму проведення всієї репетиційної роботи з точки зору технічної та художньої деталізації виконання ансамблевих партій в їх єдності та цілісності.

З цієї позиції можна зауважити два рівні діяльності навчального ансамблевого колективу баяністів-акордеоністів. Перший – це навчальна робота по розвитку в молодих інструменталістів професійної виконавсько-ансамблевої майстерності. Другий – репетиційна робота по підготовці п'єс до концертних виступів, кількість яких потрібно всіляко збільшувати. Загалом, наполеглива робота в обидвох аспектах має мати загальну психологічну спрямованість в напрямку до успішного сценічного виступу перед слухачами.

Важливість створення під час музично-виконавської діяльності позитивної психологічної установки на концертний виступ важко переоцінити. Музикант повинен послідовно та методично культивувати навик конструктивного, творчого та позитивного відношення до екстремальної ситуації. Адже одні й ті самі чинники – такі як нова сцена, незнайома публіка, незвично великий зал тощо можуть стати як позитивними так і негативними стимулами для емоційного стану артиста та виконання загалом.

Організаційні та методичні умови підготовки та проведення виступу ансамблю баяністів-акордеоністів відрізняються від повсякденної репетиційної роботи. Оскільки концерт є останньою ланкою в процесі творчого, учбово-виховного становлення колективу то, на відміну від репетиції, йому притаманна часова незворотність. Під час виступу неможливо зупинити ансамбль, програти ще раз невдало виконаний фрагмент, зробити зауваження, змінити темпову, ритмічну або динамічну структуру п'єси, вирівняти звучання партій тощо. П'єса звучить тільки

один раз. Вся величезна підготовча робота може бути оцінена негативно, якщо виступ є невдалим. Це може спричинити в учнів зникнення інтересу до занять, зневіри в свої сили. У випадку ж вдалого виступу в учасників колективу з'являється бажання працювати ще наполегливіше, досконаліше оволодіти виконавсько-технічною майстерністю, активно концертувати.

Формування навичок ансамблевої гри в ансамблі баяністів-акордеоністів спрямовує діяльність вчителя-керівника на музично-творчий розвиток його учасників. Їх творча самореалізація у спільному колективному музикуванні забезпечується поетапністю педагогічної роботи, а також взаємозв'язком форм і методів керівництва, які виступають єдиним, цілісним навчально-творчим процесом.

Література:

1. Мойсєєва М. А. Теоретико-методичні основи навчання ансамблевої гри: навчально-методичний посібник. Житомир : 2002. 208 с.
2. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями : монографія. Кіровоград : «Імекс-ЛТД», 2010. 428 с.

*Halyna Kharkevych,
PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages and
Translation, Lesya Ukrainka
Volyn National University
ORCID: 0000-0001-6681-5251*

LANGUAGE BARRIERS TO EFFECTIVE COMMUNICATION

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5036/>

Language is the most powerful tool of communication, at the same time, a common barrier to effective communication. Speaking about people of one nationality, they frequently have problems in conversation because of misunderstanding and as for foreigners, they undoubtedly face them. Communication enables people to build and maintain relationships and accomplish goals, jobs and tasks. However, its effectiveness depends on a lot of common characteristics, such as clarity, completeness and correctness of the message, how much all participants are interested in the conversation, how the information is interpreted and how it is perceived by listeners [3].

Barriers to effective communication are obstacles that breakdown the communication process because they prevent the flow of information between a sender and a receiver. They can cause misunderstandings that lead to conflict, offense, violence, hurt feelings, and wasting time, effort, money, and lives of the people [1]. One of the most common problems is the accent of non-native speakers. Speaking another language, people should pay attention to the proper pronunciation of words, emphasis, intonation in sentences and what is also important to know how some similar-sounding words differ, because in most cases their meanings are definitely diverse. It relates not only to the level of language proficiency, but also to the language which person speaks natively or regional dialect. For example, it is very difficult for the Japanese to pronounce “R” and “L”, for the Germans – also “R”, for people from Arab countries – to pronounce the letter “P”, as they constantly get “B”. Language barriers may arise when the sender makes errors in grammar and spelling. These mistakes can create communication problems in written communication. For example, a person makes a mistake of typing “done” – “don”; “buy” – “bye”; “meet” – “meat”; “lead” – “led”; “red” – “read”. They are understood by their context or pronunciation, but all of them can change the whole meaning of the sentence or make the sentence not understandable [4].

In communication with foreigners, it is important not to use ambiguous or vague words or phrases. Ambiguity arises when the sender and the receiver of the message assume different meanings to the same words, phrases, and sentences or use different words to convey the same meaning [1]. To avoid such misunderstanding, the sender should use clear, precise language, stating exactly times and locations and names. You can avoid any ambiguity by repeating the term or using alternatives. Ambiguous communication means open to many different interpretations. This also applies to the use of phraseology or metaphors. From the one hand, your interlocutor can understand the phrase directly and from the other hand, used phrase can mean something definitely different from what you had meant or even be offensive for foreigners, not to mention that phraseology is translated into foreign languages differently. It is worth mentioning non-verbal signals of communication, interpretation of what may be distinguished with every people.

Considering verbal communication, all people should be attentive not to use abusive or impolite words. No one can bear rude language it is one of the main rules for interlocutors in general and especially for people of different nationalities. The use of rude words or expressions will provoke negative emotions. For example, in the Arab society calling a person “you are a pig” means “you are dirty” is an offending word; the word “client” means “spy” for the Palestinians the one who cooperates with the Israeli security, so, it is used an alternative word “the beneficiary of the services” [1]. The same applies to the using of taboo words or so-called “off-limits”, meanwhile it is also intolerant. In this case person’s words and expressions may hurt the feelings of others [1]. Taboo topics may be politics, religion, sexuality and sex, racism and any issue that may be seen as unpopular or may provoke conflicts between various points of view.

Among the other language tools scientists criticize the usage of jargon (special words or abbreviations used by a particular profession or group) and slang (informal phrases or words are more common in speech than writing and typically restricted to a particular context or group of people). For example: in the computer jargon “to burn a CD” means “to copy the data on a CD”. To a common man, the word “burn” may have a very different connotation [1; 2]. In communication with speakers of different languages we must avoid using of such collocations in order to prevent misunderstanding.

References:

1. Abu-Arcoub I. Language barriers to effective communication. *Utopía y Praxis Latinoamericana*. 2019. Vol. 24, № 6. P. 64-77. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/utopia/article/view/30060>. (Last accessed: 25.09.2024).

2. Fischer U., Orasanu J., Davison J., Rosekind M. R. Cross-Cultural Barriers to Effective Communication in Aviation. *Cross-Cultural Communication*. 1997. URL: https://www.researchgate.net/publication/23875138_Cross-Cultural_Barriers_to_Effective_Communication_in_Aviation. (Last accessed: 16.10.2024).
3. Jureddi D. N., Brahmaiah N. Barriers to effective communication. *Journal of English Language and Literature*. 2016. Vol. 3, № 2. P. 114-115. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=8YMrTGYAAAAAJ&citation_for_view=8YMrTGYAAAAAJ:2osOgNQ5qMEC. (Last accessed: 18.10.2024).
4. Lunenburg F. C. Communication : The Process, Barriers, and Improving Effectiveness. *Schooling*. 2010. Vol. 1, № 1. P. 1-10. URL: <http://www.nationalforum.com/Electronic%20Journal%20Volumes/Lunenburg,%20Fred%20C,%200Communication%20Schooling%20V1%20N1%202010.pdf>. (Last accessed: 20.10.2024).

*Шаргородська Анастасія Миколаївна,
студентка 4 курсу першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова*

*Голубенко Наталя Юрївна,
доктор педагогічних наук, професор,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова
ORCID: 0000-0003-4014-4319*

ГЕНДЕРНІ ТА ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ АЛЕКСАНДРИ ПОТТЕР «DER WUNSCHZETTEL»

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5007/>

У контексті сучасної літератури жанр «чик-літ» виділяється своєю популярністю та впливом, часто відображаючи та формує сприйняття гендерних ролей. Роман Александри Поттер «*Der Wunschzettel*» є цікавим об'єктом для вивчення, демонструючи унікальні гендерні та стилістичні особливості.

Тема гендеру вже багато десятиліть знаходиться в центрі уваги соціологічних, культурних та літературних досліджень. Гендерні ролі формують соціальні норми та індивідуальну поведінку, впливаючи на різні сфери життя, включаючи літературу.

Тому тема важлива для сучасного літературознавства та гендерних досліджень. Роман «*Der Wunschzettel*» відображає гендерні ролі та мовну експресію, що розширює наше розуміння цих аспектів у тексті.

Дослідження лексичних та стилістичних особливостей допомагає зрозуміти, як автор використовує мову для побудови гендерно орієнтованих образів та ситуацій. Це важливо для подальших досліджень у літературознавстві, мовознавстві та гендерних дослідженнях, а також може знайти практичне застосування в освіті, медіа та культурному дискурсі.

Жанр «чик-літ» розглядається як формульна література, зокрема для жінок. У цьому жанрі часто зустрічаються мотиви сучасного життя та внутрішні конфлікти головної героїні. Роман «*Der Wunschzettel*» авторства Александри Поттер відповідає цим характеристикам, зосереджуючись на жіночих переживаннях та їхній внутрішній боротьбі, що робить його типовим прикладом чик-літ [1].

Зазначимо про основні елементи та сюжет роману «*Der Wunschzettel*».

Зав'язка роману вказує на його жанр «чик-літ», через акцент на внутрішніх почуттях і роздумах головної героїні, Хізер, а також елементи повсякденного життя та реалій, які часто зустрічаються в цьому жанрі. Так само як і відсутність чіткої вказівки місця та часу дії, а також відсутність індивідуалізації характеру героїні. Події та збіги обставин спонукають Хізер переосмислити своє життя та шукати нові шляхи. Ця частина роману також відображає сприйняття реальності через внутрішній світ головної героїні, що є характерною рисою «чик-літ» [1].

Гендерні аспекти роману «*Der Wunschzettel*» Александри Поттер досліджуються в контексті розширеного розуміння терміну «гендер». Термін включає не лише біологічні виміри статі, а й соціокультурні, дискурсивні та психолінгвістичні аспекти.

Зазначимо, що Поттер у своїх романах, зокрема «*Der Wunschzettel*», розглядає гендерні ролі і взаємовідносини між чоловіками та жінками у сучасному суспільстві. Її твори стають бестселерами, а сама вона отримує нагороди за внесок у літературу.

Роман *«Der Wunschzettel»* – один із популярних творів Александри Поттер, який вийшов у 2006 році і здобув визнання як у Великобританії, так і за кордоном. Його німецький переклад під назвою *«Der Wunschzettel»* зберігає зв'язок з темою твору, де головна героїня, Хізер Гамільтон, змушена розмірковувати про свої бажання.

Книга поєднує романтику, гумор і чари, створюючи захопливу історію. Авторка використовує різноманітні мовні засоби, включаючи вульгаризми і ненормативну лексику, щоб передати атмосферу і характери персонажів більш реалістично [2]. Наприклад, головна героїня висловлює свої думки про стереотипи, які існують у суспільстві:

«Wir glauben zu wissen, was wir wollen, dabei können wir er erst genau sagen, wenn wir es haben. Und manchmal stellen wir dann fest, dass wir es eigentlich gar nicht wollten – aber dann ist es zu spät» [5, 119].

А також вона вживає вирази, щоб передати свої емоції:

«In diesem Moment kommt mir ein Gedanke. Wieso zeigt man so etwas eigentlich nie im Film? Wie kommt es, dass sich offenbar alle Hollywoodregisseure der Illusion hingeben, Frauen lägen nicht in der Badewanne, um die Hornhaut von den Fersen zu entfernen oder sich dicke Schichten Bleichcreme auf den Damenbart zu schmieren? Oh nein, sie aalen sich im Masturbationshimmel, seifen hingebungsvoll ihre Brüste ein, während die Tropfen aus dem Waschlappen zwischen ihre Beine sickern und sie sich mit einem kühlen Glas Wein über die Brustwarzen streichen. Und all das natürlich mit perfektem Make-up» [5, 44].

Лексичні особливості роману *«Der Wunschzettel»* Александри Поттер включають використання вульгаризмів та слів з англійської мови. Наприклад, у романі зустрічаються вирази *«Giseles Hintern»* [5, 7], *«Oh Scheiße»* [5, 97] та *«Mein Vater wäre nicht mit der Ausgeburt der Hölle verheiratet»* [5, 13]. Ці вульгаризми допомагають передати емоційну напруженість та реалістичність персонажів, підкреслюють їхні почуття ненависті, гніву та розчарування.

Також у романі зустрічаються англіцизми, які надають твору сучасний колорит та реалістичність. Наприклад, авторка згадує у романі пісню Вітні Х'юстон *«I Will Always Love You»* [5, 20] та ресторан *«Shanghai Surprise»* [5, 32]. Використання цих слів допомагає передати модні терміни та назви магазинів і ресторанів, що є характерним для сучасного світу.

Стилістичні особливості роману *«Der Wunschzettel»* Александри Поттер включають використання епітетів, курсиву та написання слів жирним шрифтом. Епітети, які передають характеристики предметів та ситуацій, допомагають створити живі образи персонажів.

Наприклад, «*zusammengekniffenen Augen*» [5, 9] підкреслює зосередженість людини. Курсив використовується для підкреслення назв товарів, як у випадку «InStyle» [5, 7]. Такі стилістичні прийоми роблять текст більш емоційно забарвленим та виразним.

Курсив та написання слів напівжирним шрифтом використовуються в романі «*Der Wunschzettel*» для підкреслення емоцій та важливих думок персонажів. Наприклад, у фразі «*Freundin?*» [5, 97] курсив надає виразу підозрілого почуття героїні.

А в роздумах головної героїні відображається внутрішня боротьба та невпевненість за допомогою напівжирного шрифту та курсиву. Порівняння також часто зустрічаються в романі, роблячи образи яскравішими та інтенсивнішими. Наприклад, у порівнянні «*wie Wäschestücke auf einer Leine*» [5, 153] авторка передає інтенсивність обміну словами між персонажами.

Жирний шрифт у цьому романі використовується для виділення бажань головної героїні. Наприклад, у фразі про великий будинок, що зводиться, щоб перевершити будку Розалії, він підкреслюється, щоб привернути увагу до цього прагнення.

Такі вирази, як «*Strähnchen bei Nicky Clarke. Von Nicky Clarke*» та «*ich wurde im Lotto gewinnen*» [5, 124], також оформлені жирним шрифтом, щоб підкреслити їх важливість. Крім того, жирний шрифт використовується для передачі майбутніх планів та скептичної оцінки себе головною героїнею. Такий прийом створює концентрацію на ключових моментах та дозволяє читачам краще зрозуміти почуття та мрії персонажів.

Узагальнюючи дослідження, можна сказати, що чик-літ-романи відрізняються за використанням першоособової форми, антропонімів брендів та особливої пунктуації. Вони є сучасним продовженням жіночої прози, розслабляючи і надихаючи читачів на щастя в особистому та соціальному житті.

Також вони відображають гендерну нерівність у суспільстві і важливі для розуміння сучасних гендерних дискусій та проблем. Українська літературна сцена також не залишається осторонь, де з'явився жанр чик-літ, який досліджується в академічних дослідженнях та включений до гендерного словника.

Авторка «*Der Wunschzettel*», Александра Поттер, використовує багато стилістичних засобів у своєму романі, щоб залучити читачів і заохотити їх розмірковувати над сучасними проблемами.

Список використаних джерел:

1. Колесниченко Н. Ю. Немецкий «эмансипированный» женский роман // Зап. з ром.-герм. філол. Одесса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2006 р. Вип. 18. С. 50-61.
2. Красуля А. В., Шишка Т. О. «Лінгвостилістичні особливості жанру «chick-lit» і способи їх перекладу (на матеріалі роману Гелен Філдінг «Щоденник Бріджит Джонс»), 2020 р.
3. Філоненко С. Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х років ХХ століття. Київ, Ніжин : ТОВ Видавництво «Аспект Поліграф», 2006. 156 с.
4. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. Черкаси, 2016. URL: <http://a-z-gender.net/ua/wp-content/uploads/2018/05/Slovnyk-gendernyh-terminiv.pdf>
5. Alexandra Potter. «*Der Wunschzettel*» Goldmann. München. 2016. 445 S.

Volodymyr Pundev,
candidate of psychological sciences,
Odesa National University of Economics
ORCID: 0000-0003-0407-4229

Karina Volska,
master's student,
Odesa National University of Economics

PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE IN REHABILITATION TO NEW CONDITIONS FOR INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5022/>

The purpose of the report is to reveal the features of psychological assistance to internally displaced persons (IDPs) in Ukraine in rehabilitation to new living conditions in terms of the influence of various factors on this process.

Among the leading domestic scientific studies on this issue, we can single out the works of such scientists as B. Pleskach, V. Urkaev, who considered the complex issue of socio-psychological aspects of psychotherapeutic assistance to internally displaced persons. In the works of T. Tytarenko, the specifics of the psychological rehabilitation of a person who does not take part in military operations, but experiences the destruction of the opportunity to live normally, were analyzed [1]. The issue of psychological assistance to internally displaced persons in rehabilitation to new living conditions was also investigated by a number of domestic researchers, in particular, M. Blazhivskiyi, L. Hrydkovets, T. Kamenshchuk, V. Kulichenko, I. Medintsov, I. Romanova. They are convinced that psychological assistance to internally displaced persons should be primarily based on the development of a strategy for the adaptation of such persons to a new environment. At the same time, all mechanisms should be used to ensure that IDPs have a sufficient level of information and a set of self-help skills and self-awareness, which will allow them to adapt to new conditions more quickly. Among foreign scientists' research on integration of IDPs was made by L. F. Berkman, P. Chiong, D. Ryan, N. O. Worcester.

Based on the analysis of this problem in psychological literature [1-5], we can note that the most important factors in the success of adjustment and

adaptation of the population under the condition of traumatic experience are the possibilities of using psychological resources and potential, the qualities of "sustainability", which allow people to overcome the adverse influence of uncertainty factors, danger and loss. In the case when the influence of these factors is stronger and longer than the adaptive capabilities of a person, a phenomenon "breakdown of the adaptation barrier" can occur and there is an injury. This can lead to neuro-psychological disorders, exacerbation of somatic diseases, deterioration in the field of working capacity and communication. Therefore, an extremely important factor for the rehabilitation and adaptation of an internally displaced person who has suffered a traumatic impact is timely and competent psychological help, which will allow to achieve a significant improvement in the feeling of mental comfort and well-being, with the further influence of this factor on all spheres of personal effectiveness. Unfortunately, persons who are IDPs often experience the consequences of impaired mental health. Accordingly, they often have psychological problems, and almost 60% of IDPs have post-traumatic stress disorder (PTSD) [1, p. 144]. Symptoms of PTSD include insecurity, depression, anxiety, insomnia, lack of interest in anything, feelings of guilt, intrusive memories, and nightmares.

The main directions of psychological assistance offered to internally displaced persons include psychological counseling, psychological correction, crisis intervention, psychological rehabilitation, psychological training, psychotherapy. Effective methods of individual work with forcibly displaced persons are motivational interviewing, directive counseling, problem-oriented counseling [2]. The WHO recommends the use and adheres to a series of methodological recommendations for the provision of psychological first aid to displaced persons.

Adaptation of IDPs requires them to adapt on two levels: "personality-environment" and "personality-society". During adaptation at the "personality-environment" level, a person has to get used to a new way of life, standard of living, work organization. This adjustment is related to the social aspect, as basic human needs are provided at the "personality-environment" level. Adaptation to the new environment takes place at the "personality-environment" level – for an IDP, this level is paramount, as it is anchoring in the environment through the formation of new communicative ties.

Adaptation of IDPs takes place simultaneously on two levels. Thus, a person cannot provide for his basic needs without establishing relations with society, at the same time, communication with society cannot be carried out fully if a person feels that his basic needs are not taken into account. Accordingly, communication is an important aspect of the adaptation of IDPs, while this category needs psychological help, which will speed up the adaptation process.

It should be noted that adaptation is such a phenomenon that requires active interaction of a person with other individuals. This can be explained by the fact that it is difficult for a person to adapt to new conditions on his own and this can cause him negative reactions, since he does not have the proper experience of being in a new system. If a person interacts with a group of people who already have such experience of adaptation, then his adaptation occurs faster, because he has well-developed mechanisms for entering the system [3, p. 234].

The All-Ukrainian initiative "Active Community" together with the sociological company "Active Group" conducted a qualitative study by the method of focus group discussions with representatives of the target audience regarding the problems and needs of internally displaced persons, which took place in several cities of Ukraine that received a large number of IDPs (namely in Uzhgorod, Irshava, Lviv, Drohobych, Khmelnytskyi). The collected data from 18 focus groups with 9-12 participants in each was analyzed, the duration of each discussion was 100-120 minutes. Three focus groups were held in each city: with IDPs, activists and volunteers, and the local population. According to the data of the conducted focus group research, there is no mass request for psychological help. Psychological help is available, and displaced persons have information about this possibility, but do not take sufficient advantage even of the available free offers [4]. This means that there has to be more efforts to advertise prophylactic capabilities of such help. Considering results from [4-5], spreading the idea of prophylactic value of psychological help is an extremely important factor for the possible rehabilitation and adaptation of an IDP who has suffered a traumatic impact; this will insure timely and competent psychological help, which will allow to achieve a significant improvement in the feeling of mental comfort and well-being, with the further influence of this factor on all spheres of personal effectiveness.

References:

1. Titarenko, T. M., Dvornik, M. S., Klimchuk, V. O. et al. (2019). *Sotsialno-psihologichni tehnologii vidnovlennya osobnosti pislya travmatichnih podiy: praktichniy posibnik* [Socio-psychological technologies of personality recovery after traumatic events: a practical guide]; ed. T. M. Titarenko. Kropivnitskiy, Imeks-LTD. 220p. [in Ukrainian].
2. Romanova, I. V. (2023). *Do pytannya vyboru shlyakhiv psykhologichnoyi dopomohy vnutrishn'o peremishchenym osobam (VPO)* [To the issue of choosing ways of psychological assistance to internally displaced persons (IDPs)]. *Habitus*, Vol. 48, 141-145 [in Ukrainian].
3. Blazhivskiy, M.I. (2014). *Ponyattya adaptatsiyi v suchasniy naukoviy literaturi* [The concept of adaptation in modern scientific literature]. *Naukovyy visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav - Scientific*

Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs, Vol. 1, 233-242 [in Ukrainian].

4. Glizhynska, O., Yeremenko, A., Makarova, I., Pozniy, O. (2022). Problemy i potreby vnutrishno peremishchenykh osib [Problems and needs of internally displaced persons]: "Active community", "Active Group". Retrieved from URL: <https://activegroup.com.ua/2022/05/31/problemi-i-potrebi-vnutrishno-peremishhenix-osib-rezultati-yakisnogo-doslidzhennya/> [in Ukrainian].

5. Psihologichne zdorov'ya i stavlennya ukraïntsiiv do psihologichnoï dopomogi: [Psihologichne zdorovia i stavlennia ukraïntsiiv do psihologichnoi dopomohy] Sotsiologichna kompaniya "Gradus Research". Retrieved from URL: https://gradus.app/uk/open-reports/gradus-research-_-mental-health-report-full-version/ [in Ukrainian].

*Алексеева Вероніка Сергіївна,
Національний авіаційний
Університет*

*Науковий керівник:
Дудка Тетяна Юріївна,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний авіаційний
університет*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА МАЙБУТНІХ ВИПУСКНИКІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ: ПРИКЛАДНА ПРОЕКЦІЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5009/>

Зростання соціальної уваги до цілого ряду демографічних проблем, актуалізоване поглибленням соціальних негараздів воєнного часу, усе більшою мірою змушує нас переосмислювати значущість впливу різноманітних факторів на фінальну результативність досліджуваного.

З метою практичного вивчення проблеми формування готовності до усвідомленого батьківства майбутніх випускників інтернатних закладів нами було організовано експериментальне дослідження. Вибірку опитуваних склали 60 вихованців Смілянської спеціалізованої мистецької школи-інтернату, що були учасниками тренінгу «Успішний старт», реалізованого за участю ведучих психологів Смілянського міського центру соціальних служб. Вищеназвана тренінгова програма, що практикується у роботі зазначеного центру упродовж восьми років

поспіль, допомагає молодій людині сформувати позитивну самооцінку, більш глибоко зрозуміти своє соціальне призначення та розкрити власну особистісну сутність. Зміст програми складається з 6 модулів. Третій модуль цієї програми має назву «Я і кохана людина» та сфокусований на формуванні навичок спілкування із людиною протилежної статі, навчає безпечної сексуальної поведінки та наближає суб'єкта пізнання до більш відповідального ставлення до феномену батьківства.

У процесі дослідницького пошуку, нами було використано чотири методики (зокрема, «PARI», «Шкала мотивації до батьківства Бреннінга», «Тест на готовність до батьківства» та авторська анкета «Діагностика стилів батьківства»), які актуалізували досягнення основних завдань експериментального дослідження.

Методика «PARI» («Батьківсько-дитячі взаємини»), розроблена американськими психологами Е. Шефером і Р. Беллом, є однією із провідних інструментів для вивчення ставлення батьків до різних аспектів сімейного життя (зокрема, їх персональної ролі в сім'ї та взаємодії з дитиною). Нами був проведений тест на визначення мотивації до батьківства за шкалою «Motivation to have a Child Scale» (MCS). Опитувальник призначений для оцінки причин і мотивації стати батьками, усі його твердження розпочинаються зі вступної тези: «Важливою причиною для мене мати дитину є...». Опитувальник охоплює різні аспекти мотивації, такі як внутрішні (наприклад, насолода від виховання дитини), соціальні очікування (від партнера, родини), прагнення досягти життєвих цілей, а також амотивація, або сумніви щодо батьківства. До процесу дослідження було залучено методику І. Ф. Юнди «Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя». Остання мала на меті оцінити рівень психологічної готовності учасників до створення сім'ї та участі у сімейному житті. Учасники відповідали на серію запитань, які дозволяли виявити їхні погляди на важливі аспекти сімейного життя, такі як відповідальність, взаєморозуміння, емоційна стабільність та здатність вирішувати конфліктні ситуації.

Квінтесенцією дослідження стала розробка та використання авторської методики «Готовність до батьківства». Наведена методика фокусувалася на оцінці показників готовності до усвідомленого батьківства суб'єктів пізнання, які перебувають в інтернатних закладах. Авторський доробок поєднав у своєму складі десять питань, які охопили різні аспекти батьківства, зокрема емоційний інтелект, навички спілкування та готовність до партнерського виховання.

На основі проведеного експериментальним шляхом дослідження ми дійшли до висновку, що заявлена проблематика сьогодні набуває досить гострого соціального звучання на тлі питань, пов'язаних із

необхідністю подолання демографічної кризи на теренах нашої держави. Сьогодні потрібно більш ретельно приділяти увагу до розгляду питань підготовки підростаючого покоління до усвідомленого батьківства, щоб у подальшому досягти хороших показників демографічного приросту та соціально-економічного добробуту нашої держави у цілому.

Список використаних джерел:

1. Опитувальник Юнди. URL: <https://ztu.edu.ua/site/graduation-works-get-file?id=10557696>
2. Рогов Є.І. Настільна книга практичного психолога. Робота психолога з дорослими. Частина 2: Вимірювання батьківських установок і реакцій. URL: https://stud.com.ua/17605/psihologiya/vimiryuvannya_batkivskih_ustanovok_i_reaktsiy
3. Brenning, K., Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2015). What's your motivation to be pregnant? Examining relations between pregnant women's motives for having a child and their prenatal functioning. *Journal of Family Psychology*, 29, 755-765. <https://doi.org/10.1037/fam0000110>

*Білоус Руслана Миколаївна,
кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
психології, педагогіки та
філософії, Кременчуцький
національний університет
імені Михайла Остроградського
ORCID: 0000-0003-3524-7823*

*Підвальна Людмила Павлівна,
магістрантка, Кременчуцький
національний університет
імені Михайла Остроградського*

РОЛЬ ЕМПАТІЇ У ПРОЦЕСІ МІЖСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5013/>

Актуальність роботи. Міжособистісне спілкування є основою соціального життя людини. У студентському середовищі комунікація важлива не тільки як складова освітнього процесу, але й впливає на формування соціальних зв'язків, розвиток співпраці та взаємоповаги. Одним із ключових факторів успішного міжособистісного спілкування

є емпатія – здатність розуміти й співпереживати емоціям інших людей. На сучасному етапі розвитку освітніх програм все більше уваги приділяється не тільки академічним знанням, але й формуванню соціальних та емоційних навичок студентів, серед яких емпатія займає особливе місце.

В даний час Україна переживає важкі часи. У таких умовах вивчення особливостей міжособистісного спілкування особливо важливе, оскільки це допоможе краще зрозуміти, як люди переживають війну та спілкуються один із одним в умовах воєнного стану.

У контексті студентського життя, де часто виникають ситуації стресу, співпраці в групах, вирішення конфліктів та необхідність взаємодії з різними типами людей, емпатія стає важливим інструментом для гармонійної та продуктивної комунікації. Розвиток цієї навички дозволяє не лише покращити атмосферу в студентських колективах, але й сприяє формуванню більш відповідальних, толерантних і комунікативно підготовлених фахівців.

Актуальність даної роботи полягає у тому, що в сучасному світі збільшується кількість дистанційних форм навчання та спілкування, то зважаючи на складні умови нашої країни, особливо важливо навчати студентів навичкам емоційної взаємодії та підтримки. В умовах постійного інформаційного тиску та емоційної дистанції між людьми емпатія стає незамінною для побудови здорових соціальних стосунків, ефективної співпраці та уникнення конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Емпатія як особливий спосіб розуміння іншої людини є невід’ємною частиною контакту. Це можливість стати на місце іншого, щоб зрозуміти його почуття і думки та використовувати отримані знання під час взаємодії з цією людиною. Цим емпатія відрізняється від доброти і жалю [1].

Емпатія – важлива умова розвитку особистості, ознака її емоційної та соціальної зрілості. Саме емпатія розуміється в психології як емоційна чуйність та увага до іншого, його прикрощів та радощів, вона проявляється в бажанні надавати допомогу та підтримку оточуючим. Таке ставлення до людей передбачає розвиток гуманістичних цінностей особистості, без чого практично неможлива її абсолютна самореалізація [4].

Згідно з дослідженням К. Роджерса, емпатійний спосіб спілкування з людиною означає входження в особистий світ іншого і перебування в ньому «як удома». Це схоже на ситуацію, коли людина начебто тимчасово живе іншим життям, делікатно перебуває в ньому без оцінювання і осуду. Ряд дослідників визначають емпатію, як найважливіший чинник формування допомагаючої поведінки [1, 2]. Наприклад, Г. Бейтсон стверджує, що більше людина схильна до співпереживання, то вища

її готовність допомогти в конкретному випадку [5]. Р. Кестенбаум, Е. Фарбер та І. Сроуф визначають емпатію як «емоційну та поведінкову реакцію на емоційний стан іншої людини, яка відображає емоційний тон цієї особи та базується на її ситуації, а не на власних переживаннях». Р. Даймонд зосереджувала свої дослідження на здатності людей розуміти один одного та передбачати реакції у різних ситуаціях. Ця здатність приймати точку зору іншого та передбачати його думки, почуття і дії отримала назву предиктивної емпатії. Т. П. Гаврилова розрізняє два види емпатії: співчуття та співпереживання. Вона зазначає, що емпатія може виникати як у випадку безпосереднього сприйняття переживань іншої людини, так і в ситуаціях, коли індивід стикається з неблагополуччям іншого, що викликає почуття жалю, суму та співчуття. Л. П. Виговська пропонує розглядати емпатію як цілісне явище, що складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: когнітивного (раціональні процеси та знання про об'єкт або іншу особу), афективного (емоційні реакції, такі як почуття та переживання, стосовно певного об'єкта чи особи) та конативного (моторні реакції, наміри поведінки щодо об'єкта або особи, дії та вчинки). Вона також зазначає, що емпатія може розвиватися як у напрямку асоціальної поведінки, так і в напрямку просоціальної поведінки.

Емпатійний процес включає кілька взаємопов'язаних етапів: сприйняття іншої людини, співпереживання, співчуття, внутрішнє сприяння та реальне сприяння. На кожному з цих етапів відбувається автономне функціонування трьох компонентів емпатії (когнітивного, афективного, конативного) або їх поєднання з переважанням одного з них. При цьому кожен попередній етап впливає на функціонування наступного, формуючи послідовний процес емпатії.

Варто підкреслити, що емпатія може бути спрямована не лише на іншу людину, але й на самого себе. Це означає, що людина здатна проявляти розуміння та співчуття як до чужих переживань, так і до власних емоцій та почуттів, що сприяє самопізнанню та емоційному саморегулюванню.

Таким чином, емпатія в сучасній психологічній науці є предметом дослідження багатьох вчених. Це психічне явище розглядається як процес, стан і психічна властивість. З одного боку, емпатія є важливою умовою для ефективної професійної діяльності в сферах, де взаємодія з іншими людьми є ключовим аспектом. З іншого боку, вона виступає як навичка, яка потребує цілеспрямованого розвитку та формування.

Висновки. Роль емпатії у міжособистісному спілкуванні студентів є надзвичайно важливою для створення сприятливого навчального середовища, формування навичок соціальної взаємодії та співпраці. Розвиток емпатії допомагає студентам краще розуміти один одного,

уникати непорозумінь і конфліктів, а також сприяє створенню дружніх і підтримуючих колективів.

Емпатія сприяє розвитку міжособистісних відносин та стабілізує їх, дозволяє надавати підтримку людині не тільки у звичайних, а й у важких екстремальних умовах, коли він особливо її потребує.

Список використаної літератури:

1. Дерев'янка С. П. Характеристики емпатії студентів-психологів. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. Психологічні науки. 2015. Вип. 126. С. 70-74.
2. Журавльова Л. П. Ж91 Психологія емпатії: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. С. 328.
3. Роджерс К. Емпатія. Психологія мотивації та емоцій / під ред. Ю. Б. Гіппенрейтер і М. В. Фалікман. 2002. С. 151.
4. Чаплак Я. В. (2018). Проблема емпатії в психології та її важливість у професійному становленні психолога. Psychological Journal, 5(15), 24-39. https://doi.org/10.31108/1.2018.5.15_101
5. Штих І. І. (2015). Здатність до емпатії як компонент професійних здібностей психолога. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. Педагогіка та психологія, 2 (2), 177-180.

*Ляска Оксана Петрівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри психології,
соціології та педагогіки,
Харківський національний
університет внутрішніх справ*

*Стецюк Анжела Ігорівна,
курсант 2-ого курсу навчально-
наукового інституту №1,
Харківський національний
університет внутрішніх справ*

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5012/>

В сучасному суспільстві проблема збереження ментального здоров'я стає все більш актуальною. Постійне зростання обсягу навантаження, швидкий темп життя, високі вимоги до результативності та соціальні

очікування створюють додатковий тиск на особистість. При таких умовах ментальне здоров'я виступає ключовим фактором для забезпечення ефективності будь якої активності людини, розвитку її особистісних якостей та формування психологічної стійкості. В умовах інтенсивного навантаження, безперервної дії стрес-факторів, викликаних соціальною напругою, професійного виснаження, індивідуальних проблем, зростає необхідність в соціальній взаємодії та адаптації до зростаючих вимог. Особливу категорію становлять ті учасники освітнього процесу, у яких сама професійна діяльність буде пов'язана з ризиками, з постійною готовністю до надання допомоги, з неперервною емоційною та особистісною готовністю виконання професійних функцій. Від початку повномасштабної війни психологами було проведено ряд досліджень і опитувань серед здобувачів вищої освіти, зокрема серед першокурсників, адже саме юнаки, котрі розпочали навчання у період воєнного стану, є найбільш вразливою групою. Зокрема, опитування проведене експертами Інституту громадського здоров'я ім. О. М. Марзеєва та інших медичних інституцій показує, що студенти віком 17-18 років часто мають схильність до депресії, постійно відчують тривожність. Проте в наступні роки (2023-2024) рівень тривожності серед студентів поступово знижується [2, с. 60]. Все це створює передумови для пошуку і обговорення психологічних засад збереження ментального здоров'я учасників освітнього процесу ц вищій школі.

Ментальне здоров'я визначає стан добробуту, в якому особистість реалізує свій творчий потенціал, проявляє стійкість, продуктивно працює та робить внесок у громадське життя, що надзвичайно важливо для юнацького віку. Якість ментального здоров'я є передумовою для успішної інтеграції людини в соціальні та професійні процеси, особливо в освітньому середовищі. Його збереження передбачає здатність ефективно справлятися зі стресом, формувати здорові міжособистісні відносини та проявляти стійкість до життєвих викликів [6, с. 305].

Це явище багатовимірне і охоплює психологічний, емоційний, соціальний аспекти життя людини; характеризує стан внутрішньої рівноваги, здатність до адаптації, контролю над емоціями та ефективного функціонування в суспільстві. Згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, психічне здоров'я – це стан, у якому людина відчувається психічно благополучною, що дає їй змогу справлятися з життєвими стресами, реалізовувати свої здібності, навчатися та працювати з успіхом, а також робити внесок у суспільство. Л. Карамушка виділяє основні складові психічного здоров'я особистості під час війни: здатність долати повсякденні стреси в умовах війни, будувати стосунки з оточуючими та ефективно виконувати професійні обов'язки, реалізовуючи свої здібності та працюючи на користь суспільства й організації [1, с. 137].

Однією з основних складових ментального здоров'я є емоційна стабільність, яка відображає здатність людини контролювати свої емоції та адаптуватися до різних життєвих ситуацій без значних психологічних втрат.

Емоційна стійкість проявляється в здатності людини ефективно адаптуватися до стресових ситуацій, контролювати свої емоції, зберігати спокій і продуктивність під тиском, а також швидко відновлюватися після труднощів. Люди з емоційною стійкістю добре розуміють свої емоції, здатні до саморефлексії та коригування своєї поведінки, що дозволяє їм діяти раціонально, відокремлюючи емоції від прийняття рішень. Вони також володіють здатністю швидко повертатися до рівноваги після стресів і невдач, зберігаючи внутрішню стабільність [5, с. 201] Збереження або підвищення емоційної стійкості особистості пов'язане з пошуком ресурсів, що допомагають їй в подоланні негативних наслідків стресових ситуацій.

Не менш важливою складовою є психологічна стійкість, яка виявляється в здатності людини швидко відновлюватися після психоемоційних потрясінь. Вона забезпечує людині можливість долати труднощі, не втрачаючи при цьому відчуття власної цілісності та самоконтролю. Третьою важливою складовою є когнітивні процеси, які відповідають за здатність людини адекватно сприймати та обробляти інформацію.

Психологічні стратегії збереження та покращення ментального здоров'я в освітньому середовищі спрямовані на профілактику стресу та підтримку емоційного благополуччя курсантів та педагогів. До основних методів належать техніки релаксації, дихальні вправи, розвиток навичок саморегуляції та управління емоціями [1, с. 136-143]. Вкрай важливою є роль психологічної підтримки й консультування в освітніх закладах, де фахівці допомагають учасникам освітнього процесу долати стресові ситуації і розвивати емоційну стійкість. Практичні рекомендації для включають навчання методам самоконтролю, планування часу, вміння просити про допомогу, а для педагогів – створення балансу між роботою і відпочинком, розвиток емоційної гнучкості та підтримка позитивної атмосфери в аудиторії [1, с. 138].

Опитування, проведене в університеті ім. Б. Грінченка показує, що найбільш ефективними способами боротьби із ментальними проблемами для здобувачів освіти є спілкування із близькими людьми, заняття хобі або справами, що приносять задоволення, досить багато студентів відволікаються через соцмережі, прослуховування музики, комп'ютерні ігри [2, с. 59]. Дослідження, проведене у 2023 р. ужгородськими медиками доводить позитивний вплив фізичної підготовки на ментальне здоров'я в умовах війни [4, с. 64-65]. Автори дослідження рекомендують

приділяти фізичним вправам принаймні 150 хвилин на тиждень. Зокрема, дослідження показує ефективність легкого бігу чи спортивної ходьби.

Отже, збереження ментального здоров'я учасників освітнього процесу є критично важливим для забезпечення ефективного навчання та гармонійного розвитку особистості. Психологічні чинники (навчальне навантаження, соціальні взаємини та професійні стреси) значно впливають на емоційний стан курсантів педагогів. Розробка й впровадження психологічних стратегій профілактики стресу, підтримка через консультування і навчання навичкам емоційної саморегуляції допоможуть зберегти та зміцнити психічне благополуччя в освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Бурназова В., Юдіна А. Психологічна підтримка ментального здоров'я учасників освітнього процесу в Україні в умовах війни. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2024. №1 С. 136-143.
2. Власенко І. А., Кутішенко В. П., Вінник Н. Д. Переживання внутрішньоособистісних конфліктів студентською молоддю в умовах війни в Україні. *Габітус* 53, 2023. С. 57-62.
3. Максименко С. Д., Яланська С. П. Генетико-креативний підхід: діяльнісне опосередкування особистісного розвитку: *Монографія*. К.: Видавництво «Людмила». 2021. 513 с.
4. Мелега К. Роль регулярної фізичної активності у зміцненні фізичного та ментального здоров'я здобувачів вищої освіти у період воєнного стану. *Сучасний стан і перспективи вдосконалення національної системи фізичного виховання і спорту в умовах війни та у післявоєнний період: збірник матеріалів II науково-практичної конференції 19-20 квітня 2023 року, присвяченої 75-й річниці кафедри фізичного виховання ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*, Ужгород, 2023. С. 62-67.
5. Шпак М. М. Стресостійкість особистості в дискурсі сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості*. 2022. № 39. С. 199-203.
6. Яланська С. П., Нечепоренко С. П. Ментальне здоров'я учасників освітнього процесу: ресурси творчості. *Технології здоров'я збереження в сучасних закладах освіти України: проблеми та перспективи. Матер. IX Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (26-27 жовтня 2023 р.)*. Полтава: Астрія, 2023. С. 305-306.

*Стріха Віталій Анатолійович,
Національний авіаційний
університет*

*Науковий керівник:
Дудка Тетяна Юрївна,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний авіаційний
університет*

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОЕКЦІЯ АГРЕСИВНОСТІ У СЕРЕДОВИЩІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5010/>

На рівні сучасної психологічної науки, феномен агресивності розглядається як багатогранне явище, що віддзеркалюється на рівні поведінкових, емоційних та когнітивних аспектів людської діяльності. Сутність агресивності полягає у здатності індивіда реагувати на певні подразники з проявами агресії, які можуть бути вербальними, фізичними або символічними. Феноменологічний підхід до агресивності передбачає аналіз цього явища з погляду суб'єктивного досвіду та переживань особистості, що дає можливість глибше зрозуміти внутрішні механізми його виникнення та прояву.

Агресивність за своєю природою є реакцією на зовнішні та внутрішні стимули, що викликають у людини почуття загрози, фрустрації чи безсилля. З феноменологічної точки зору, агресія може сприйматися як спроба індивіда відновити порушену рівновагу в ситуації конфлікту, або невдоволення. Однак, агресивні реакції можуть виникати не лише як відповідь на стресові чи небезпечні ситуації, але і внаслідок накопичення негативних емоцій або особистісної неспроможності реалізувати свої бажання та потреби.

Феноменологічний підхід підкреслює, що агресивність не завжди є негативним явищем. Вона може мати як деструктивний, так і конструктивний характер, залежно від контексту і способів її прояву. Наприклад, конструктивна агресія може проявлятися у формі асертивної поведінки, коли особистість активно захищає свої права або виражає свої почуття в прийнятній формі. Водночас, деструктивна агресія спрямована на нанесення шкоди або руйнування об'єкта агресії, що має негативні наслідки для соціальних взаємодій.

Вивчення агресивності через феноменологічну призму дозволяє глибше зрозуміти, як особистісні переживання і сприйняття ситуацій впливають на вибір індивідом агресивної стратегії поведінки. Такий підхід акцентує увагу на індивідуальному досвіді людини, її суб'єктивних відчуттях та значущості тієї чи іншої події для особистості. Особливий дослідницький інтерес викликає феноменологічна проекція на студентську цільову аудиторію, яка відзначається відповідним рівнем соціальної мобільності, неоднорідністю етнічного і класового складника всіх основних характеристик і проблем молоді. Будучи специфічною соціальною спільнотою, студентська молодь тісно пов'язана з іншими соціальними групами, що всебічно проблематизує предмет дослідницького пошуку. Суспільство активно впливає на студентство, адже майбутнє суспільства, насамперед залежить від рівня продуктивності діяльності підростаючого покоління.

Студентський вік є періодом інтенсивного становлення особистості, для якого характерними є: переоцінка цінностей; формування професійних якостей, під впливом освоєння майбутньої професії; прискорений розвиток соціальної компетентності. У новому для себе соціальному статусі розвитку, студенти прагнуть визначити найважливіші цілі, ідеали, сенс життя, формуючи відповідно певні поведінкові стратегії на шляху до реалізації омріяного та запланованого. Це самостійна соціальна група повсякчас перебуває у складному колі соціальних взаємодій, надають у той же час один одному допомогу у процесі досягнення особистісних цілей. Характерним для студентської молоді є особистісна незалежність, цінність свободи в прийнятті рішень, престижність освіти, що здобувається.

На рівні сучасних профільно-українських досліджень, студентство розглядається як особлива соціальна категорія, розвиток якої відбувається під перехресним впливом як зовнішніх так і внутрішніх факторів [1]. У надрілих умовах воєнного часу, проблематика зростання проявів студентської агресивності набуває усе більшого соціального звучання, враховуючи поліаспектність їх впливу на розвиток суспільства та держави у цілому.

Література:

1. Дроздов О. Ю. Соціально-психологічні фактори динаміки агресивної поведінки молоді: дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.05. – соціальна психологія. Чернігів, 2003. 225 с.
2. Кириченко Р. В. Особливості розвитку емоційної культури студентів.

*Ушакова Ірина Михайлівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
психології, педагогіки та
філософії, Кременчуцький
національний університет
імені Михайла Остроградського
ORCID: 0000-0002-5758-2799*

*Зікранець Світлана Іванівна,
магістрант, Кременчуцький
національний університет
імені Михайла Остроградського*

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СТРАТЕГІЮ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5005/>

Емоційний інтелект – це здатність розуміти та керувати своїми емоціями, а також емоціями інших людей. Це включає у себе такі навички, як управління стресом, вміння вирішувати проблеми та встановлювати міцні взаємини з іншими людьми. Ефективне використання емоційного інтелекту допомагає людям бути більш ефективними та продуктивними, знижує ризик виникнення конфліктів та забезпечує більш якісні взаємини з оточуючими.

Емоційний інтелект став предметом психологічних досліджень відносно недавно завдяки роботам зарубіжних дослідників Г. Гарднера, Д. Гоулмана, Д. Карузо, Д. Майєра та інших. Українські вчені також здійснили внесок у розробку теорії емоційного інтелекту. Серед них: О. Власова, В. Зарицька, Н. Коврига, Е. Носенко, К. Санько, К. Сергєєва та інші.

Науковці наголошують на необхідності та доцільності розвитку емоційного інтелекту, який визнається чинником забезпечення успішного особистісного та професійного зростання особистості, а також фактором побудови конструктивних соціальних взаємодій.

Так, Е. Носенко та Н. Коврига розглядають емоційний інтелект як характеристику особистості, що реалізується у здатності розуміти емоції, виокремлювати підтекст, узагальнювати зміст, регулювати емоції таким чином, щоб сприяти позитивній діяльності [2].

У своєму дослідженні на основі аналізу попередніх робіт Г. Гарднера та Д. Стайна, В. Зарицька виділила загальні ознаки емоційного інтелекту особистості. До таких ознак належать: присутність реакцій на об'єкти навколишнього середовища, з якими людина стикається в процесі життєдіяльності (ці реакції можуть бути адекватними та неадекватними); здатність людини оцінювати об'єкти і явища довкілля та ситуації; здатність визначати роль емоцій у житті людини, що впливає на ефективність міжособистісної взаємодії (в тому числі і наявність конфліктів) та безпосередньо пов'язано з якістю життя людини; здатність до прояву емоцій відповідно до ситуації або всупереч їй; здатність до контролю над своїми емоціями тощо [1].

Проаналізувавши наявні моделі емоційного інтелекту було визначено сутність поняття «емоційний інтелект» як сукупність емоційних і когнітивних здібностей, що впливають на соціально-психологічну адаптацію особистості, ефективну міжособистісну взаємодію, а також на її поведінку в різних ситуаціях, в тому числі конфліктних [4].

Конфлікт (від лат. *conflictus* – зіткнення) – зіткнення протилежних інтересів, поглядів, оцінок, цінностей. Це протиріччя, що виникає між людьми чи колективами у процесі спілкування, їхньої спільної діяльності через непорозуміння або протилежність інтересів, відсутність згоди між двома та більше сторонами.

Конфліктні форми поведінки поділяються на м'які (фіксація своєї позиції, дружелюбність, угода), нейтральні (демонстративні дії, санкціонування, коаліція) та жорсткі (захоплення та утримання об'єкта конфлікту, фізичне та психологічне насильство, тиск) та у кожній особистості проявляються різною мірою. З огляду на вищезазначену інформацію можна дійти висновку, що в конфлікти найчастіше вступають ті люди, котрі мають негнучкий, ригідний характер, ті, котрі не здатні використовувати альтернативні форми поведінки в незвичній ситуації, що не відповідає їхнім принципам та ціннісним орієнтаціям, ті, хто не вміють дійти компромісу з опонентом та мають досить виражену егоцентричну спрямованість. Водночас люди, котрі відчувають та розуміють емоції інших людей, а також зважають не лише на свою думку та прагнення – менше вступають у конфлікт [3].

Важливість емоційної сторони конфлікту наголошується багатьма вченими. Так, ряд дослідників звертає увагу на вплив емоцій на сприйняття ситуації як конфліктної підкреслює зростання емоційної

напруги на етапі ескалації конфлікту. Серед різних особистісних рис, що сприяють виникненню та ескалації конфліктів, автори визначають недостатньо розвинену здатність до емпатії [4]; об'єктивно необґрунтовані сильні емоції «емоційне тяжіння» до драматизації відносин і посилення міжособистісної напруженості, неузгодженість ціннісних орієнтацій, несформований соціальний досвід безконфліктної поведінки [3].

Відтак, на підставі проведеного теоретичного аналізу з проблеми, ми плануємо провести дослідження психологічних особливостей конфліктних форм поведінки студентів з різним рівнем емоційного інтелекту. Це надасть можливість показати взаємозв'язок досліджуваних змінних.

Висновок. Отже, емоційний інтелект відіграє ключову роль у формуванні стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях. Високий рівень емоційного інтелекту сприяє конструктивному вирішенню конфліктів, оскільки люди з високим емоційним інтелектом краще розуміють свої емоції та емоції інших, що дозволяє їм знаходити компроміси та вирішувати проблеми мирним шляхом.

Література:

1. Зарицька В. В. Ознаки наявності емоційного інтелекту у особистості. Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Педагогіка і психологія. 2013. Т. 21, вип. 19. С. 74-79.
2. Коврига Н., Носенко Е. Емоційний інтелект: концептуалізація феномена, основні функції: монографія. Київ: Вища школа. 2003. 126 с.
3. Котлова, Л. О. (2014). Формування конфліктологічної компетентності студентів як чинника їх особистісного розвитку. Наука і освіта, 5, С. 162-168.
4. Шпак М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. Психологія особистості : науковий теоретико-методологічний і прикладний психологічний журнал Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. 2011. № 1 (2). С. 282-288.

*Ушакова Ірина Михайлівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри психології,
педагогіки та філософії,
Кременчуцький національний
університет імені
Михайла Остроградського
ORCID: 0000-0002-5758-2799*

*Койцан Наталія Вікторівна,
здобувач освіти ОС Магістр,
Кременчуцький національний
університет імені
Михайла Остроградського*

*Давітая Олена Вікторівна,
викладачка-методист,
Кременчуцький льотний коледж
Харківського національного
університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-6262-0318*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО АКАДЕМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА В УНІВЕРСИТЕТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5004/>

Проблема адаптації здобувачів вищої освіти до академічного середовища є надзвичайно актуальною сьогодні. Вона зумовлена кількома взаємопов'язаними факторами: динамікою освітнього процесу (швидкі зміни в навчальному процесі можуть викликати труднощі у сприйнятті інформації та освоєнні нових знань); соціальною адаптацією (перехід до університету пов'язаний зі значними змінами в соціальному); індивідуальними особливостями здобувачів (значні зміни в житті можуть призвести до виникнення стресу, тривоги та інших психологічних труднощів, які можуть негативно впливати на навчальний процес); впливом зовнішніх факторів (нестабільність та невизначеність зовнішнього середовища можуть збільшувати рівень тривоги та ускладнювати фокусування на навчанні) тощо.

Успішна адаптація студентів до університетського середовища має ключове значення для їхнього подальшого навчання та розвитку. Здобувачі освіти, які успішно адаптуються, як правило: досягають кращих

академічних результатів; більш успішно інтегруються в студентське життя; формують необхідні для майбутньої професійної діяльності навички; зменшують ризик розвитку психологічних проблем.

Питання адаптації особистості є одним з центральних у сучасній психології. Основи теорії адаптації закладено канадським ученим Г. Сельє. Він увів у науку поняття адаптації, виявив фази адаптаційного процесу, сформулював уявлення про загальний адаптаційний синдром і стрес.

Проблема адаптації привертала увагу дослідників з різних галузей знань протягом багатьох десятиріч. Від класиків психології (Ж. Піаже, Л.Виготський) до сучасних вчених (К.Андросович, Н.Шепель, Л.Бондар, Т. Буяльська, Н. Каут, Т. Коленіченко, Н. Шепель, О. Шльонська та ін.) кожен вносив свій внесок у розуміння цього складного феномену. У їх дослідженнях розглядалися різні аспекти адаптації, в тому числі пов'язані з особистісними характеристиками студентів та їх пристосуванням до впливів навчального середовища [3].

Адаптація – це багатогранний процес. Вона охоплює як зовнішні аспекти (пристосування до навчального середовища, соціальних норм), так і внутрішні (психологічні зміни, формування нової ідентичності). Для опису було запропоновано різні моделі. Деякі дослідження поділяють адаптацію на кілька етапів, інші – на різні типи (наприклад, академічна, соціальна, психологічна).

Відомо кілька підходів до розуміння адаптації. Т. Буяльська, [1] пропонує модель, що включає зовнішню (професійна, соціальна) та внутрішню (біологічна, психологічна) адаптацію [1]. В. Лесовий, В. Петрук виділяють чотири форми адаптації: формальну, соціально-психологічну, дидактичну та особистісно-психологічну [4].

Адаптація ми розуміємо як динамічний процес взаємодії особистості з навколишнім середовищем, спрямований на досягнення гармонії та ефективної діяльності. Він включає в себе як біологічні, так і психологічні механізми. Парадокс адаптації полягає в тому, що вона передбачає одночасне збереження стабільності та готовність до змін.

Всі моделі підкреслюють, що адаптація – це не просто пристосування до нових умов, а процес, який включає різні аспекти життя студента [5].

Як визначає група авторів, психологічна адаптація – це постійний процес пристосування людини до змін навколо себе і всередині себе. При цьому не тільки людина пристосовується до групи, але й група – до людини. Цей процес відбувається завдяки різним механізмам, таким як самоаналіз, співпереживання та зворотний зв'язок з іншими людьми.

Як саме людина пристосовується, залежить від багатьох факторів, включаючи її особистісні особливості та умови життя. Ефективність адаптації залежить від того, наскільки індивід адекватно сприймає себе і свої соціальні зв'язки [2].

В українській психології дослідження психологічної адаптації розвивалися в двох основних напрямках: діяльнісний підхід (В. Семиченко, О. Солодухова, Т. Яценко та ін.) та парадигма спілкування і міжособистісної взаємодії (В. Казимиренко, Г. Балл, С. Кулик, І. Бойкота та ін.). Західна психологія, зокрема необіхевіоризм, психоаналіз та гештальтпсихологія, приділяли значну увагу патологіям адаптації, таким як неврози, психосоматичні розлади, залежності та розробці методів їх корекції [5].

Хоча існують загальні закономірності адаптації, процес цей є індивідуальним і залежить від багатьох факторів, таких як особистісні якості студента, особливості навчального закладу та соціального оточення. Особливу актуальність питання адаптації особистості набуває в умовах суспільної нестабільності, пов'язаної з воєнними діями у країні та економічною нестабільністю в суспільстві У таких умовах адаптація тісно переплітається зі стресостійкістю, тобто здатністю особистості протистояти негативним впливам і зберігати психічне здоров'я [4]. Особливо гостро проблема адаптації постає в юнацькому віці, коли відбувається інтенсивний розвиток особистості і формування світогляду. Перехід від школи до університету – це значний стрес для молодих людей, оскільки вони стикаються з новими соціальними ролями, вимогами та академічними завданнями.

Для успішної адаптації студентам необхідна комплексна підтримка: психологічні тренінги, менторські програми, розвиток навичок самоорганізації та тайм-менеджменту.

У нашому дослідженні ми розглядатимемо адаптацію не тільки як індивідуальний процес, але й як взаємодію між людиною та середовищем. При цьому ми виходимо з припущення, що людина є активним суб'єктом, який може не тільки пристосовуватися до змін, але й змінювати своє оточення.

Ми плануємо детально вивчити, як різні особистісні характеристики (наприклад, впевненість в собі і стресостійкість) впливають на процес адаптації. Також нас цікавить, як соціальне середовище (сім'я, друзі, навчальний заклад) сприяє або перешкоджає адаптації.

Таким чином, адаптація є складним і багатогранним процесом, який вимагає від особистості значних зусиль. Розуміння психологічних механізмів адаптації та факторів, що на неї впливають, дозволяє

розробити ефективні програми психологічної підтримки для здобувачів освіти, які стикаються з труднощами адаптації. Успішна адаптація студентів є запорукою їхнього успішного навчання та подальшого професійного розвитку.

Література:

1. Буяльська Т. Б. Теоретичні аспекти адаптації студентів I курсу до навчання у ВНЗ <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Buyalska.php>.
2. Волович В.І., Шульга М.О., Ничкало Н.Г., Лавренко О.В., Міхеєв О.М., Білошицький П. В. Адаптація. Енциклопедія Сучасної України, т. 1, Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2023. URL: <https://esu.com.ua/article-42642>
3. Єрьоменко О. Сутність поняття «адаптація» в міждисциплінарному аспекті. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип 27. том 2. С. 211-217. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/27.203560>
4. Лесовий В. Ю., Петрук В. А. Адаптація першокурсників до навчання у вищих технічних закладах освіти: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2018. 144 с.
5. Соціальна адаптація обдарованої особистості: від дитинства до юності: методичний посібник / К. А. Андросович та ін. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 106 с.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

*Кувалдіна Ольга Вікторівна,
кандидат наук з фізичного виховання
та спорту, доцент, Національний
університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, м. Миколаїв*

*Каращук Анастасія Сергіївна,
студентка, Національний
університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, м. Миколаїв*

ОЛІМПІЙСЬКИЙ І ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ВЗАЄМОДІЇ ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РЕЗУЛЬТАТ КОМАНДНОЇ ГРИ В ГАНДБОЛІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5027/>

Вступ. Змагальну діяльність можна розглядати, як керовану свідомістю психічну і фізичну активність, спрямовану за допомогою змагальних дій на досягнення перемоги над суперником в умовах специфічного протиборства і при дотриманні встановлених правил на змаганнях. Змагальна діяльність – це і спільна діяльність спортсменів, тренерів та фахівців з найбільш повної реалізації тренувальних ефектів та інших факторів в умовах офіційних змагань. За словами заслужених тренерів, тренерів національних збірних відрізки гри – це ігрові ситуації, обумовлені сукупністю факторів і зусиль. Значення окремих факторів різне і змінюється відповідно до типу ігрової ситуації. Кожен спортсмен вирішує ігрову ситуацію індивідуально за допомогою техніко-тактичних дій. Їхня ефективність обумовлена рівнем розвитку рухових здібностей, моральними і вольовими якостями гравців. Знання особливостей змагальної діяльності гандболістів різного ігрового амплуа дозволить як тренерам так і самим спортсменам більш відповідально підійти до підготовки до наступних змагань та досягти максимально високих результатів на змаганнях найвищого рівня [3].

Мета: визначити чинники, що впливають на результат командної гри в гандболі.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення літературних джерел, експертна оцінка та методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. Значна кількість чинників впливають на підсумковий спортивний результат, а саме: якість виконання техніко-тактичних дій індивідуальних, групових, командних, практичні поради тренера під час гри, рівень психологічної підготовки команди, швидкість темпу гри, робота суддів особливо у найважчих іграх, підтримка вболівальників, місце проведення матчів, та багато інших.

Для проведення експертної оцінки чинників, що впливають на результат командної гри в гандболі, нами була розроблена анкета. Експертам було запропоновано оцінити за 10-бальною шкалою вагомість цих чинників, також в них була можливість додати інші важливі на їх думку компоненти. До дослідження були залученні висококваліфіковані тренери, та гравці команди ГК “Реал”, які беруть участь у Супер лізі чемпіонату України, і є призерами цього чемпіонату [1], а також гравці, які грають в європейських клубах.

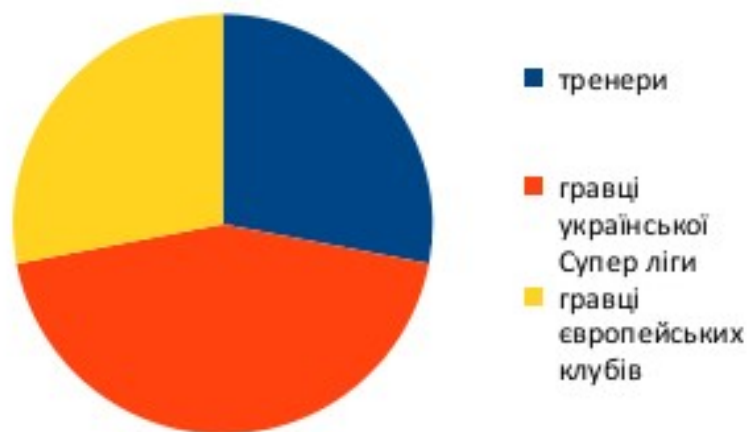

Рис. 1

В дослідженні брали участь сім експертів, з них:

- висококваліфікованих тренери – 2 особи (28%),
- гравчині команди ГК “Реал” – три особи (44%),
- гравчині європейських клубів – дві особи (28%).

Після того, як експерти оцінили за 10-бальною шкалою кожен чинник (1 – найменш вагомий, 10 – найбільш вагомий), ми за допомогою методів математичної статистики знайшли середнє значення та середнє квадратичне відхилення для кожного досліджуваного параметру. Нами були проранжовані ці чинники, від найбільш вагомого до найменш вагомого. Результати експертної оцінки представлені в таблиці 1.

Таблиця 1**Експертна оцінка показників змагальної діяльності гандболістів**

Чинник	Середня оцінка	Середнє квадратичне відхилення
1.Якість виконання індивідуальних техніко-тактичних дій гравця команди	8	1,91
2.Рівень психологічної підготовки команди (налаштування на гру, взаємодія між тренером та гравцями).	7,7	2,21
3.Якість виконання командних техніко-тактичних дій	7,3	1,89
4.Якість виконання групових технічно-тактичних дій	7,3	2,81
5.Практичні поради тренера	6	1,00
6.Швидкість темпу гри	3,9	0,90
7.Робота суддів	3,3	2,06
8.Місце проведення гри (домашні та виїзні тури)	2,1	1,07
9.Поведінка вболівальників	1,9	1,73

Узгодженість думок експертів була перевірена за допомогою коефіцієнта конкордації Кендала $W = 0,66$, що свідчить про значну однорідність та узгодження думок експертів.

Статистична достовірність коефіцієнта конкордації перевірялась за допомогою χ^2 -критерію. Розрахунковий $\chi^2_{\text{роз}} = 41,4$, критичний $\chi^2_{\text{кр}} = 16,92$ ($\alpha = 0,05$).

Так як $\chi^2_{\text{роз}} \geq \chi^2_{\text{кр}}$, це свідчить, що значення коефіцієнта конкордації Кендала статистично достовірне.

Висновки.

1. Нами була розроблена анкета для проведення експертної оцінки чинників, що впливають на результат командної гри в гандболі та проведена експертиза.

2. Найбільш вагомим чинником за результатами експертизи виявилась якість виконання індивідуальних техніко-тактичних дій гравця команди, на другому місці є рівень психологічної підготовки команди (налаштування на гру, взаємодія між тренером та гравцями), однаково високо експерти оцінили якість виконання командних техніко-тактичних дій та якість виконання групових технічно-тактичних дій, наступний чинник – практичні поради тренера, а найменш вагомими чинниками є швидкість темпу гри, робота суддів, місце проведення гри (домашні та виїзні тури), поведінка вболівальників.

3. Розуміння та врахування впливу цих чинників змагальної діяльності гандболістів на підсумковий результат гри дозволить тренерам і спортсменам підійти більш відповідально до підготовки до змагань для досягнення найвищих результатів.

Список використаної літератури:

1. Федерація гандболу України [інтернет]. Доступно: <https://handball.net.ua>
2. Стрикаленко Є. А., Шалар О. Г., Гузар В. М. Ефективність техніко-тактичних дій гандболісток вищої ліги команди ХДУ-Дніпрянка в змагальній діяльності. 2021. С. 69-73.
3. Наумчук В. І., Русанюк В. М. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНИХ ДІЙ В ГАНДБОЛІ. 2018. 4 с.
4. Тищенко В. Контроль тренувальної та змагальної діяльності команд високої класифікації з гандболу: монографія. Запоріжжя: 2017. 404 с.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Anna Bondarenko

HOW TECHNOLOGIES CONTRIBUTE TO INCREASED
PROFIT IN ENTERPRISES.....3

Mariana Moskva

STARTUPY I FUNDUSZE VENTURE CAPITAL:
KLUCZ DO SUKCESU.....5

Гордєєва Тамара Федорівна

ЕКОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА НА ЦІЛЬОВИХ ЗАРУБІЖНИХ РИНКАХ.....8

Кібкало Ірина Володимирівна

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ.....11

Коваленко Анна Олександрівна

МАРКЕТИНГОВЕ УПРАВЛІННЯ ЯК КЛЮЧ ДО РОЗВИТКУ
ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ.....13

Коваленко Володимир Петрович

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УПРАВЛІННЯ
КЛІНІЧНИМИ ДОСЛІДЖЕННЯМИ.....16

Смолич Дарія Валеріївна

АРБІТРАЖНІ УСТАНОВИ ПРИ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВІЙ
ПАЛАТІ УКРАЇНИ ЯК ІНСТИТУЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ
ТА ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМЦІВ.....18

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Білецька Анастасія Русланівна

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ДОГОВОРИ ЯК ОСНОВА
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....22

Бойко Юлія Володимирівна ТОРГОВЕЛЬНІ ВІЙНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	26
Веремчук Владислав Сергійович ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС МОРСЬКОГО СУДНА».....	29
Виноградова Анна Ігорівна АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ ЯК ЗАХОДУ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	31
Дутчак Остап Ігорович ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЮ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ ВСЕЗАГАЛЬНОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	34
Конончук Богдана Ростиславівна ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННУ ВИРУБКУ ЛІСІВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	38
Лавроневиц Олександр Андрійович ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	41
Никон Олеся Зеновійвна ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ.....	44
Попович Світлана Михайлівна ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	48
Семеніхін Ігор Вікторович АРГУМЕНТ ДО НАСЛІДКІВ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ У ЮРИДИЧНІЙ АРГУМЕНТАЦІЇ.....	50
Таволжанська Юлія Сергіївна ЗАХИСТ ДІТЕЙ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА: АНАЛІЗ СТ. 153 КК У СВІТЛІ ПОЛОЖЕНЬ ЛАНСАРОТСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ.....	55

Філатов Віктор Вікторович ОЧИЩЕННЯ ВЛАДИ ЯК КОМПОНЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ ПОСТКОНФЛІКТНИХ (ПОСТАВТОРИТАРНИХ) КРАЇН СВІТУ.....	57
Черненко Тетяна Віталіївна ЗАСТОСУВАННЯ ДНК-ФЕНОТИПУВАННЯ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ФОТОРОБОТІВ ПІДОЗРЮВАНИХ.....	60
Шарафін Олександр Володимирович ДІАЛОГІЧНА ПРИРОДА ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВОВІДНОШЕННЯ.....	63
Шепеленко Валерія Дмитрівна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВ.....	66
Шигаль Денис Анатолійович ЗАГАЛЬНА МЕТОДИКА ІСТОРИКО-ПРАВОВОГО ПОРІВНЯННЯ РЕФОРМ.....	69

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Трофименко Володимир Анатолійович ДО ПРОБЛЕМИ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ РОЗВИТКУ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ.....	72
---	----

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Попович Ангеліна Ярославівна ВИЯВЛЕННЯ РІВНЯ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	77
Сеньовська Надія Леонідівна, Скуратко Тетяна Миколаївна ОСВІТНЄ ВОЛОНТЕРСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (НА ОСНОВІ ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТНЬОГО ВОЛОНТЕРСЬКОГО ПРОЄКТУ «ПАТРІОТИЧНІ Й НЕБАЙДУЖІ», М. ТЕРНОПІЛЬ).....	83

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Князєв Владислав Федорович

ПІДГОТОВКА ДО ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ НАВЧАЛЬНОГО
АНСАМБЛЮ БАЯНІСТІВ-АКОРДЕОНІСТІВ.....87

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Halyna Kharkevych

LANGUAGE BARRIERS TO EFFECTIVE COMMUNICATION.....90

Шаргородська Анастасія Миколаївна, Голубенко Наталя Юріївна

ГЕНДЕРНІ ТА ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ
АЛЕКСАНДРИ ПОТТЕР «DER WUNSCHZETTEL».....92

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Volodymyr Pundev, Karina Volska

PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE IN REHABILITATION TO NEW
CONDITIONS FOR INTERNALLY DISPLACED PERSONS.....97

Алексєєва Вероніка Сергіївна

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО УСВІДОМЛЕНОГО
БАТЬКІВСТВА МАЙБУТНІХ ВИПУСКНИКІВ ІНТЕРНАТНИХ
ЗАКЛАДІВ: ПРИКЛАДНА ПРОЕКЦІЯ.....100

Білоус Руслана Миколаївна, Підвальна Людмила Павлівна

РОЛЬ ЕМПАТІЇ У ПРОЦЕСІ МІЖСОБИСТІСНОГО
СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ.....102

Ляска Оксана Петрівна, Стецюк Анжела Ігорівна

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО
ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПРОЦЕСІ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ.....105

Стріха Віталій Анатолійович

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОЕКЦІЯ АГРЕСИВНОСТІ У СЕРЕДОВИЩІ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....109

Ушакова Ірина Михайлівна, Зікранець Світлана Іванівна
ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СТРАТЕГІЮ
ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТІ.....111

*Ушакова Ірина Михайлівна, Койцян Наталія Вікторівна,
Давітая Олена Вікторівна*
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ДО АКАДЕМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА В УНІВЕРСИТЕТІ....114

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Кувалдіна Ольга Вікторівна, Каращук Анастасія Сергіївна
ОЛІМПІЙСЬКИЙ І ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ: АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ВЗАЄМОДІЇ
ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РЕЗУЛЬТАТ
КОМАНДНОЇ ГРИ В ГАНДБОЛІ.....118

Наукове видання

Дев'яності економіко-правові дискусії
Серія: Соціальні та гуманітарні науки
Рік заснування – 2014

Видання виходить 11 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 02.11.2024.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюванні.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 60 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net